

СВОБОДА НАРОДАМ – СВОБОДА ЛЮДИНІ!

ВІСНИК
THE HERALD
Суспільно-політичний лісієвник

З М І С Т

стор.		стор.		
	Війна з переговорами	1	I. Федорович — Цілина, весілля в степах і кукурудза	19
1	I. Людим — Слава, честь і прикраса України	2	I. В-к — Про імперський з'їзд письменників	21
2	O. Бабій — Тарас Чупрінка	4	M. Садовський — Мої театральні згадки	23
	й українська дійсність	4	Майор В. Карай-Дубина — В боях за чужу „родину”	27
7	o. П. Фалько — Коегзистенція, Німці і ми	7	E. M. — З нотатника	31
10	A. Орликівський — Проблема Кипру	10	Кількома словами про річну роботу ООЧСУ	32
	Проф. Н. Полонська-Василенко — Наслідки Переяславського договору в галузі духової культури	13	Незвичайний день в УНУ	35

ВІСНИК
ОРГАН ОРГАНІЗАЦІЇ ОБОРОНИ
ЧОТИРЬОХ СВОБІД УКРАЇНИ

ВІСНИК

ВІЙНА З ПЕРЕГОВОРАМИ

Часто можна почути запит: буде чи не буде війна? Люди, які це запитують, не здають собі справи з того, що війна триває, і то не рік, не два, а почалася вона зараз після „миру”, на другий день після того, як політичні мірники створили дві Німеччини, потім — два Китаї, дві Кореї і нарешті — два Індо-Китаї. Двоєння країн-націй, що було покладене за підставу так званого миру, властиво і стало початком нових зударів. І скільки б не говорилося про мир, в які б форми його не вбириали, яким би лахміттям не прикривали існуючого стану — чи то холодна війна, чи психологічна, чи нарешті, співіснування, — це справи не змінить і світ не вийде з того стану, в який його запровадили політики, що, шукаючи миру, знайшли його в двоєнні країн і націй.

Політична практика, чи уклад у світі, який прийшов за формулою двоєння, дав великі політичні переваги большевицькій імперії, а тим самим об'єктивно, коли не посилював, то утримував позиції, так званого інтернаціонального комунізму. В Німеччині, в Китаї, Кореї, Індо-Китаї большевики здобули випадкові бази політичного діяння для своєї агресивної політики, а що найголовніше — їм дано змогу прикривати ту агресію боротьбою за об'єднання поділених країн. Коли була війна в Кореї, у Вашингтоні ще шукали ворога, і експерти, щоб переконати, що Москва допомагала китайцям, показували частини гранат совєтської продукції. Біля Формози вже збивали совєтські літаки „Міги”, але ще говорилося, що летунами, які керували тими літаками, були китайці.

В районі Формози — територія націоналістичного Китаю — кілька місяців іде бій за Таченські острови, що прикривають націоналістичний Китай з півночі. Бій ущухає, уряд Чан Кайшека, під охороною сьомої флоти ЗДА, евакуював населення і війська з Таченських островів. А Пекін, який перед тим усе погрожував, що звільнить чи визволить Формозу, на якийсь час задовольниться цим, заволодіє здобутими островами, і тоді почнеться боротьба за звільнення островів Кемої і Матса. В Лондоні вже, либонь, готовують плян переговорів з Китаєм за перемир'я, в якому передбачається поступитися цими двома островами. В Москві (звідки йде оперативне керівництво) здають собі добре

справу з внутрішнього і політичного стану в країнах (Китай і ССР), знають і стан військових ресурсів, тому великої війни будуть уникати. Та ї навіщо вона їм, коли локальні війни з переговорами дають такий прекрасний зиск! Дуже слушно це окреслив командувач американського десантного загону, адмірал Себін після евакуації Таченських островів. Висловивши представникам преси свою ненависть до комуністів, він сказав: „Треба признати, що вони (большевики) зовсім не дурні. Було б безумством з їхнього боку платити кров'ю і життям за те, що вони одержують задурно”.

Як відомо, китайці зосередили в районі Формози великі військові сили, і в один час сотні бомбардувальників, очевидно,sovєтських, бомбардували територію націоналістичного Китаю. Виглядало на війну, але евакуація Таченських островів відбулася спокійно, без інцидентів. Погрози червоного Китаю є річ звичайна, бо з досвіду вони знають, що погрозами ї залякуванням дещо можна здобути.

Два Китаї, як то плянується в Лондоні, і вже чути про це поодинокі голоси і в Вашингтоні, не є лихом, ні трагедією для Советського Союзу в нинішніх відносинах. Для червоного Китаю, то інша справа. Існування незалежної Формози є небезпечне для червоного Китаю, бо знесилює його, робить його інструментом гри світових сил. Тому треба думати, що в формозькому інциденті червоний Китай не тільки кричав про звільнення островів, але й хотів це перевести, домагаючись від Советського Союзу не тільки дипломатичної та політичної підтримки, а й мілітарних гарантій. І це, мабуть, було одною з вирішальних останніх змін в Кремлі, а не криза в сільському господарстві. Маленков демісіонував на засіданні Верховної Ради, і то несподівано: хоч перед тим, за день чи за два, Хрущов в розмові з американцем Герстом запевняв, що жадних розходжень між ним і Маленковим немає. Це дає підстави думати, що в часі між пленумом ЦК (кінець січня) і засіданням Верховної Ради заінсувало щось таке, що прискорило відхід Маленкова. Верховна Рада, як відомо, була скликана лише в справах зовнішньої політики. І на першому засіданні, замість декларації про зовнішню політику, голова уряду склав заяву про свою резигнацію. Те, що в тій заяві ні сло-

вом не говориться про зовнішньо-політичні мотиви, а за причину резигнації подається незадовільний стан в сільському господарстві і неміння керувати всією імперською системою, — скоріше підтверджує, ніж заперечує це. Маленков з інтересом імперської політики промовив мотиви зовнішньо-політичних розходжень, а сам себе обвинував у неподолках в сільському господарстві. Між пленумом ЦК і засіданням Верховної Ради напевно були не одні переговори Пекіну з Москвою, в яких Чу-Ен-лай домагався рішучих гарантій і підтримки від Москви. Пленум ЦК, коли судити з заяв Хрущова, прийняв в цьому питанні елястичне рішення, які не задовольняли Китай. Боячись роходженій з червоним Китаєм, які для Москви були б катастрофальними, Кремлеві довелося, йдучи на поступки Китаєві, дещо увиразнити, як то видно з промови Молотова на засіданні Верховної Ради, доповненої Конєвим.

Підкresливши, що табір демократії очолює ССР і „народно-демократичний” Китай, Молотов запевнив, що Советський Союз ще більше допомагатиме країнам соціалістичного табору, як то було досі, і вказав на зміщення тяжкої, себто головно военної промисловості. І тут же було заявлено, що ССР випередив ЗДА у виробництві атомової зброї, а на випадок війни „не цивілізація буде знищена, а прогнила система, з її просяклім кров’ю імперіалізмом, яку відкидають всі народи”. Ця декларація дуже непохожа на попередні заяви Маленкова, в яких він пускав слізу про загибель цивілізації в атомовій війні, пропонуючи співіснування. Це, очевидно, зовсім не значить, що Маленков був пацифістом, — ні, Маленков та його група були за війну без ризика, а військова підтримка червоного Китаю в даний момент, коли криза в сільському господарстві так дошкуляє імперії, є ризиком. Про цю кризу і сказано в заяві Маленкова. Без сумніву, що особисті моменти в боротьбі за владу, за спадщину в Кремлі мали поважне значення на переміщення в Кремлі.

Що істотного сталося? Багато ще не ясного і уряд Хрущова, Булганіна, Молотова і Жукова докладе всіх зусиль, щоб і без того складну ситуацію заплутити. Але ніби безсумнівним є, що курс взято за командою: сталінськими метода-

„VISNYK” — „THE HERALD”

Published Monthly by the Organization for Defense of Four Freedoms of Ukraine, Inc. 123 Second Ave., New York, N. Y.

„Second class Mail Privileges Authorized at New York, N. Y.”

I. Wowchuk Editor in Chief.
Address: P. O. Box 304, Cooper Station
New York 3, N. Y.

I. Людим

СЛАВА, ЧЕСТЬ І ПРИКРАСА УКРАЇНИ

(До Шевченкових Роковин)

Сто років тому Шевченко покутував у Новопетровській кріпості. Сюди, дійсно на край світу, заслано його було з Оренбургу, де мав друзів і можливість творити. На новому засланні перші роки йому не вдавалося писати й малювати.

Минулий, сто років тому — 1854 рік — дав нам лише одну його прозову автобіографічну повість „Музика” та один, недатований зрештою, віршований уривок. Припускально, на Кримську війну відгукнувся Шевченко у цьому уривку словами:

„..... І знову потекла
Мужицька кров... Кати вінчані,
Мов пси голодні за маслак
Гризуться знову”...

Слова ці, писані після найтяжчих покарань, ще одне ствердження Шевченкового духа. Слова ці говорять про невтихлу його бунтівливість. У часи Шевченка ще не прийшов бунт пострілами, але він невпинно готував вже шлях для цього у площині духовій.

Це ж у пору загального мовчання в Україні — прогреміли по ній росієзневажаючі вірші Шевченка. Удар не по другорядних проявах всесвітнього зла, а по самому центрові: по Петрові, по Катерині, по Петербургу.

Хоронителі імперії досконало зрозуміли дій-

ми, імперським битим шляхом! А бльок верхівки партійного апарату з політично-поліційною частиною советської армії, що перебрав віжки, буде вести імперію тим шляхом. Як довго — покаже майбутнє. Боротьба за владу не тільки не припинилася після переміщення, а посилилась, увійшовши в третю фазу. Закінчиться вона може з перемогою одноособової диктатури, але до цього далеко, бо та боротьба наблизятиме кінець всієї імперської тоталітарної системи. Внутрішній стан в імперії утруднюватиме її і зумовлятиме зовнішньо-політичну тактику і стратегію кремлівської чвірки. Почнуться переговори, торги про допущення червоного Китаю до ОН. формозький конфлікт пробуватимуть льокалізувати — миротворці матимуть роботу. Отака війна з переговорами тепер потрібна большевикам більше, ніж будь-коли досі для того, щоб відвертати увагу населення советських республік від складного, коли не катастрофічного стану в країні, звалюючи всю вину на „атомових імперіалістів”, що не дають змоги розвиватись „соціалізмові”.

сного Шевченка, доглянули динаміт у його дерзосних творах. Добачали, що захитається імперія, якщо знайдуться й інші Шевченки, які — як і іхній перший — не піддаються гіпнозові імперії, — цій непереборній спокусі, що потягала у прірву Росії тисячі його земляків, на чолі з Гоголем.

Якщо тепер, згадуючи, відкідаємо тяжкий Переяслав, то вже більше як сто років його відкинув Шевченко. Пригадаймо, як карається у нього дівчина за те, що перейшла з повними відрами гетьманові, який їхав у Переяслав:

Батька, матір, себе, брата,
Собак отруїла
Тою клятою водою...

За зрозуміння мінулого, за ясновидіння майбутнього Шевченкові були дикі пустелі, а в них роки мовчання, аж до припускального зломання, аж до каяття. Шевченко не покаявся. Він і в Новопетровській кріості лишився таким же безбоязким хулителем, яким був у розцвіті юнацьких сил, перед засланням. Найменшого каяття, хоч він у найглибшій безнадії, хоч його замучують гострі головні болі, хоч у його справу вмішався і припечатав його долю знову сам цар, а, описуючи в листі своє життя, він додає: „весело, чи не правда?”.

У „Щоденнику” він так свідчить про тогочасного себе: „Усе це невисловне горе, усі роди приниження і наруги пройшли, ніби й не торкнувшись мене. Найменшого сліду не лишили на мені... Мені видається, що я точнісенько той самий, що й десять років назад... І я з глибини душі дякую моїму всемогутньому Створителеві, що Він не дав жахливому досвідові торкнутись своїми залізними кігтями моїх переконань, моїх дитинно-світлих вірувань”.

У цілостності „дитинно-світлих вірувань”, получений з визнаванням тих вірувань під час усього сувороого життя — значення Шевченка для нас.

Через те ѿ така дивна його доля, така найрідкісніша життєвова і післаждиттєвова слава. Простий, найпростіший, найбіdnіший, найненасливіший хлопчик в багатодітній кріпацькій родині. І через століття його пам'ятники по усій його країні і поза нею, його твори у перекладах на чужі мови, його ім'я в назвах вулиць, міст, військових відділів, університетів і наукових товариств. Обдертий селянський хлопчик і той, хто трясе підвальнами наймогутнішої імперії.

Почалося це тоді, як він відкинув принаду іншої слави, бувши учнем найбільшого в Росії маляра. Вже тоді: „Як у спекоті дикого наддніпрового степу, передо мною миготіли тіні наших біdnих гетьманів... Передо мною пишалась моя прекрасна, моя біdnна Україна... я складав вірші, що за них ніхто мені й гроша не заплатив і які вкінці позбавили мене свободи і що

їх я, не зважаючи на всемогутню нелюдську заборону, все таки нишком мережу”, — пише він у „Щоденнику”.

Відразу після смерті Шевченка, у згадці про нього в одному польському часописі у Вільні підкреслено його внутрішню силу: „враже нас його пристрасна, шалена затятість, ми волі б бачити більше любові у тій особисто шляхетній постаті”. А російська віленська слідча комісія тоді ж, устами одного з своїх підсудних, стверджує у Шевченка „усю фанатичну прив'язаність до своїх українців і таку ж фанатичну нелюбов до росіян та особливо до поляків”. Далі стверджується, що Шевченко „напружував усії свої умові здібності, щоб не допустити своїх земляків злитись з одновірними і одноплемінними росіянами, на яких він дивився, як на щось у роді щуки, яка ладна поглинута перетравити у свою плоть і кров його золоту рибку — Україну”. Російські поліційні чинники досконало зрозуміли тоді в Шевченка „велику любов до страждучих і пригноблених та пекучу ненавистю до тиранів”.

Велетенська внутрішня напруженість, могутні почування притягали до Шевченка серця земляків. На засланні в Оренбургу, під час обшуку, знайдено у Шевченка лист Сергія Левицького з наведенням слів молодого ученого Головка про те, що за зліснення гасел Шевченка готові повстати тисячі. І дійсно, російський письменник А. Писемський, побувавши в Астрахані, так написав про популярність Шевченка: „Я бачив на одній вечірці чоловіка з двадцять віших земляків, які, читаючи ваші вірші, плакали від захоплення і вимовляли ваше ім'я з вдячністю. Я сам письменник і більше цієї заочної пошани не бажав би іншої слави”. На пароплаві, коли поет вертався із заслання, підійшов до нього якийсь незнайомий і, поцілувавши, сказав: „Марія Григор'ївна Солонина, що її ви не знаєте, ваша мила землячка і поклонниця, доторчила мені передати її сердечний сестриний поцілунок і поздоровити з давноочікуваною свободою”.

Григорій Галаган, один з присутніх на обіді в Москві в честь звільненого із заслання Шевченка, пише в листі, що „Максимович прочитав вірші, де говорить, що без Шевченка

Твої думки туманами по лугах вставали,
Твої сльози росицею по степах спадали,
Твої пісні соловейком в садах щебетали”.

А пізніше жандармський генерал Л. Дубельт обурювався популярністю поета, бо „ци людину українофіли вспіли виявити славою, честю і прикрасою України”.

Славою, честю і прикрасою України він залишився назавжди. Його на батьківщині неспроможний збороти навіть всезахватницький Кремль. А на чужині, він, — своїми щорічними святкуваннями, — наявне ствердження не-

О. Бабій

ТАРАС ЧУПРИНКА Й УКРАЇНСЬКА ДІЙСНІСТЬ

„Не той славний, хто лічить многіє стада,
А хто многих врагів своїх шлет до ада”.
„Милость Божая, Україну слободівшая”

Кожний край, кожний народ переживав у продовж історії війни, нещастя, революції, але в кожного народу по бурях і воєнних завірюах залишалося щось надбане, невтрачене, залишилося бодай пам'ятки з кращого минулого. Але хто пройде цілу Галичину, він майже не знайде нічого, що осталось би з княжої доби, що будило б свідомість, гордість і надії та сили українського народу. Ні у Львові, ні в Галичі, ні в Перемишлі, ні в Теребовлі, Звенигороді, ніщо не нагадує українцям, що в тих містах були столиці руських князів, що Галичина, то колишня могутня Київська, а потім Галицько-Волинська Русь.

І навіть в літературі, в піснях народніх, майже не залишилось спомину про князів, про їх панування, війни і походи. В Празі, в Krakovі, в Москві, можна й тепер бачити гробниці королів, князів з часів давньої давнини, можна бачити церкви святих, величаві будівлі з часів, коли чехи чи поляки жили під пануванням своїх владарів княжої чи королівської доби. Але галицькі українці навіть не знають, де спочивають

розривного зв'язку з батьківчиною. Його святкування об'єднують нас і перегорюють наші дрібні, але прикрі й завзяті розходження. Бо це святкування не тільки політичного, але і культурного й духовного відродження, святкування призабутих тепер, але правічних гасел про цінність людини й цінність людської спільноти — народу.

Це ж він, сто років тому, протиставляє гризіні „катів вінчаних” величну дію: „розкувати своїм невольникам кайдани”.

Святкування наші, згадування того, хто вмів розковувати людський дух з пут імперії, хто став „на прою” з цією імперією не за дочасні земні справи, а заради „правди святої”. Це святкування всесвітнього генія, — розкутого, звільненого, єдиноборця Шевченка.

кості князів Данила, Льва, Володимира чи Ярослава Осмомисла.

I тому появя такої постаті, як Тарас Шухевич — Чупринка в такій країні як Галичина, то щось важніше і далеко більше, як появя героя в тих народів, в тих країнах, у яких колесо історії не затерло слідів славного, великого минулого, так, як затерло в Галичині, тому й пошана для героя Чупринки набирає в нас іншого і більшого значення, як пошана для героїв у інших, щасливіших народів і геройські діла і смерть генерала Чупринки тим яскравіше виступають на тлі української дійсності.

В історії України нема і згадки, щоби по упадку Галицько-Волинської Держави хтось із русичів пробував збройно боронити свою державу перед поляками. Під час походу Хмельницького на Львів у Галичині тут то там спалахнули селянські повстання проти Польщі, але і та доба не видала якоїсь визначної постаті вождя, героя. По упадку української державності в Галичині 1919 р. по відвороті УГА за Збруч майже не було спроби продовжувати боротьбу проти Польщі у формі партизанської війни. І можна сміливо сказати, що генерал Чупринка то перша велика постать вождя і творця партизанських військ у запіллі ворога, постать небуденна і яскрава, постать, яку може прославити в своїх творах великий поет чи мистець. Бо що ж може бути більше поетичне і героїчне, як життя того повстанського генерала, якого ціла родина згинула у воєнній хуртовині, або була вислана в Сибір, а він сам в довголітній боротьбі з окупантами згинув у бою?

Народи люблять і шанують своїх учених, мистців, поетів, але найбільше прославляють борців-героїв, воївників і будівничих держави. Гомер у своїй безсмертній „Іліаді” прославив воївників, а не вчених чи філософів. „Пісня про Ролянда”увіковічнила постать полководця Ролянда, що згинув у боротьбі з поганами в Єспанії, а не вчених, що працювали на дворі Карла Великого в Ахені. „Слово о полку Ігоревім” прославило Ігоря і його похід проти Половців, а про якогось поета Бояна автор „Слова о полку Ігоревім” згадав лиш кількома словами. Козацькі думи і стрілецькі пісні увіковічнили воїнів герой, а не творців цінностей укр. культури чи господарки.

Це явище зрозуміле. Нарід інстинктом, серцем відчуває, що в житті народу важне є мистецтво, важна культура, але найважніше само життя народу, сам народ, тому найбільшу заслугу і славу мають ті, що в небезпеці вміють взяти до рук зброю і, наражаючи своє життя, боронити свою батьківщину, свій край перед ворогом. Тому

навіть християнське святе письмо, яке проповідує любов ближнього, рівночасно признає, що нема більшої любови ближнього, як та любов, яка каже людині віддати своє життя за друзів своїх.

Помиляються ті, які впоюють в суспільність переконання, що тільки вояк чи революціонер є варітсною одиницею, бо очевидно, людина, яка ніколи не була і не може бути вояком чи революціонером, може бути вартісна в якість іншій ділянці суспільного життя, але в гієрархії цінностей життя народу — найвищу цінність і вартість мають геройські діла вояків, борців, бо вони дають народові найвищу жертву, жертву крові.

В душі, в серці кожної людини вічно була і вічно буде якася іскра себелюбства, якийсь інстинкт самозбереження і жадоба жити, не вмирати. Але закони життя сильніші, як любов себе, і закони життя вічно вимагатимуть, щоб одиниця жертвувала своє особисте щастя, або життя для добра і щастя нації чи людства. Тому вічно було і вічно буде так, що хоч матері плачуть за синами, що йдуть гинути на війні, то все ж ті сини навіть добровільно йшли і йтимуть на війну і часто гинули за свій край, за свій нарід.

І коли вістка про геройську смерть генерала Романа Шухевича-Чупринку зворушила і засмутила кожне укр. серце, коли пам'ять того вождя УПА шанують українці всіх кляс і всіх релігійних обрядів та всіх партій, то це відрадне явище доказує, що укр. нарід вже вміє відрізняти велике від малого, вміє оцінити своїх борців за воюю.

Життя є безконечно скомпліковане, багаторічне; в нім є зло і добро, в нім є брехня фами і облуда, але є і правда, святість і величність і чеснота. Життя є таке скомпліковане, що навіть як хтось терпів чи згинув за батьківщину, то це не завжди є доказом, що він герой, що він справдома віddaє своє життя на службу народові.

В році 1919 траплялись вояки Укр. Армії, які дезертирували по кілька разів з укр. війська, а коли поліція арештувала їх і висилала на фронт, ті дезертири поневолі гинули нераз у бою, але трудно сказати, що вони були героями.

Два роки перед другою світовою війною у львівському суді був політичний процес Хомяка, якому закинули, що під час боїв у Львові 1918 р. він убив кількох цивільних поляків. На тім процесі свідки доказали, що в листопаді 1918 року похоронили на цвинтарі оборонців Львова кількох бандитів, яких укр. вояки розстріляли за грабунок магазинів... Тому, що тих бандитів розстріляли українці, поляки похоронили тих злочинців на цвинтарі героїв і що року в т. зв. задушні дні молились на могилах тих бандитів, які, доречі сказавши, були спольщеними українцями греко-католиками. А все ж ми не можемо сказати, що через це бандити стали ге-

роями, бо на процесі правда виявилась і всі судді, адвокати і публіка на залі зрозуміли, що герой і бандит чи дезертир, що випадково згинув на війні, то не є одне і те саме.

Але вистарчить пізнати життя і діла Чупринки-Шухевича, призадуматись над ними, щоб зрозуміти і признати, що геройські чини і геройська смерть того повстанського генерала зродилася органічно, природно, з цілості його духовності, так як родиться овоч із квітки дерева. Смерть генерала Шухевича-Чупринки тому так зворушила всі серця, бо в особі Шухевича згинув не один з цих безчисленних українців, які у війні гинули випадково від бомб, але це згинув справжній борець, лицар, що свідомо й добровільно став на шлях збройної боротьби з ворогом, знаючи, що в кожній боротьбі борця може стрінути не тільки перемога, але й смерть.

З козацьких часів залишилась нам дума про Івана Коновченка, в якій кобзарі оспівали молодого хлопця, що покинув матір, багатство і пішов воювати. Старші козаки дораджували йому, щоб він не йшов на герць з татарами, бо він замолодий, але Коновченко відповів: „Пошли молодого качура на річку то побачиш, що молодий качур вміє так само плавати як старий“. Коновченко пішов до бою і загинув. Шухевич-Чупринка цілим своїм життям нагадує того Коновченка. Шухевич, ще молодий студент, шукав боротьби, небезпеки, бо боротьба і небезпека то були його рідні стихії, його світ.

Роман Шухевич походив з шляхотної родини, що не пірвала зв'язків із народом. Вихований в інтелігентській родині у Львові, Шухевич, вже молодим студентом бере участь у революційній боротьбі укр. молоді, виконує замах на шкільного куратора Собінського, карається два роки у польській в'язниці, а з вибухом війни він всіма силами старається створити укр. легіон. Через перешкоди зі сторони німців, Шухевичеві вдалось зорганізувати тільки маленький відділ укр. війська. Врешті німці розброяли цей малий відділ, а Шухевичеві грозило арештування. Зацькований і переслідуваний німцями, Роман Шухевич переходить у підпілля, організує повстанців для боротьби проти німців і проти більшевиків. Навіть слаба духом людина може бути хвилево під впливом обставин чи настрою — героем, але щоб видержати в підпільній боротьбі цілі три роки під час війни і цілих п'ять літ по війні — на це треба було характеру і сили волі і непохитної віри справжнього героя. Хто пережив війну, той знає, що бути генералом в регулярній армії великої і багатої держави то навіть під час війни буває нераз приємно, безпечно і вигідно, бо генерал регулярної армії нераз цілу війну пересиджує в вігідних автах, в розкішних сальонах чи канцеляріях генеральних штабів, а все ж здобуває славу вояовника.

Але, коли Шухевич цілі літа видержав на становищі вождя підпільної УПА в запіллі ворога, маючи проти себе мільйонові війська такої могутньої держави якsovетська Росія, коли Шухевич не зломився на дусі, хоч цілі роки його окружали і на нього чигали армії большевицького війська, що залило половину Європи й Азії, то це хіба незбитий, безсумнівний доказ, що в особі Шухевича-Чупринки Україна стратила справжнього великого героя.

Шухевич-Чупринка походив з Галичини, але виростав і виховувався в тій атмосфері соборництва, в промінні тих ідей, що зродились в Галичині після визвольних змагань і походу Галицької армії на Київ, тому Шухевич-Чупринка піднявсь духово понад вузько провінціяльний патріотизм. Велика душа Чупринки, його велике серце прагнули великих діл й охоплювало справи цілої Соборної України. Тому його повстанські відділи ходили в похід з Галичини аж над Дніпро і на Кубанщину.

Його життя під час довголітньої патріотанської війни нагадувало життя і долю козацьких полководців, оспіваних в думах і піснях.

Я тебе козаче Нечую та й не обезпечаю,
Держи коня при усім наряді, для усякого

случаю...

Перед трьома роками, на провесні, коли природа почала будитись з зимового сну, в темну ніч недалеко Львова большевицькі війська окружили квартиру, де Чупринка перебував з своїм штабом. По короткій битві між відділами НКВД і повстанцями, большевицька куля вбila генерала Чупринку і на віки перестало битись геройське серце, що ціле життя було сповнене любов'ю до Батьківщини і мало лише одно бажання — бачити Україну вільною державою.

Доля народу, коли не виключно то головним чином залежить від його волі, від його сили й характеру, від його здібностей здобувати собі право на життя. Коли селянин засіває поле, він знає, що його засів може знищити слота, буря, мороз чи град, а все ж селянин оре і сіє, знаючи, що хто не сіє, той не може пожати жнива.

І геройські діла Шухевича-Чупринки родились із віри, що наперекір долі, наперекір обставинам і хуртовинам сучасного політичного життя, треба боротись, треба вірити в житво, треба спрямовувати енергію і працю народу в напрямі визволення України, бо хто не оре, не сіє той не пожне, хто не бореться той не здобуде перемоги.

Чин Шухевича-Чупринки то одна з геройчних спроб вивести укр. народ на широкі шляхи життя, перемінити слабе, неофірмлене і безвульне плем'я в свідомого творця своєї долі і своєї історії. В тім лежить велич і краса чину і геройської смерті вождя УПА, в тім лежить та основна цінність його діл і за те перед могилою того

героя мусить схилити голову кожний українець.

Колись писав В. Липинський, що немає в світі труднішого завдання, як створення укр. держави. І справді, для здіснення такого ідеалу, як ідеал вільної України треба, щоб народився тип українця, що прагне великих діл, не боїться турбувних завдань і готовий до найвищих жертв і зусиль. І саме діла генерала Чупринки доказують, що в Україні народився тип українця здібного не лише на великі слова і вічне дискутування, перемелювання теорій і програм та ідеологій, але здібного і до великих діл, тип українця що прагне і вміє організувати маси і вести їх на шлях боротьби за великі ідеали.

Чупринка належав до типу людей, якими кермує щось глибше, духове, інстинктивне, ірраціональне, а не холодне розумове розчислення з рахунком про користь. Чупринка жив тим інстинктом роду, гатунку, яким живуть батьки, що виховують дітей, прогнати для них не думаючи чи ті діти ім віддячуються.

Чупринка жив так, як живуть всі одиниці провідницького типу, не думаючи про те, чи за цю працю й заслуги стріле їх слава і перемога чи стріле може і смерть від кулі.

Чупринка належав до типу людей, які роблять те, що уважають за слухне, в тузі за великим геройським життям.

Про генерала Чупринку і його збройні повстанчі відділи писалось і говорилось в нас багато доброго і злого, і діла покійного генерала, як і все, що діється в суспільстві очевидно підлягає критиці, але, щоб знайти справедливу оцінку чину покійного Чупринки треба зrozуміти ту дійсність, час і обставини в яких творив і боровся той вождь повстанців.

Були то часи, коли на укр. землях змагались армії двох найбільших держав у Європі — Росії і Німеччини. Російська і німецька влада винищували безпощадно українців, які бодай прагнули самостійності України. Часи, коли тисячі українців гинули в тюрмах, таборах, на засланні і українські збройні відділи родились часто не тільки як твір тої чи іншої партії, а як шукання виходу із трагічної ситуації, як чин політичної самооборони народу, який що дня бачив кров і смерть своїх найкращих синів і дочок. Коли на особу Чупринки подивимось не очима засліпленими партійними пристрастями і злобою, то побачимо в ній героя цілої нації.

Хто пережив другу світову війну на укр. землях, той мусить призвати, що в зударі сил Німеччини, Росії і Польщі малі, слабо озброєні укр. партизани, які часто знали й відчували, що вони не зможуть подолати своїх ворогів і збудувати Україну, а все ж ішли і гинули в боях за Україну. УПА і вся революційно визвольна боротьба, що їх очолював Чупринка то не витвір партійний, хоч той рух і оформила, узмістовила і вбрала в чіткі форми Організація Українських

Націоналістів, то історична конечність, зроджена нацією, що хоче жити своїм життям наперекір чужим зазіханням на її добро і життя.

І беручи те під увагу в наших оцінках Чупринки і його повстанського діла повинна передусім заговорити українська душа, українське серце, чисте і не лукаве, не затроєне партійними засліпленнями, бо там, де за українську справу полилася українська кров і виросла нова могила борця, героя, та кров і та могила повинна бути святістю для кожного, хто має українське серце, повинна бути творчою силою, що єднає нас, а не роз'єднує. А тим самим кров героя не повинна бути дешевим крамом у вузько партійних крамничках і базарах, при чому треба пам'ятати, що всі нещастя, які впали на Україну в другій світовій війні можна було відвернути хіба тоді, як хтось мігби змінити географічне положення України, яке є в великій мірі призначенням і долею українського народу.

Великий англійський письменник Томас Кармайл у творі „Почитання героїв” доказує саме те, що все вартісне і велике в житті народів рождається з правди, щирості і непофальшованого геройзму та що творцями історії народів є герої. Нема найменшого сумніву, що історія в великій мірі є твором геройчних одиниць, тому нарід, який прагне жити мусить бачити в героях типу Шухевича-Чупринки піонерів, що пробивають народові дорогу в країще майбутнє.

Переживаємо часи, яких не було в історії людства. Досі було так, що часто воювала одна держава проти другої, чи кілька держав проти кількох. Сьогодні людство розпалось на дві половини — на світ рабства і світ, що вірить у вартість одиниці й індивідуальної свободи. І коли між тими двома світами прийде до боротьби, то одною з сил, що формуватимуть нову дійсність буде дорожоказ генерала Шухевича, який мужньо і по лицарськи далеко на Сході Європи, в Карпатських лісах і на широких полях Поділля організував перші повстанчі загони для боротьби проти російського деспотизму і післав проти більшевицьких орд перші стріли з крісів тоді, коли королі і президенти численних держав клонили голови перед тиранами з Москви й лизали їхні стопи.

А життя глибше і більш таємниче, як здається нам, зануреним і затопленим у турботах сірих буднів. І в світі духа, в житті народів мають непроминальну вартість такі „нереальні” речі як слава здобута геройчними чинами.

СКЛАДАЙТЕ ЖЕРТВИ
НА
ПРЕСОВИЙ ФОНД „ВІСНИКА“

о. П. Фалько

КОЕГЗИСТЕНЦІЯ, НІМЦІ І МИ

(Під Розвагу)

Увага сьогоднішнього світу скеровується до двох проблем: поновного озброєння Німеччини та т. зв. коегзистенції (співіснування). Обидві ті проблеми є тісно між собою пов'язані і не помилимося якщо будемо твердити, що одна породила другу.

Відступім від логіки і розглянемо з початку другу проблему, потім передаймо до першої та побіжно заторкнемо українські справи, бо появі в центрі Європи півмільйонової німецької армії може в майбутньому посередньо загачити і Україну.

Отже — коегзистенція. Дев'ятнадцятого вересня минулого року в парках Лондону можна було бачити жінку, яка промовляла до юрби мешканців того великого міста, завжди охочих послухати чи то мандрівного місіонаря, чи початкового політика. Темою промови жінки була власне коегзистенція, співіснування. Вона говорила: „коли ми питали м-ра Чемберлена які гарантії для утримання світового покою привіз з Мюнхену, той відповів — я маю слово Гітлера. Коли сьогодні питаемо м-ра Ідена що за гарантії привіз він з Німеччини, чуємо відповідь — я маю слово Аденауера. Чи ви вірите, що французи бажають собі мати спільну армію з німцями, щоб разом з вами іти проти власних побратимів зброй з світової війни? І це в той час, коли Маленков і Молотов декларують, що обидві світові системи — Схід і Захід — можуть співіснувати одна обабіч другої?”.

Є в тих словах багато патосу і мало — правди. Хоч мусимо визнати, що в декларації Маленкова і Молотова ніби, повірив такий мудрий політик, яким є Вінстон Чурчілл, хоч про коегзистенцію можна все частіше почуті з уст американських політиків, серед яких першу скрипку веде добре нам знаний м-р Кеннан, для якого проблема України зводиться лише до проблеми стейту Пенсильванія.

Шановні читачі певно пригадують собі початок марксового комуністичного маніфесту: „по Європі блукає привід, привід комунізму”. Ті слова дещо перефразував один із західно-європейських вчених, який свою працю про історію Росії 19 і 20 століть починає: „по Європі блукає привід, привід московського князя Івана Каліти”. Темною ніччю суне європейськими полями зловіща тінь цього першого „собірателя” московського царства. Із свічкою в руках шукає все більше і більше країн і земель, які міг би долучити понурий дух москвина-загарбника до свого князівства. Цей ніколи невмірний дух підбою проходить червоною ниткою на протязі

hacerehna 6yae riahe ceb, biaji sa jocnts npo-
gremantninn, pedatnbinhni 406p06yt i nohce
iiae, npojetapckoi pebojouli b ihui, tle he
trajichpkunm joporanm.

Tpetboti upnhanhni ciby kpmiibckoi cnpene-
hacerehna 6yae riahe ceb, biaji sa jocnts npo-
gremantninn, pedatnbinhni 406p06yt i nohce
iiae, npekerpechenn Bityn, iiae jigepehnen —
bnsbogehn he mae chojogni garabox npnxnhi-
hrikis cpepa hnpinx npoajgn 6arabox npnxnhi-
tyn. Bonh pao rojtbc, jiai cbato ctoho, 3
ichyohnm cratyc kbo. Harmonictb — hmuu matoth-
koro bnsbogehn cratyc kbo. Harmonictb — hmuu matoth-
ky — tra ka noo iporpana ha-cbroljhi, a ha-aab-

cejehnno 6ipme xih6a i torapib unpopokoro bknrt-

apjehnro 406p06yt cbsi xih6anx. Latn ha-

orjocnb mupoky npopam yihcennn, Majehkob

hnn mifj sajohojihnti ue hacerehna, Mjehkob

mhenn Moekbodo hapojsi, 1106 xoh4 a mihikazh-

epdy — hemerhictb hacerehni Cob, Chooy i hnpuy

Ljpytio upnhnho, uo sinkinkaria ueh critb,

upo korencenehni.

Hacjukr npojoroty he3nahi, Ojno mok-

garpkibunnn, jo coeit brachoi jepkabn.

hnpabok, hmeupkn emupkni emupkni nohphe jo coeit
korlo bincpka — b ton, hebjomnn mle chorohi
harta, uo npojabnti bilti, 36p06horo hmeup-
hogahtb coro chna-hoka n matn
hipckra mcha "raizj, raizj", ronj gatpko n
hmeupkolo mcta npoahae npocta, qapoga kow-
chi ratho npo jlige, Lepu yha kocco ha byjunnax
bit, ronj samictb cojokabo-cetnmehthajholti-
p36yjnti al chy tynti uitkohanhx bohupkx ho-
aje ronj ophoro parky hmeupkolo shopepa
me nork reopafqihnn mohattam, hmeuhna 3emjero,
ak ronkhn i hac, Cporahihna Hmeuhna Tarknn,
byhn ha hmeupkn 3emj, e emtpahtam. Tarknn,
mn uitkohnto nojihne, uo chojohi hmuu, jkn-
Mepourebckoro (nrb, "Kjyapypa" 4, '96), akjy

Moke runatnca 3a mapajok, a6o 3a shnayh

hacerehni upnhanhni, aymra nophckoro mygjlnucta u.

Moke runatnca 3a mapajok, a6o 3a shnayh

kphnati upnhanhni.

hnpedurachcio rhinoni i myllye jekrapbyarai i

Ejpy, 660 Pahiy. Lle n harahne in ctapx hnpedur-

cnrho o6opohno 3axiaphoro citytj jecb ha jihii

tarbum b pyrn 36p0, hmuu he sajohnti bca ma-

jots, 660 rphale — ayke jolpe shahotb, uo, jic-

36yjnta Gopumeenk, mohahnjoca kpoabam sarapghnn-

potbopuem, mohahnjoca kpoabam sarapghnn

ckrajp II, akrlo ha kinbi. Harrt koptke upnhanhna Oje-

ckrolo ha kinbi. Harrt koptke upnhanhna Oje-

monharohn bi, haj3ay hraea Ahjpija Borjognos-

mohahno "a" npoarajna Mokra bi cbl bihn,

mhjhi, mirejeh, cxi, i saxy, Bi, m, rjlo hentra-

hox, b im, a rjlo "a", imia ekchabia mokra bi ha

man hnpedurachcky jroy 3 retptakon Dora-

gno i arapghnutebra. B im, a rjlo "a", mokra bi jia-

"a" mokrobcckoro hapojsi e kajjga ilj60i, pos-

me upnhanhne, nro riache hnpuytne "a". Tm

okpemoro hapojsi, knre i hnn bojoiie nohy jn-

Bk y ronkhoi okpemoi jomhnn, rak i y ronkhoi

te i ... ronkhanhnecc.

imo e bractnbo horopghnun npumolo: "posymil-

arapca ha bichckoro-trajichcky coujiani, rkoj kopljohn saxyo-

hnpemiluro, ciby mchckoro-trajichcky "m" — rphn-

imo ha shny mchckoro-trajichcky "m" — rphn-

ckwmy "posymilte hapojsi nrokjhnnm hacjukr". Upn-

hnpuytne "m" — rphn "posymilte hapojsi nrokjhnnm. Llap-

— nojihntninn sanobjt mnyjnx ronkhanh mok-

— Mokra — tpettni Pin, a hetrepomy he gytn,"

bikir ictopii mokrobcckoro upctra i 6yr npe-

tpa... mokha 6yae pyumtn ha nij6in crity, 6ok
cejehnno 6ipme xih6a i torapib unpopokoro bknrt-
apjehnro 406p06yt cbsi xih6anx. Latn ha-
orjocnb mupoky npopam yihcennn, Majehkob

hnn mifj sajohojihnti ue hacerehni, Majehkob

mhenn Moekbodo hapojsi, 1106 xoh4 a mihikazh-

epdy — hemerhictb hacerehni Cob, Chooy i hnpuy

Ljpytio upnhnho, uo sinkinkaria ueh critb,

upo korencenehni.

citye 3arachni, i tomy critori myckre 6yapki

onahybar mokkabj ayke jolpe shae — mokh bih he

ixbn. Majehkob ayke jolpe shae — mokh bih he

tpjan he octahno pojio cepsa konjchinhohi bilo-

komychctb, rki b heahrhomy mnhyjomy bilo-

micabu tomy nntian npo pocpti hotnpbox

zokptora, hnto a3ihkra Gopb6a 3a btsjy,

kpmiibckpx tepebni hte bke apyrin pik bnepta,

jo hei e hneprrotobahn, Uek b sakamaprax

hictro, rk neberhictb e h te, uo chojohi kpmiib

tobi bihn, Uek johet ha kpmiib — hemnyjictb tpptboi crit-

tpnhanhni rk arclomy — hemnyjictb tpptboi crit-

Uek jae Cobetam te mohne nohntta ko-eran-

jiteh, rki, ha karj, nroipjndj jopocui hozjn.

Coxy i Saxy — e nntie Gaijroo jia makh —

i Moktora npo cibicijaybahn abox cctem —

Bahmo, orke, uo rci jekjapauill Mokhoba

crthpoxi upnhanhni pokrj jeprouhni.

jl, hxtan ha hobi nij60l. Ha uen psa b im, a bce-

hoi mokrobcckoi arpeccii 6yae, harrib npton ix bo-

min jeo kpmiib pokornti mokkaj, rksx ayx bih-

jechckro-trajichckoi mjkahpoytjoi rjikn unpn-

36yjnta Gopumeenk, nm 6ipme, uo a mokkayr

tbom rphn Typrkctay, Tolo "a", he mokkayr no-

potbopuem, mohahnjoca kpoabam sarapghnn

ckrajp II, akrlo ha kinbi. Harrt koptke upnhanhna Oje-

ckrolo ha kinbi. Harrt koptke upnhanhna Oje-

monharohn bi, haj3ay hraea Ahjpija Borjognos-

mohahno "a" npoarajna Mokra bi cbl bihn,

mhjhi, mirejeh, cxi, i saxy, Bi, m, rjlo hentra-

hox, b im, a rjlo "a", imia ekchabia mokra bi ha

man hnpedurachcky jroy 3 retptakon Dora-

gno i arapghnutebra. B im, a rjlo "a", mokra bi jia-

"a" mokrobcckoro hapojsi e kajjga ilj60i, pos-

me upnhanhne, nro riache hnpuytne "a". Tm

okpemoro hapojsi, knre i hnn bojoiie nohy jn-

Bk y ronkhoi okpemoi jomhnn, rak i y ronkhoi

te i ... ronkhanhnecc.

imo e bractnbo horopghnun npumolo: "posymil-

arapca ha bichckoro-trajichcky coujiani, rkoj kopljohn saxyo-

hnpemiluro, ciby mchckoro-trajichcky "m" — rphn-

imo ha shny mchckoro-trajichcky "m" — rphn-

ckwmy "posymilte hapojsi nrokjhnnm hacjukr". Upn-

hnpuytne "m" — rphn "posymilte hapojsi nrokjhnnm. Llap-

— nojihntninn sanobjt mnyjnx ronkhanh mok-

— Mokra — tpettni Pin, a hetrepomy he gytn,"

bikir ictopii mokrobcckoro upctra i 6yr npe-

може накинути Москві передчасну війну, від якої не урятує Кремль спів про коегзистенцію.

Тут ми підходимо до української політики. Придивімось які осяги мала вона за минулі роки. На внутрішньому відтинку велики, надзвичайно великі. Сьогодні ми є всі розсварені. Іде подиву гідна війна всіх проти всіх. На зовнішньому відтинку — діє не без успіху Політична Рада УККА, здобуваючи прихильників для української справи серед американського світу. До тих осягів зараховуємо і великий том праці Комісії недавнього конгресмена м-ра Керстена, спеціально присвячений поневоленню і стражданню Українського Народу. Книга ця може багато правди висвітлити американцям про Україну. Назагал, слідкуючи за книжковим ринком, подибуємо багато цінних англо-мовних праць про Україну. І це вважаємо за нормальнє і цілком позитивне явище. Натомість нічого не робимо в напрямку усвідомлення країни, якій доля судитиме відограти в наступній війні абсолютно не останню роль. Говоримо про Німеччину, де росіяни в своїй пропаганді добилися великих успіхів. Живемо ще категоріями 1945-46 рр., коли наша політика проявлялася на дуже вузькому трикутнику: Дахауерштрассе, Розенгайдерштрассе і Фірихшуль. Ті часи минули, а ми ще й досі тупцюємо в провінційному Мюнхені і в столиці майбутньої держави — Бонн — не живе ні один з наших провідних людей. Занедбання повне. Наша пропаганда на німецькому відтинку є майже ніяка. Опірч дуже бідного квартирльника „Україне”, одної-двух пресконференцій на рік, останньо-радіоінтерв'ю провідника українських націоналістів п. Бандери, ми нічого не робимо.

Нам хочуть відповісти — і не треба. Рішаючу ріло відограє Америка. Позволимо собі не погодитися з тим „не треба”. Рішаючими у наступній світовій завірюсі будуть три чинники: матеріальна сила Америки, німецький вояк і рух спротиву поневолених народів. Біда є лише в тому, що традиція світової політики ділить народи на великі і малі. Рішають великі народи; малі, а до них постараються зарахувати поневолені народи, сприймають рішення великих. Та смутна традиція веде свій початок від Паризької конференції 1918-19 років, коли долю світу вирішували представники п'яти тодішніх потуг-переможців: Америки, Британії, Франції, Італії і Японії. Вирішували на своїх засекречених засіданнях і свої постанови передавали пленумові конференції, як, не підлягаючи жадним змінам аксіоми. При чому річ знаменна — офіційних документів засідань великої п'ятки не знайде ані сьогоднішній, ані майбутній історик з тої простої причини, що жадних протоколів ані нотаток на засіданнях не провадилося. Так ніби вершителі світу соромилися або боялися нічого не забуваючої людської пам'яти.

Традицію цю заховали в часі II світової війни і триває вона далі у вигляді права вето в Раді Безпеки ОН. Треба припустити, що оживе вона і в часі мирової конференції, яка закінчить третю світову війну. І тут власне, хочемо ми того чи ні — представник Німеччини буде мати дуже важливий голос.

З тієї, отже, причини мусимо посылати нашу пропаганду на німецькому відтинку. Повторюємо — хочемо ми цього чи ні, але обабіч могил наших вояків Василя та Івана виростуть в українському степу могили Віллі і Ганса, які на цей раз прийдуть на Україну не як окупанти, а як побратими зброї. Фальшиві думки, що життя людське нічого не варте. В міжнародних зносинах людська кров розцінюється дуже високо. Знаємо, що в II світовій війні, Польща, Румунія, Болгарія, Альбанія, Чехословаччина та Мадярщина заплатили своєю суверенністю за кров московського Івана. Такою ціною для німців будуть наші майбутні добросусідські економічні відносини з ними і в тому напрямку мусить іти наша політика щодо Німеччини.

Ми незламно віримо в нашу українську правду. Ми віримо у відродження Непідлеглої Соборної України. Але підготовляючись до тієї великої радісної хвилини шукаймо собі приятелів в світі. Є це наше завдання на-сьогодні.

Такими приятелями, на нашу думку, може стати в першу чергу наш недалекий сусіда — німецький народ. Це не є орієнтація на чужу силу, чужу допомогу. Свою непідлеглість ми виборемо самі. Всеж не треба забувати, що українці і німці — старі європейські культурні нації, доля яких сьогодні є спільною. Такою вона, при доброму, належному і дружньому зрозумінні з обох сторін може залишитися і на-завтра.

Книжку „Історія Русів”, про видання якої було торік проголошено у „Вісникові”, підготовлено до друку.

Видавництво просить читачів „Вісника” допомогти видати цю монументальну працю, — передплатити її.

Ціна книжки на попереднє замовлення (передплату) — 2.75.

Гроші за книжку надсишайте на адресу „Вісника”.

Видавництво

А. Орликівський

ПРОБЛЕМА КИПРУ

Кільки місяців на шпальтах преси актуальною стала справа Кипру, британської колонії, до якої висунула претенсії Греція, як до грецької землі. Повільна перебудова британської імперії потягає за собою конфлікти її з різними народами та державами за території, та інші проблеми.

Кипр це острів в Середземному морі, що є під короною Британії від 1878 р., після договору в Царгороді з Туреччиною. Приєднання Кипру до Англії спершу давало місцевим грекам багато надій, бо греки сподівались, що ім стане країще, як було під турками та надіялись, що згідно з деклараціями британців Кипр буде приєднаний скоро до Греції, або бодай дістане широку автономію. Та сталося інакше. Кипрійські греки свободі не дістали та їх край став колонією Англії, як і інші її посіlosti в світі. Почата з 1878 р. напруга між обома сторонами довела до великого та непотрібного скандалу, як для Англії, так і західного світу, що не визнав грецьких домагань.

Чому англійці не хочуть приєднати Кипру до Греції? Адже англійці 1821 р. допомагали грекам в боротьбі проти Туреччини за незалежність Греції, і від 1821 р., коли Греція стала незалежною державою, вона була союзницею Англії.

Грецькі аргументи відносно приєднання Кипру до материка, треба признати дуже сильними під кожним оглядом.

Історично Кипр має свою 3000-літню минувшину, з якої 1500 літ приналежить до історії Греції. Першими поселенцями на Кипрі були таки греки-троянці, які розвинули тут усяке життя та культуру, зачисляючи себе до гелленського світу. В 2000 році перед Христом, троянський Кипр провадив сильні торговельні зносини із недалеким Єгиптом. В Христових часах Кипр гостив в себе Апостола св. Павла та Варнаву. При кінці IV. століття після Христа, коли Римська імперія розпадалася, Кипр знова повернувся під грецьку владу Візантійської імперії. Під Візантією Кипр зазнав повноти свого культурного та політичного розвою, як за троянських-геленських часів. В VII ст. підбили Кипр араби, від яких 1191 р. відібрали цей острів англійський король Ришард Львіне Серце, в час III. хрістоносного походу дістается Кипр французькому полководцеві де Мюсігнан, який держить під своєю владою цей острів до XV ст. 1489 р. Кипр підпадає новопосталій та знаній тоді Венецькій республіці, яка тут розвиває торгівлю та поширює почату вже раніше французькими володарями західну франко-римську культуру.

Зростання мусульманської імперії турків при-

вело до того, що 1572 р. Кипр завойовує султан Селіман II, а з 1878 р. острів переходить під владу Англії, хоча Греція вже тоді, як держава, могла його зайняти.

Під владою Англії греки мали полекші в релігійному та культурному житті, але політично не здобули того чого сподівались. Це привело до страйків, демонстрацій, домагань в британському уряді. Нині знов греки зголосили претенсії до Кипру, бо ж на те мають вони право та не хочуть бути гіршими за недалеких від них єгиптян. Грецькі домагання до Кипру, як бачимо, обґрутовані слушними історичними фактами. На Кипрі проживає нині 240.000 греків на 400.000 населення. Греки відсотково становлять аж 80.2%, а решта 17.8% становлять турки — біля 90.000 душ та 2% інші меншини, головно араби. Греки міцно прив'язані до своєї православної церкви, духовенство є їх національним провідником (щось подібного, як це в Галичині до 1939 р. під польською займанчиною). Кипрійський митрополит Макарій є для тамошніх греків тим, чим для нас був митрополит А. Шептицький на західних землях. Як бачимо на Кипрі витворилася подібна ситуація, як була в нас під Польщею на окупованих поляками Західних Землях України.

Та Англія не погодилась і відхилила домагання кипрійців про прилучення острова до Греції.

Територіально невеликий Кипр (9,282 км²), приблизно такий, як наша Холмщина, чи Буковина і не має для Англії великого економічного значення. Населення Кипру культурне садівництво південних овочів: родзинки, помаранчі, цитрини, виноград, плекає тютюн, бавовну. Ліса, особливого кедрового, тут не багато. Із копалин має Кипр мідь, азбест, дещо хрому. Добре розвинене тут скотарство, яке живить населення, даючи йому вовну і шкіру. Досить добре розвинуте рибальство. Хліборобство назагал слабе. Має ще Кипр добрих 4-5 портів, які англійці розбудували для своїх стратегічних цілей. Особливо цінними є Лярнака та Ліпасоя. Останніми часами розвинули англійці тут ткацький промисел, який був дуже застарілий. Вивіз Кипру доходить річно до суми 2,000.000 фунтів штерлінгів. Для Греції, малої семимільйонової держави, бідної під господарським оглядом, Кипр це до певної міри вартісна економічна одиниця, а особливо тепер, коли грецька економіка дуже спустошена. За останніх 35 років Греція пережила одну балканську війну, дві світові війни, одну громадянську війну в 1944 — 48 р.р., боротьбу із червоною армією „Геллас“, партизанську війну з ватагами ген. Маркоса, яка

зруйнувала майже усю країну, а особливо північну частину Македонії та Тракію. Лише в останній світовій війні під окупацією німців, походних частин „Гелласу” та Маркоса Греція втратила біля 1,000.000 людей, тобто майже 1/7 частину свого населення, усяких „Лідіц”, чи „Катинів”, чи „Винниць” в Греції повно на кожному кроці. 1,200.000 людності нині без даху над головою.

Економічно Греція по трьох останніх війнах між 1941 та 1948 рр. опинилася в важкому стані.

Через понищенння міст воєнними діями та навіть хоча б останніми землетрусами до Греції припинилася туристика, яка давала цій країні великі прибутки чужої валюти. Та врешті сильно впало поголів'я грецького скоту, однокого поважного живителя грецького населення, бо хлібних багатств в Греції майже не має (одинока низинна провінція Тессалія дає дещо хліба країні — решта це гірська полоса із приморськими пізинними поясами без будь-яких хліборобських можливостей). Традиційний вивіз овочів (родзинків, фігів, помаранч, цитрини, винограду, оливок), оливкової олії, шовку чи дуже вартісного македонського тютюну, чи грецьких килимів, як основних продуктів грецького експорту, не може вповні задоволити фінансове положення Греції, бо в тому роді товарів Греція має конкурентів в Туреччині, Іраку, Югославії, а до того з цілим великим простором чорноморських держав, які попали вsovєтську імперську орбіту, перервано торгівлю, що дуже відбувається на економіці Греції. В такому господарському положенні Греція дивиться на усякий прихід нової землі та ще й з грецьким населенням, як на спасіння. Прилучення Кипру до Греції, в якійсь мірі, посилило б економічний добробут країни. Що правда, після ІІ світової війни Греція дісталася, як союзниця аліянтів, італійську колонію від 1913 р. на Елейському Морі т. зв. Додеканез із 100.000 греками та намагалася ще дістати альбанський Епір із 240.000 греками, якого однак не одержала, бо Альбанія зразу по цій війні впала в руки СССР, як сателітна країна, і альбанські інтереси боронив вже великий СССР, якого волі противиставитися ні Греція, ні західні аліянти не могли.

Економічні труднощі в країні полегчують роботу комуністичних колон. Щоб рятувати ситуацію, Америка прийшла Греції з допомогою, висилаючи її харчі, долари, технічні споруди, тощо, і, мов би, врятувала цю країну від цілковитого банкротства та переходу революційним шляхом в червоний бльок, як ще один його сателіт. Недавно ми довідалися, що грецька товока та особливо молодь, навіть студенти поруйнували американські установи в Атенах та Салоніках, бо ЗДА не підтримали домагання греків в Об'єднаних Націях в справі Кипру, йдучи по лінії політики Англії.

Очевидно не обійшлося там без Советської Росії, яка давно посягає на так важливий стратегічний пункт, як Греція, підкопуючи авторитет заходу, як оборонців старого колоніалізму.

ЗДА в дійсності не виступали проти домагань Греції в справі Кипру, бо Америці відомо, що Кипр є грецькою землею та належить він правно Греції. Америка, щоб вийти ціло в тій справі, запропонувала перенести вирішення цієї проблеми на форумі ОН, щоб видерти СССР атут атакування Англії та Заходу особливо тепер в критичному моменті далекосхідних справ, що було на руку Англії. Вирішальний вплив на вплив на таке вирішення проблеми Кипру мало його стратегічне положення.

Кипр, це стара воєнно-морська, а нині й летунська база Велико-Британії в середземноморському просторі. Вага Кипру, як військової бази, посилилась після втрати Палестини, територія якої, розміщена недалеко біля Суезького каналу, була пляцдармом охорони британських інтересів на всьому Леванті та й самого Суезу, як проїздної дороги кораблів з Європи в південну Азію та східної Африки.

Після втрати Палестини, а останньо ще й Суезу в користь Єгипту, Кипр став одиноким пунктом контролю та оборони англійських інтересів на тому кінці Середземного моря, як широкопростірна база, яка має не один, чи два, а більше портів, низку шляхів, широко розташованих летовищ. Кипр є одиноким місцем, з якого в разі війни Англія та з нею усі західні аліянти можуть контролювати свободу усієї плавби на Середземному морі, оборонятися чи атакувати своїх противників з усіх боків, а особливо з півночі зі сторони імперіалізму Советської Росії, зокрема в просторі Чорного моря у напрямі на Дарданели та Босфор, а з Кавказу в сторону Ірану, Іраку та Туреччини. Кипр є помостом між середземноморськими з'єднаннями аліянтів та суходільними з'єднаннями Туреччини. З цієї причини Кипр має дуже важливе оборонне значення на цьому відтинку Європи та Леванту.

Греція, хоч як борониться перед комунізмом, здушивши всяку п'ятиколонну роботу Москви, не може цілком знищити цих впливів у себе, бо її господарський стан і життєвий стандарт дуже низький.

І саме тому, треба сподіватися, західні аліянти бояться відступити Кипр із усіми стратегічними спорудами. Західні держави, а особливо ЗДА напевно нині без найменших вагань підтримали б Грецію в справі приєднання Кипру, коли б ця частина світу не стояла під безпосередньою загрозою комунізму, дальншого поширення впливів СССР. Що правда грецький уряд розуміє стратегічні цінності Кипру для західного світу та з тих причин в своїх домаганнях до Кипру

Mn Ykpaihi, ak nohebojeihin happy, manyt
Inh id uvarbary. hankpauie posyimiemo ipkeib a cnpabai kntpy,
60 tarei knuppi b hac ichybari, ak cnpabari kpnny,
Jlbooba, Sakapbarri, Tooy, koin 6 Ykpaiha maz

Оғынин жекерлігінде Ахтүй тәжірибелерінде
халықтың 3 тәсілдері:

bažo ha kundi abojepekarhictb i hizanuyražo 6
kotun oxopohni yckarku ctpaterehinx rojok. Tlhn-
ayhehna kundi ylo Lpeñii, xoha 6 noçiaðnjo pa-
jachcky ahtin3axiðhy nypomaralyjy R Lpeñii, oñhar
jažao 6 berjinki kopncti CCCP, shahno ocaðanjo 6
ogopohnie mojokennehna ajiñhtira ta Ahruñi a ñini
hacchinj Cepedzæmehoro Mopo. Tpedz a çmoyjibartincs
duo 3axiðhnni cbit, a 3okpema Ahruñi nitie ha 3y-
ctpija ppekar, jažohn knupori 3apás unipoky ab-
tomonijo, arie he matcepory, a mapkantiñy, 3a6e-
neyjiohn Lpeñikomy Kopojalibctry, muo nicija 3a-
kiñehna miñitapjohi hegeemekn Kundi 6yje 06-eñ

Проф. Н. Полонська-Василенко

Наслідки Переяславського договору в галузі духової культури

Щасливі природні умови, в яких розгортала-ся культура України, сприяли надзвичайно розвиткові її. На перехресті культурних впливів далекого сходу — Китаю, Індії, Персії, Арабського халіфату, близької культури Візантії, Західної Європи, Україна жадібно сприймала всі ці впливи і переробляла їх в горнилі творчости народу, творила нову оригінальну, неповторну культуру в архітектурі, різьбярстві, мадярстві, літературі, праві. Новіші дослідження прояснюють шляхи для розпізнання меж поширення української культури в різних напрямках. В Болгарії, Чехії, Моравії, Німеччині, Скандинавії археологи знаходить безперечні впливи України Х-ХII ст.

Наступна доба — Литовська — характеризується перемогою української культури — в усіх галузях життя, над литовською: запанували офіційно мова, мистецтво, право, віра, українські державні традиції. В Литовсько-Руській Державі йшло до аналогії з тим, як в Болгарії: слов'янська стихія перемогла болгарську і створила державу болгарську назвою і слов'янську культурою.

Відкрита для чужоземних впливів, Україна не залишалася ізольованою від тих процесів, які відбувалися на Західній Європі: релігійні шукання Гуситів, могутнє піднесення мистец-

нині нагоду, як самостійна держава, сказати своє слово в справі майбутньої принадлежності Кипру чи інших грецьких земель, які ще не входять нині до Грецької держави, то ми напевно підтримали б грецькі домагання. Дарма, що Греція в час 1918/19 рр., коли йшло про бути, чи не бути Україні, як державі та охороняти Балкани від російського імперіалізму, пішла проти найістотніших зasad нашої самостійності, підлягаючи російській пропаганді, не визнавши навіть де факт Представництва Української Народної Республіки в особі голови дипломатичної місії УНР в Аtenах М. Матушевського, який не міг добитися визнання та авдіенції.

Хоч Україну та Грецію зближає багато політичних, культурних, релігійних інтересів, не кажучи вже про колосальні економічні інтереси між обома країнами. Може проліята кров греків в другій світовій війні, громадській після неї, загроза грецькій державності від Росії, яка через українські Одесу, Севастополь, Дунай, Миколаїв, Херсон пре на остаточне заволодіння усього балканського простору, включно з Грецією, — вилічить грецькі провідні кола від впливів російського месіянізму.

тва доби Відродження, наукові відкриття, філософські проблеми, палка релігійна боротьба знаходили відгуки на Україні й хвилювали її. Школа, проповідники, молодь, що вчилася в німецьких і італійських університетах — служили посередниками, які сприяли тому, що Україна не втрачала постійних зв'язків з Західнією Європою. Острозька Академія, Київська братська, а згодом — Києво-Могилянська Колегія збільшували ці зв'язки. Двір Гетьмана Богдана Хмельницького в Чигирині був добре відомий в Західній Європі, і був час, коли там вирішувалися питання західно-європейської політики, складалися коаліції, і зустрічалися представники могутніх держав Європи. Посол Австрії, архієпископ барон Парчевич оповідав, що в Чигирині зустрів він двох послів Швеції, двох послів Семигорода, трьох від Молдавії, трьох від Валахії, одного з Туреччини, одного з Криму, послів від Польщі — одного від короля, другого від королеви до гетьманової Ганини з дарунками, представника кн. Радивила, незабаром приїхали послі від Москви. Сам арх. Парчевич привіз повновласть від Австрії і від Венеції. Незалежно від того йшли переговори з Англією, з Францією. Україна стояла в центрі європейських подій. В оточенні гетьмана було багато європейських освічених людей, як Мровицький, Виговські, Юрій Немирич.

Цілком інакше складалися умови політичного і культурного життя в Москві. Вона відсталала від європейського життя. Пригнічена татарським ігом, відділена від Західної Європи Литовсько-Польською Державою, закінчувала вони тяжку удільну боротьбу, прямуючи до об'єднання всіх земель під рукою Московського царя. Цю боротьбу заступила руїна смутних часів. Російський історик Шмурло так характеризує культурний стан Московщини доби XV ст.: західно-європейських зв'язків і впливів була позбавлена протягом століть Москва; не чула вона ні про Відродження, ні про Савонароллу, ні про Гуса... Як нову Америку довелось відкривати її європейським дослідникам¹⁾...

В XVII ст. Москва ще перебувала в темряві і на науку дивилися там, як на „порождение ісконного врага человеческого рода — диавола“. Про московське життя акад. Піпін писав, що там були „церковний фанатизм, ворожнеча до науки, впертий застій, моральне здичавлення“²⁾. Характерний випадок трапився року

1) Е. Шмурло. Курс истории России. Прага, 1931, ст. 220.

2) Піпін, История русской литературы, т. II, ст. 380 (цитую за др. Іларіоном Огієнко, Українська церква, т. II,

1660, через шість років після Переяславської угоди: син близького до царя боярина, Ордина-Нащокина, втік за кордон. Батько чекав собі смертної кари... Ale цар Олексій милостиво потішав його, що розуміє вчинок сина його: „от всех сил бесовских изшедшу сему злому вихру... и отторгнуша напрасно сего доброго агнца яростным и смрадным дуновением от тебе”....3).

Такі були співвідношення двох партнерів Переяславського договору 1654 р. Природно, що Україна на довгий час стала для Москви посередником між нею та Західною Європою, як довгий час до того була вона посередником культурних впливів Західної Європи та Сходу. Ці культурні знозини розпочалися задовго до Переяславського договору, але набули після нього більш інтенсивних форм. В Москві зрозуміли брак власних наукових сил і почали виписувати їх з України.

Року 1659 цар Олексій закликав з Києва знавців для справлення Біблії — Арсенія Сатановського, Епифанія Славинецького, старця Теодосія Сафомовича, а за рік-Дамаскина Птицького і ченця Марка. Серед них найбільшої слави здобув Епифаній Славинецький „муж многоучений”. Року 1664 прибув Симеон Погоцький, якому доручено було навчання царських дітей; він залишив великий вплив на Москві, як педагог, вченій, письменник, поет. Чим далі — тим збільшувався вплив українських вчених. Коли патріарх Нікон розпочав велику справу перевірки і виправлення церковних книг — він доручив це українським вченим. Серед українців було багато видатних церковних діячів — згадаємо хоч би Св. Дмитра Тупталенко, митрополита Ростовського, якого було визнано святым. Він був автором Чет’ї-Мінєї, а крім того багатьох світських творів. 4)

Московська церква другої половини XVII ст. перебувала під великим впливом України і це позначалося на всіх галузях церковної культури: в Москві будують церкви українські майстри, з’являються українські трьох-банні церкви/пр. Богородиці в Путинках/, українські п’ятибанні церкви, шириться українське бароко, яке на московському ґрунті дає т. зв. „наришкинський стиль”. В церквах переходятять на українські церковні співи. В іконографії помічаються впливи українські. Церкви в кремлі в кінці XVII ст. розписують українські малярі-серед них Василь Познанський. Пам’яткою українських впливів в церкві залишаються до часів революції однострої церковних співаків, переважно архієрейських —

3) С. Соловьев, История России. СПБ, 1861, т. XI, ст. 93-97. (Цит. за І. Огієнко, т. II, 147).

ст. 150. Прага, 1942).

4) Митр. Іларіон Огієнко. Українська Церква. П., Прага, ст. 151-159

українські контуші з рукавами з „вил’єтами”, розшиті позументами. 5)

Якщо піддалася українським впливам московська церква —, завжди найбільш консервативна, цілком природно, що ці впливи були ще більші в сфері світській. Перш за все жадібно сприймав їх сам Кремль. Цар Олексій сам віддавав належне українській культурі; в непорушний до того побут палацовий зайшли зміни: цар захоплювався театральними виставами, які прийшли з України й які ретельно відвідували і він, і цариця Наталія. Вже згадувалося, що навчання дітей доручив він українському вченому — С. Погоцькому. З більчого оточення царя — боярин Морозов і боярин Ртищев були прихильниками української культури. Ртищев заснував ще в 1649 р. школу, до якої покликав вчителів з Києва — ченців фахівців в філософії, риториці, слов’янській і грецькій мовах. Правда, нова школа викликала переслідування, обвинувачення в еретичності, але перший крок було зроблено.

Цар Федор, учень С. Погоцького, ще більше відданий був українській культурі. Про нього писав сучасник, що він завів „політес з манеру польського” — так називали здебільшого Україну. Сам одягався в українське убрання і боярство замінило московське убрання — українським. Під впливом української культури був і улюбленаць царівни Софії князь Василь Голицин. В середині XVII ст. в Москві була лише одна друкарня, яка друкувала лише книжки потрібні для церковного вжитку. З Києва на Москву ширилися книжки для читання, для церкви, підручники, наукові твори. Українські видання можно було знайти від Архангельська до Астрахані. „Требник” Петра Могили вживався в московських церквах; про „Лифос” Петра Могили Митрополит Досифей писав з захопленням. Ширілися твори Кирила Транквіліона, Іоанікія Галятовського, Інокентія Гизеля, Зизанія, перекладали їх на московську мову. „Руно Орошенное” Дмитра Тупталенка витримало 8 видань. Підручники Мелетія Смотрицького, С. Погоцького, І. Гизеля широко вживалися в школах до XIX ст.

Москва захоплювалася українськими виробами. Не лише привозили різні товари з України, але багато ремісників з України переїздило до Москви — шевці, кравці, ремісники, що виробляли шапки, садівники, городники. Межигірський манастир призначений в 1666 р. городником, привіз з України, сливи, дулі, виноград; пекарі з України мали успіх в Москві.

До України вирядили друкарів з Москви вчилися друкарській справі, зокрема славилася ки-

5) Н. Полонская. Историко-культурный атлас, т П, разім К. 1913 А. Успенский Царские иконописцы и живописцы. XVII ст., М. 1913

єво — Печерська друкарня. Київські грав'юри мали широку популярність в Московщині.

В XVII ст. на Москві шириться захоплення віршами, з другої половини XVII стол. розвивається т. зв. силабічна поезія; російський дослідник А.С. Архангельський підкresлював, що то був один з впливів української, або — „південно-західної” як він називав, літератури на московську. Занесли українські вчителі й пітику, яку вивчали в українських школах, Акад. В. М. Перетц довів, що „тонічний розмір”, який російські дослідники історії літератури приписували Тредяковському і який був значним кроком вперед в історії вірша, вперше постав на Україні і занесений був до Москви, так само, як і теорія Ломоносова про „три штилі” — високий, посередній і низький⁶.

Я не маю на меті докладно розглядати всі ті вияви українських культурних впливів, яким вже присвячено чимало наукових дослідів російських, як і українських вчених. На закінчення моого стислого огляду цих впливів на московське царство, наведу слова російського дослідника — академіка Ф. Буслаєва, який писав: „Як література московська була в другій половині XVII ст. під міцнішим впливом південно-руської, з якої вона переносила до північно-східної Русі західні ідеї, так і малярство московське... багато чим завдячувало південно-русським майстрям”... 7). Проф. А. Архангельський йшов ще далі: „не зважаючи на все упередження проти них в Москві — кияни були в другій половині XVII ст. господарі становища в Московській Русі, найвидатніші її діячі”⁸). Тяжко більш яскраво й виразно накреслити стан речей, що запанував в Московській Русі після 1654 року. Треба додати одну з причин цього: в Москві боялися західної освіти, впливів, бо ж то були „еретичні”, „папежні”. З України — одновірної, православної приходили ці впливи, і хоч викликали деякі упередження і побоювання „православних”, але не в такій мірі, як ті, що йшли з Польщі, чи Німеччини. Так в другій половині XVII ст. в Московській Русі — до-петровській — вже відчиналося поволі вікно на захід, до Європи, але відчинялося воно з боку України.

Становище української культури відносно Російської імперії не стало іншим, ніж було за Московської Русі. Навпаки, рішучість Петра привела до того, що культурні впливи України зміцнилися в усіх галузях життя.

Києво-Могилянська колегія перетворена року 1701 на Київську Академію, протягом майже цілого століття правила за джерело, з якого черпала Російська імперія видатних діячів, і з якого збагачувалася, за рахунок української культури,

російська. Перші роки Російської імперії і реформи Петра, зв'язані з іменами видатних українських вчених, які віддали свої знання на будування чужої держави; професорів Київської Академії, Теофан Прокопович, видатний вчений, оратор, автор „Правди волі монаршої”, —трактату, що став підвальною самодержавія російського. Другим видатним твором його був „Духовний Регламент”, яким узаконено було владу імператора над церквою і зроблено його головою Церкви. Іншу славу зискав Степан Яворський, митрополит Рязанський, а потім містоблюститель патріаршого престолу. Він критично ставився до політики Петра, мав зв'язки з опозиційними течіями, але людина м'якої вдачі, скінчив, посівши пост Голови Святішого Синоду, що не мав жадного впливу на установу, яку очолював він.

З Київської Академії до Російської імперії безупинно переходили вчені — професори новозаснованих семінарій і Духовних академій — Московської, Казанської, Петербурзької. Імен так багато, що не буду називати їх. Все більше і більше епископські катедри посідали українці і був час коли майже всі епископи були українці; серед них такі визначні, як Гаврило Бужинський — префект Слов'яно-Греко-Російської Академії, а з 1721 — директором всіх друкарень і шкіл, залежних від Синоду, Сильвестр Головацький — ректор Казанської Колегії, Варлаам Ієніцький, епископ Сузdalський, який заснував Семінарій латинські школи в Суздалі, Пскові, Клонні, Астрахані; епископи Венямин Пуцек-Григорович та Іларіон Рогалевський, які поклали підвалини Казанської Духовної Академії; Амвросій Юшкевич, епископ Новгородський, основоположник Новгородської семінарії; Гедеон Вишневський, епископ Смоленський, який заснував Слов'яно-латинську школу в Смоленську і школи в Дорогобужі, Рильську, Білім, В'язмі; Лаврентій Горка, В'ятський (Астраханський) епископ, засновник семінарії в В'ятці; Герман Концевич, епископ Архангельський, що заснував слов'яно-латинську школу в Холмогорах, яку згодом реформовано на архангельську семінарію; Арсеній Мацієвич, Ростовський митрополит, що відкрив семінарію в Ярославлі; Серафіон Латушевич, епископ Переяславський (російського Переяслава), що заснував Володимирську семінарію, Кирило Флоринський — архимандрит Троїце-Сергієвської Лаври, де заснував семінарію. Окремо треба поставити ієрархів, які працювали на полі місіонерському: Інокентій Кульчицький-епископ Іркутський заснував школу в Іркутську і початкову — для монголів; Інокентій Нерунович-епископ Іркутський — навертав на православ'я тунгузів; Феофіл Лещинський — був місіонером серед камчадалів, калмиків, тунгузів. Діяльність українців в цій галузі була така відома, що року 1742 київським вченим бу-

6) Митрополит Іларіон Огієнко. Тамож, т. II. ст. 167-168.

7) Тамож, т. II. ст. 163.

8) Тамож, т. II. ст. 171.

ло передано на вирішення питання про кращі методи проповідування християнства серед калмиків. Природно, кожен з архіереїв українців тягнув земляків на вчительські посади⁹⁾.

Авторитет українських педагогів був та-кий великий, що з заснуванням нових шкіл в 1721 р. вчителями до них пішли переважно українці. Для новозаснованих слов'яно-латинських шкіл Синод наказував, зважаючи на брак підготовлених вчителів, зокрема для навчання філософії, тому що... „в Києві обретаются ко учению філософії, риторики і піттики способний мужи... способних ко учению персон из Киевопечерского монастыря, или где инде обретаются отпра- вить к Москве... без замедления”. А якщо не вистачало справжніх професорів — на професорські катедри висвячували і росіян, на що цариця Єлизавета дала свою згоду р. 1754, але суть справи не змінилася. В самому кінці XVIII ст. київського митрополита просили надіслати відповідних педагогів до різних міст: то до Білорусі, то до Москви, то за наказом Синоду вирядити видатніших для удосконалення до Англії. Р. 1789 голова Комісії „об учреждении народных училищ”, гр. П. Завадовський писав київському митрополитові, що вчителі, з Київської Академії, виявляються як найкращі і сприяють як довір’ю з боку народу до цих шкіл, так і поширенню їх.

Розсіваючись по всій Російській імперії несли з собою ці вчителі-українці рідні традиції, смаки, прищеплювали українські театральні вистави, народний „вертел”. Нема нічого дивного, що знайшли „вертел” в середньому Сибіру, в Тобольську та Іркутську.

Несли українці методи навчання і підручники, і ту українську вимову, проти якої в середині XVIII ст. скаржився Сумароков: „українці—педагоги, писав він. псують на Москві російську вимову тому що все школи ими били наполнени”. Цікавий приклад: українці вчителі вчили по всій Росії, що літера „ять” пишеться там, де по українському повинна бути літера „і”. Це було зрозуміло для України, але десь в Сибіру, чи Архангельську не знали української мови, але правило це трималось довго, викликаючи час від часу законні протести росіян. Так р. 1828 обурювався письменник К. Хабаров: невже ж треба їхати до „Малоросії” і там вчитися, як писати по російськи? Обурювався проти цього правила є Белинський: обидва вони знали вже, що весь правопис російський дали українці, що керувалися граматикою М. Смотрицького.

Не самі школи та духовні катедри посідали українці. Великий попит на них був в Колегії Закордонних Справ. З XVII ст. українці створили

для себе виключне становище, як знавці різних мов, не кажучи про широке знайомство з латиною. Серед української інтелігенції були люди, які знали грецьку, польську, німецьку мови. В XVIII ст. ними дорожили, як перекладачами, і охоче виряжали з посольствами за кордон. Вони служили в закордонних містах в Лондоні, Константинополі, Відні, Варшаві, Голяндії, Берліні, Дрездені, Парижу, Стокгольмі, Ляйпцигу, Пекіні тощо. Коли Елизавета хотіла видати Біблію, виправлену бездоганно відносно мови, викликано було до Петербургу українців з Києва, професорів Варлаама Лашевського і Гедеона Сломинського.

Можна згадати низку імен українців, які виступили в XVIII ст. як перекладачі з різних мов — серед них славетний український патріот Григорій Полетика перекладав Аристотеля, Епиктета, Ксенофона. Д. Чижевський вважає, що то були перші серйозні філософські переклади на російську мову. Через С. Гамалію російські масони ознайомилися з творами Сен-Мартена, Я. Бема і „Ночами” Юнга.

Україна дала російській культурі XVIII ст. видатних вчених: серед них — А. Рубановський, глухівчанин походженням, який вчився в Ляйпцизькому університеті; він був один з перших економістів Росії. О. Самборський, М. Лівані, Є. Десницький і І. Комов познайомили Росію з англійською системою хліборобства. Гаврило Бужинський видав перший Ботанічний Словник — Російської Академії Наук, а С. Тодорський був визначним орієнталістом.

Українці походженням — як Т. Прокопович, Василь Капніст, Богданович та інші посіли перші місця в історії російської літератури XVIII ст.

Величезна роль українських мистців, твори яких звичайно зараховують на кonto російської культури. На полі малярства маємо видатних майстрів, як К. Головачевський, з Чернігівщини, портретист, професор і інспектор Петербурзької Академії Мистецтва; А. Лосенко, з Глухова, основоположник російського академізму в малярстві, директор Петербурзької Академії Мистецтва; І. Саблуков, професор Академії Мистецтва; Д. Левицький і В. Боровиковський — славетні портретисти, різьбар І. Мартос, та інші. Вони сприяли надзвичайному піднесенням слави російського мистецтва.

В галузі музики маємо славетних компоністів: Д. Бортнянський, М. Березовський і А. Ведель — всі вони вславилися своїми творами, головне церковного характеру.

Так протягом XVIII століття українські культурні діячі посідають провідні пости в усіх галузях культури. Не згадувано тут і про видатних українців, що посідали адміністративні пости як — св. князь О. Безбородко, канцлер Російської імперії, гр. П. Завадовський — Голова Комісії народних шкіл, а пізніше — міністер ос-

9) Проф. Б. Крупинський. Роля українців у розвитку культури Східної Європи Укр. Вісті Берлін 1945 р. ч. 15/221.

віти, Д. Троцінський — міністр юстиції, не кажучи про ту масу українців, які в XVIII ст. працювали в різних державних установах. 10)

В XIX ст. стихійно зросте число українців, які працюють в різних галузях російської культури, в російських державних установах, війську тощо і які сумлінно сприяють піднесення „російської” культури й престижу. Головна різниця між XVIII і XIX ст. в цьому відношенню полягає в тому, що в XVIII ст., працюючи в різних містах і місцях Російської імперії, вони здебільшого вважалися всіма за українців. В XIX ст. їх поглинає російська імперська культура і вже тепер, коли закінчилось століття, потрібні дослідження генеалогічні, психо-аналітичні, і т.п., щоб звернути їх українській культурі. Число таких українців кольosalно велике, внесок їх в російську культуру величезний, так що я тут хочу обмежитися лише згадками про невелике число видатніших представників української культури, що працювали в Росії. Не хочу я тут аналізувати тих трагічних причин, які штовхали українців служити чужині, вони надто добре відомі, я беру лише наслідки цих причин в найхарактерніших прикладах.

За останні роки можна вважати за доведене, після палкіх дискусій, що М. Гоголь духовно належить до української культури. Проте ще точиться дискусії про іншого геніального письменника Ф. Достоєвського, не зважаючи на його безсумнівно українське походження. А Бем, який більшу частину життя присвятив вивченню Достоєвського, твердо вважав його українським письменником¹¹), до тогож дійшов і советський дослідник С. Любимов¹²).

Нарешті український вчений о. П. Голінський переконливо довів безсумнівність українського походження Достоєвських, в роді яких були ченці Києво-Печерського монастиря і борці проти Польщі за волю України. Свої цікаві думки з приводу „українства” та „неукраїнства” Достоєвського о. Голінський, ставлячи його поруч з В. Соловйовим, формулює так, „з дна цих обох, Божим Пророчеством таким багатством геніальності обдарованих істот визирає наша рідна українська душа, з усіма її добрими прикметами та поганими нахилами”¹³). Між тим — шука-

10) Проф. Б. Крупницький, Укр. Вісті, ч. 15 — 122 Берлін 1945 р.

11) А. Бем. Литература в русских журналах Стр. 5-я, 1926, ст. 4, 409.

12) С. Любимов. Достоевский. Литературная мысль, Альманах, Петроград, 1922, т. I.

13) о. П. Голінський. За належну оцінку ідей та їхніх носіїв Життя і Слово, т III-IV, 1949, Канада, ст. 255-256. Н. Попонська — Василенко, Теорія III Риму в Росії протягом XVIII та XIX с. Мюнх. 1952, ст. 27-28. В. Сенютович. Бережний. Походження Достоєвського. Україна(Париж, 1952, ч. 8, ст. 687.

ти оцю українську душу в творах геніального письменника, не бажають українські дослідники і з легкою душою дарують його росіянам, не турбуючись за те, що відкидають одного з геніальніших письменників Європи, який, як би не ставилися до нього суб’єктивно, об’єктивно сприяв визнанню висоти культури того народу, якому належав він.

Візьмемо другого видатнього письменника XIX ст. — графа О. К. Толстого. Давно перестало бути таємницею для будь-кого, що батьки його були українці. Він походив від гетьмана України гр. Кирила Розумовського, хоч батьки його були граф і графіня Перовські. Шлюб матері поета з гр. К. Толстим лише дав йому прізвище, яке приховало нешлюбне походження. Хто читав автобіографію письменника, для того ясне, як він сам уявляв собі свої родинні справи, і яку глибоку любов до України виніс він з дитинства. Аналізуючи твори його ми мусимо сконстатувати дві стихії, які заповнюють їх: світла, радісна, прекрасна Україна, де „все обильєм дишет”, де Сейм нагадує часи гетьманів, де ясним сяйвом світила княжа доба (чудові балади Толстого) — і темна, зловіща, розтіваюча своїм азійським абсолютизмом Москва з її Іваном Лютим, героями типу Шибанова, дядками боярами... Тяжко знайти в іншого письменника стільки темних, страшних картин, ніж у О. Толстого в його „Князь Серебряний”, трилогія „Поток — богатир”, „Сон Попова”, не згадуючи дрібних віршів, як „У приказаних ворот”, тощо... В них, чи свідомо для автора, чи ні — виступає глибока нехіть, призирство сина вільноподібної України до московських сатрапів перед якими во всі часи народ „лежить на брюхе” (Поток — богатир)!.

Згадаю ще одного письменника, якого відкидають українські дослідники, як росіянина — це В. Г. Короленко. Перші твори його, що він друкував під псевдо, не переконали українського рецензента, проф. О. Потебню, який писав, що та к писати й та к думати міг тільки українець. Про це чула я від великого прихильника його акад. С. О. Ефремова. Значну частину життя Короленко прожив поза межами України, спочатку на засланні, потім — добровільно в Петербурзі. Про те вільні часи проводив на Україні, яку знов, любив, брав участь в її громадському житті. Відома „трагедія в Сорочинцях” р. 1905, в якій виявлено було незаконне, обурливе поводження місцевої адміністрації, викликала з його боку палку реакцію. В редакованій ним газеті „Полтавщина”, в відкритому листі до ст. сов. Філонова В. Короленко сміливо й відверто виступив проти російської адміністрації. Він написав прекрасно витриманою мовою „Думу про Барабашенка”, яку довгий час співали кобзарі. Не зважаючи на те, що є живі свідки того, як В. Короленко писав цю „Думу”, збереглися чер-

нетки, писані рукою Короленка, все ж таки були дослідники (Станиславський), які ставили під сумнів авторство Короленка¹⁵), бо воно свідчить про його „українську душу”.

Реєстр українців-письменників, яких більшість вважала за російських, далеко довший. Нагадую лише кілька прізвищ: поет М. Щербина, Г. П. Данилевський, автор великого числа популярних в свій час романів, як „Мирович”, „Чорний год”, тощо, і великого числа дослідів, як „Беглые в Новороссии”, „Побут Слобідської України”, тощо; він сам походив з старої старшини Слобідської України. Українського походження П. Потапенко, Мачтет, В. Гаршин, напівукраїнець — А. Чехов тощо.

Багато українських вчених в XIX ст. мусили працювати в російських установах, університетах, політехнікумах, семінаріях, Духовних Академіях, Академії Наук. Українці, фахівці різних галузів знання, завоювали славу російській науці, як на батьківщині, так і за кордоном. Нагадую кілька імен: славетна Софія Ковалевська, народжена Круковська, професор математики Стокгольмського університету. Слава її мала подвійне значення, і як видатного математика, і як жінки, що в 1890 роках посадила катедру університету. Але мало хто знає, що походженням вона українка, родичка Косачів. З Харківщини походив і чоловік її М. Ковалевський, світової слави соціолог. Великої слави здобув математик М. В. Остроградський, родом Полтавщини, іменем якого звуться математичні формули. Українці були економіст І. Вернадський (батько першого президента Української Академії Наук), історик літератури Д. Овсяніко-Куликовський, філософ П. Юркевич, О. Бодянський, професор Московського університету, і редактор Чтений Моск. Об-ва історії і древностей, в яких надруковано багато дорогоцінних пам'яток української історії та літератури; Д. Петрушевський — історик середньовіччя, академік Всесоюзної Академії Наук; Ігор Грабар — історик мистецтва, Володимир Грабар — правник, К. Ушинський — педагог світової слави, А. Ясинський — славист. Цього коротенького списку т. зв. „російських” вчених закінчує іменем славетного філософа Володимира Соловйова, за якого йде боротьба між двома таборами, які заявляють на нього права — російським та українським. Тепер цілком доведено, що по матері Соловйов належав до українського роду, який в XVIII ст. дав філософа Сковороду, але є підстави вважати, що походив він з українського роду і по

батьківській лінії¹⁶). Те, що стало загально-відомим для українського читача, і до нашого часу залишається невідомим для російського, і п. С. А. Левицький, в передмові до твору В. Соловйова „Три разговора” пише: „Три разговора” Вл. Соловьева, наряду с Легендою о Великом Инквизиторе „Достоевского — бессмертные памятники пророческого духа русской литературы. Три разговора, это — русский Апокалипсис”¹⁷.

Сотні, тисячі українських вчених, які працювали в наслідок різних причин на російському полі, свідчать про могутність української культури, обкраденої Росією.

До них треба додати тих вчених українців, які до 1917 року працювали на українській території, але за умовами часу викладали в різних університетах і інститутах російською мовою — бо іншої не було. Нажаль, надто часто доводиться зустрічатися з думкою, що ці професори не були українськими вченими, попри їх національне походження, бо викладали російською мовою. Загальна Українська Енциклопедія створила для таких вчених спеціальний термін: „російські професори українського походження”. Під цю рубрику попали вчені, які в свій час творили українську науку, як М. Коствомарів, М. Максимович, І. Луцицький, М. Владимиристський-Буданов тощо. Так українська наука, якби слідувати таким поглядом, опинилася б без корінів і без національного ґрунту.

Візьмемо мистецтво. Історія „російського” мистецтва, малярства, рісніє іменами українців. Флавицький, Трутовський, Ге, Репін, Маковський, Савченко-Більський, Врубель — Г. і І. Мясоєдови, Кившенко і низка інших спричинилися до слави „російського” малярства. Візьмемо музику XIX ст.: П. Чайковський, не згадуючи менших. Доля П. І. Чайковського показова: українець з походження, він завжди був „чужим” в Москві і в Московській консерваторії закидали йому не російську музику, а українці відкидають його, як професора московської консерваторії. Російська сцена близька талантами українських артистів — славетний в свій час М. Шепкін, друг Шевченка, не був єдиним. Окраса російської драматичної сцени М. Савіна походила з Ізюма. Ряд видатних артистів опери — Алчевський, Доліна, Собінов були українці. І. Козловський, що чавдує і тепер Москву, прийшов до неї з Полтави. Ці списки можна поширити до обсягу багатотомової праці.

Які висновки можна зробити з цього? Дуже

16) о. П. Голінський, оп. сіт, ст. 256

Н. Полонська-Василенко. Теорія III Риму, Мюнхен 1952, ст. 34

17) Володимир Соловьев. Три Разговора. Издательство имени Чехова, Нью-Йорк. 1954, Предисловие, ст. 9.

15) В. Станиславський „Дума про Сорочинській події” Україна, Київ, 1924, ч. 1-2, ст. 171-174. Н. Полонська-Василенко. „Сорочинська трагедія” та українська Дума В. Короленка. Наші дні, Львів, 1944, ч. IV.

сумні. Те, що робилося на Україні протягом 300 років було є може найстрашнішим наслідком Переяславського договору, звичайно, не того мілітарного договору, що складений був в 1654 р., а того, на що поволі було перекрученено його. Не матеріальні цінності, а найдорожче — геній і здібності українського народу опинилися на конто Росії. Справа погіршувалася з бігом століть. У XVII і навіть XVIII ст. українець, що йшов до Москви залишався в очах і Москви, і України тим, чим він був — українцем. В XVII ст. деякі московські кола серйозно намагалися поставити питання — чи не треба було б його перехрестити? В XVIII ст. голосно протестували, що ці українці псують російську мову. В XIX ст. відбувається процес поглинення української інтелігенції загально-імперською, і видатні діячі, вчені, письменники чи мистці-українці вносяться в загальні списки „російських” вчених, письменників чи мистців. На цьому вигравала і виграє перед усім світом російська культура, і цілком зрозумілим є те, що не входить в інтереси росіян розгалужувати-виділяти українця, білоруса і т. д.

Цікавішим і важливішим є ставлення українських дослідників. Замість того, щоб доводити українство всіх цих і багатьох не згаданих діячів науки, мистецтва, політики і т. д., з надзвичайною легкістю українці відмовляються від своїх видатних земляків під тим претекстом, що вони писали російською мовою, працювали в російських академіях, інститутах, консерваторіях тощо. За всіх ознак належності до свого народу, здебільшого береться лише одна — мова, відкидаючи ту психічну, духову ознако, за якою напр. Потебня розпізнав під російським „псевдо” українську душу Короленка, те „дно”, з якого, за мальовничим висловом О. Голинського „визирає наша рідна українська душа з усіма її добрами прикметами і паганими нахилами”. Тільки так можемо ми підходити до всіх тих земляків, що працювали на чужому полі — і, тільки так можемо ми показати всьому світові, як безмежно багата наша українська культура, який безмежно талановитий наш український народ, що протягом тисячеліття, як з переповненого келеха, збагачував своїх сусідів і розкидав по всьому світу своїх синів. Лише збираючи до купи їх імена, вивчаючи — що саме українського вносили вони в чужу скарбницю, покажемо ми багатство того джерела, з якого походили ці скарби. Під час переговорів з советською делегацією в 1819 р. Україна вимагала повернути свої пам'ятки матеріальній культури з російських музеїв. Але значно важливіше виявити впливи духової культури України, які досі служать для збагачення культури Росії. Для того, щоб повернути Україні матеріальні цінності, досить було договору

I. Федорович

ЦІЛИНА, ВЕСІЛЛЯ В СТЕПАХ І КУКУРУДЗА

Американська преса дуже багато ворожить про вживки в Советському Союзі. „Лійф” і інші журнали, підводячи підсумки чисельним відвідинам кореспондентів за останні два роки, подають фото людей, ніби шукаючи відповіді на питання чи покращало в ССР життя. І, як виходить з тих ілюстрацій, то покращало. Характеристично, що на всіх ілюстраціях подаються картинки з побуту москвичів. Вони танцюють під час перерви на обід, або стоять у черзі до автобуса, чи магазину й інше. Ніколи не побачите українського чи білоруського села, або аулу на Кавказі. А Київ, коли зрідка й показують, то як прекрасне місто. Якже далекі ті ляльки від дійсності! А чисельні писаки, „незамінні фахівці в справах сходу”, досліджують ті ляльки, пишуть трактати вчені й інформують світ, заколисуючи його. Вони боряться з большевизмом.

Далеко краще і більше говорять про ту дійсність самі ті, що там її творять, нею кермують, коли їхні говорення читаєш не тільки в рядках, а й між рядками. Про що найбільше говорять кремлівські можновладці? Про хліб. Микита Хрущов ось уже другий рік добуває той хліб в азійських просторах на цілинах. Навіть на з'їзді письменників у Москві М. Бажан згадав про нього як то він в час свого губернаторства в Києві додумався, що на півдні України треба замість ярої пшениці сіяти озиму. Другий рік Хрущов, а з ним і все колективне керівництво підражують пшеницю з цілини Казахстану. В плянах виходило, що досить відправити на Казахстанські цілинні землі 170 тисяч молоді, відвантажити більшу половину продукції тракторів минулого року, зняти комбайні під час жнив з України, а школярів заставити збирати хліб і астрономічні цифри пудів пшениці поспілляться з цілини Казахстану. А на ділі, як тепер видно між рядками, а то і в

між Москвою та Україною; для того, щоб привернути її духовні цінності, важливіші за всі матеріальні, потрібні свідомість українського народу, розуміння, що в силу різних причин українські вчені, діячі, мистці працювали поза межами її, збагачували своїм духом чужу культуру. Як археологи, вивчаючи орнаменти та техніку виробництва, виявляють принадлежність українській культурі предметів, знайдених в Чехії, чи Німеччині, так дослідники духової культури повинні шукати „українську душу” в творах вченіх, письменників і мистців, що працювали поза межами України. Лише тоді, коли буде встановлено, що саме з „російських” вчених, письменників, мистців, політичних і громадських діячів помилково зараховані на конто російської культури, бо всім еством своїм належать до України, — можна буде показати на всю широчину українську культуру і духову велич українського народу.

рядках советської преси, пшеничка не посипалась. Ціліна не вродила так, як то плянувалося, а з того, що й уродило, поважна частина погнила на токах і відкритих зерносховищах. На Україні і Поволжі недорід був такий великий, що довелося зменшити плян хлібопоставки з України на 224 мільйони пудів. І, як виявляється, не всі республіки виконали хлібопоставку, хоч в цілому по імперії її перевиконано, либо́н, на 0,1%, і то, ніби, вро́жаем з азійських цілин. Та чи виконання пляну хлібопоставки визначає ступінь забезпечення населення? Адже і в роки голодової облоги хлібопоставки виконувалися і тоді говорилося, що „жити стало краще, жити стало все́сліше”, бо в Москві голоду не відчувалось.

Безсумнівним є, що господарської кризи, викликаної руїною сільського господарства, до якої довело соціалістичне московське керівництво, оботаривши селян в колгози, не тільки не подолано, як то обіцялося торік і поза торік, а вона стала далеко дошкульною для Імперії. Тому-то новий рік колективне керівництво розпочало з заочування молоді на цілинні простори, надіючись, що, оволодівши ними удастися подолати руїну сільського господарства і створити нові зернові бази для військової промисловості на сході Імперії.

Цікаво, що, після патріотичного підйому, з яким молодь комсомольська поспішала в Казахстан, в кінці минулого року Комсомольська Правда згадувала про боягузів, які, побоявшись труднощів, повтікали з обітованої землі. Хрущов заявив, що на цілинах молоді є біля 100 тисяч, а було їх вислано туди за повідомленням советської преси 170 тисяч. Такі ніби цифри, а дійсність ще інша. Микита Хрущов, большевик наполегливий і загартований, він не любить відступати. Тому-то в січні цього року знов затаранила преса про наступ на ціліну. В зверненні кімсомольців, що збираються їхати туди, сказано, що „в найближчі два роки довести площу оброблених нових земель до 28-30 мільйонів гектарів”, щоб з них добути міліярд 800 міл. пудів зерна. В цьому надія на поліпшення добробуту советських людей.

Сьомого січня на збори комсомольців, що виявили „охоту наступати на ціліну” прибуло колективне керівництво і Хрущов „встрігнув” історичну промову. „Щоб піднести життєвий рівень народу, сказав він, — треба розвивати сільське господарство, одержати більше продуктів харчування, одержати більше сировини для промисловості”. Мудро втяв Микита Сергіевич — по большевицькому. Програма піднесення життєвого рівня населення починається з „щоб”. Вказуючи, що лінія на індустриалізацію країни, яку переводила партія під керівництвом Сталіна, лишається незмінною, Хрущов подав плян уряду для здійснення отого, „щоб”. Треба за два роки розорати 30 мільйонів гектарів, „це велике діло, великий додаток до того, що вже є”. А скільки вже є, то мабуть і Хрущов не знає, або й знає та не говорити, бо незручно признатися. Поруч з тим головнокомандувач над цілінним фронтом Казахстану додав: „Найдемо дещо в старих районах, розоремо трав'яні поля там, де вони мало продуктивні і посімо на них зернові й інші культури, які дають добре урожай. І ось тоді, до теперішнього збору зерна, картоплі, овочів і технічних культур прибавиться дуже велика цифра”.

І дійсно, московська преса в січні вже розшукує і розорює землю в центральному промисловому районі Росії. Підраховує урожай на них і підносить добробут. Розвиваючи тезу про добробут, яка починається з слова „щоб”, Хрущов оповідав молоді — комсомольцям, які то днів він бачив в Казахстані і на сході в азійських просторах, коли їздив туди латати прориви на ціліні, а до Китаю складати договір про дружбу. Земля там дуже добра, краща як на Україні, але досі необроблена. Для більшої переконливості пролетарський провідник „соціалістичної Росії” пригадав, що „ще за царата пробували розв’язати це завдання. Але... в умовах капіталістичного ладу в Росії не можна було підняти (цебто погнати) людей на ціліну. Інша справа в наших советських умовах”. Колективне керівництво, як бачимо, уаргументуючи свої господарські пляні, для переконливості їх, поспілається на пляні царата, і йде його стезями. То Росія, її з фотографій, зроблених кореспондентами на вулицях Москви не пізнати.

Розповівші, яке то сонечко у „нашинському” Владивостоці, Хрущов вказав, на невичерпні багатства того краю „де трави ростуть, як у джунглях, між тим туди досі завозимо м’ясо, масло і другі продукти молочного виробництва”. Отак то є з продуктивністю в Імперії. І завжди так було. Велика, багата, але всі сили і праця підбітих, чиї покорених народів ідуть на утримання колоніального стану, накинутого Москвою. І Хрущов по хазяйськи („по батьківськи”) звернувся до комсомольців: „нада поправить ето дело”. Як? „Нам треба на сході швидше оволодіти необроблені землі, швидше сідати на цих землях”. Справа не стільки в хлібі, як в системі російського колоніалізму, справа в тому, що колективне керівництво вичуваючи, що України, Білорусії, Кавказу та інших Республік не утримати в централістичних обручах, хоче коштом переселення молоді в азійські степи закріпити міцніше за Імперією ці простори. „Нам треба осісти на землі (Казахстану) міцно, раз і на завжди. Для цього треба, щоб ви там женилися”. З хліба Хрущов перейшов до плянів родинного життя і пакреслив їх для молоді так: „Треба мати в родині бодай трьох дітей. Тоді ми будемо міцні, укорінимось і ніяка спла не буде спроміжною вирвати ці коріння”.

Колективний уряд ставить перед молоддю подвійне завдання: завоювати ціліну й одружитись на нових землях, щоб міцно пустити коріння, якого ніхто не вирвав. Програма чітка й розрахована на довший час. „Комсомольська Правда” через два тижні після програмової промови вмістила велику статтю „Весілля не за горами”. (В Казахстані). Трактор по засніжених полях тягне вагон-теплушку, в якому молодь їде закладати новий совхоз. В статті читаємо: „Одного зимового дня при 25-ти градусному морозі ми переїздили з садиби нового Кзылтуського совхозу у відкритий степ. Було нас душ 20. Зупинилися ми на вкритій снігом площаці, що трохи підносилася над місцевістю. Навколо цілина, на якій із свистом розгулюють проймаючі пекучі вітри. Трактор приволік полевий вагон. Ми обігрілись і почали готовуватись до закладання найновішого совхозу „Кузбас” на ціліні” Оттакі вжитки. Хрущов, говорячи до комсомольців, порівнював їхнє життя на нових землях з вояцьким життям. „Пригадайте, казав він, де відпочинвали вояки під час війни? Де воювали, там

і відпочивали". Якби оцю картину зфотографувати кореспонденти, чи репортери з життя в Імперії, то це б справді інформувало світ про те життя. Мороз, свине вітер, завиває в щілинах дощатої теплушки, а молодь зігнала з необ'ятних просторів наступати на ціліну, пускає в мерзлу землю московське коріння, щоб ніхто його не вирвав. Завдання поставлене ясно. Інша річ, що Кремль його не подолає, хіба ззовні поможету.

В кінці січня (25 відбувся пленум ЦК, на якому ішла мова про генеральну лінію. Хрущов, либо, накинувся на них, що думають і пропонують поширити виробництво річей широкого вжитку, назавви їх безвідовідальними людьми, що загубили чуття відповідальності, як колись Бухарін і Ріков. Це ж говорив він комсомольцям 7. січня, вирижаючи їх в далеку дорогу наступати на ціліну, тільки Бухаріна й Рікова не згадував перед молоддю. І то є програма й лінія, а для задоволення потреб, "щоб" нагодувати населення, ЦК рекомендує на американський зразок сіяти побільше кукурудзи. Навіть підраховали вже, що в 1960 році Советська Імперія засіє 28 мільйонів гектарів, наздоганятиме ЗДА, де сіють либо 30 мільйонів. І це буде у вісім разів більше від того, що було під кукурудзою в Імперії 1953 р. Чи можна говорити про якесь суттєве поліпшення життєвого рівня населення за такого стану, як його подають самі керівники. Хіба ворожити. Коли й можуть говорити, то хіба ті, що хочуть співіснувати з московською сатанією за всяку ціну і любим коштом.

САДІВНИЦТВО В КРИМУ

Правда за 5. січня ц.р. в статті „Подолати відставання кримського садівництва”, стверджує, що кримська область — найважливіший район садівництва на Україні, подає дійсний стан того садівництва. „Колхози Криму що року не додають країні тисячі центнарів фруктів. Валовий збір фруктів в 1953 році в порівнянні з 1940 р. скоротився вдвое, а прибутки колхозів від садівництва зменшилися за цей період на десятки мільйонів карбованців. Не виконано пляну збору і поставки фруктів державі колхозами області і торік... Плодові совхози міністерства промисловості продовольчих товарів ССРР, розташовані на території області посідають велику питому вагу в садівництві Криму. Всі великі господарства оснащені сучасною технікою і всеж таки ці совхози не відограють провідної ролі у виробництві фруктів, не є прикладом для колхозів... Керівники „Кримсадсовхозстресту” мало дбають про відновлення старих садів і поширення площі нових. В порівнянні з довійськовим рівнем, площа під садами в совхозах скоротилася більше, як на 1000 гектарів. З року в рік совхози не виконують завдань, посадки нових садів. За час з 1945 до 1950 р. совхози треста посадили 19 гектарів садків”. За п'ять років, оснащені технікою совхози, засадили аж 19 гектарів, а загубили більше як 1000 гектарів. Кореспондент Правди Г. Остапенко (земляк виходить) причину бачить в людях, керівниках, що недодінюють цією важкою галузі. Не скаже ж він, що діло в большевицькій системі.

А. С.

I. В-к

ПРО ІМПЕРСЬКИЙ З'ЇЗД ПИСЬМЕННИКІВ

Другий З'їзд советських письменників тривав від 15 до 26. грудня м.р. Вся преса советська говорить про цього, як про велику подію, підготовка до якої, як знаємо, тривала дуже довго. З'їзд проходився, відкладався і мабуть неспроста. Відомий російський поет А. Безименський либо сказав: „Нам нужен наш с'езд, ну хотя бы для того, чтобы кончить подготовку его”.

З'їзд відкрито у великій залі кремлівського палацу за участю членів уряду. А. Поступов прочитав привіт від ЦК, в якому пакреслено лінію советської літературної політики. Обстановка З'їзду, як то видно з преси, була дуже розкішна. Все ніби грало. Свою роботу З'їзд закінчив теж в кремлівському палаці, де було проголошено відповідь письменників урядові, в якій вони обіцяли бути вірними йому й партії. Гости з „Народних Республік” і літератори п'ятої колони вітали З'їзд разом з чисельними делегаціями від різних організацій Советського Союзу.

Ззовні, коли судити з офіційних матеріалів советської преси, ніби нічого нового і істотного не сталося. Як і досі було, партія зобов'язує, а літератори клянуться слухати й бути вірними пропагандистами російсько-большевицького месіянізму. Істотних змін не сталося і в складі управи Союзу Советських Письменників, хоч про бюрократизм Управи, групові методи її керівництво говорилося багато і перед З'їздом, і на З'їзді. Але крім цієї офіційної лінії, усталеної ще за Жданова, пробивалися нові нотки, винесені самим життям, в промовах письменників. Рік перед З'їздом точилася дискусія на сторінках советської преси про ідеального героя і типовість літературного образу. На З'їзді ця проблема чомусь втратила гостроту і актуальність, як то було в дискусіях. Ілля Еренбург, один з тих літераторів, у яких груди в медалях, назвав авторів, які ділять своїх герой за обов'язковими категоріями на „позитивних і негативних”, негативним явищем в літературі. „Советські читачі, говорив він, нудьгують від творів, де з першої сторінки все ясно, де злодій жде свого розобличення, а передовика виробництва змальовано кістю посереднього ікономаза”. Про те ж говорив Сімонов, Щолохов і Марієта Шагіян. М. Щолохов назвав „великим лихом сірий потік посередньої літератури, яка в останні роки заливає советські журнали і книжковий ринок”.

Читаючи промови на З'їзді, складається враження, що, закута імперським штампом, людина шукає виходу. Це шукання ще не активне, але його чути було в голосі письменників, які хоч і обережно, але виразно пробували вказати на безвихідну дійсність. Навіть в доповіді Корнійчука про „Советську Драматургію” за казъонною алілуйчиною це відчувалося. Глядач, за признанням Корнійчука, в советському театрі „не хвлюється, не стежить за п'есою, рухами на сцені, а слухає, якби зібрація, де довго й нудно говорить непідготований доповідач, якому аплодують з почуттям — „спасибі” що скінчив”. Відірвана від людей, їхнього внутрішнього світу і життя со-

вєтська штампована література розвивається сама собі. З'їзд пробував найти способи, форми, як тому письменників, не ламаючи штампів партійних і обручів імперських це життя відобразити, показати. Завдання неможливе, але над ним дискутували. Характеристичним було признання, що совєтська література, якою так пишаються з Кремля перед світом, нічого не створила від тих часів, як припинилася активна зовнішня агресія большевиків. Коли й є щось вартого в ній, то це твори, в яких показано часи горожанської війни, цебто часи, коли большевицька Росія невблаганно і жорстоко „обєднувала”, відділені в національних революціях країни. Признання цікаве і глибоке.

Багато говорилося про те, що письменники не вивчають життя, тому не спроможні подати його творчих виявів (не існуючих — Ред.), критикували урядову систему захочування, творчі командирівки, які мало помогають, бо у письменників „приступилось почуття відповідальності перед партією за свою творчість” і вони часто стають не трибуналами, а „ні в чому не зацікавленими подорожниками”. Попало й совєтській критиці за те, що вона, виконуючи роль прокурорського нагляду сприяла занепадові художнього рівня у письменників. Овечкин і Шолохов виступили проти системи сталінських премій, твердячи, що вони спричинились до зубожіння літератури. А Еренбург про критиків сказав таке: „Де ті ваги, ті колби, які дозволяють непомилно твердити, що такий герой типовий, а такий ні?”. Про все це можна і треба дискутувати, але обмірковування книги не суд, — а міркування того, або іншого секретаря союзу письменників не повинно бути вироком зі всіма наслідками”. (Благі побажання).

Нікого не засуджено, хоч перед З'їздом були прояви вироків. Що це значить? Відліга, чи маневр колективного керівництва? Довга підготовка до З'їзду, штампування і „чесні” З'їзди письменників в національних Республіках, що відбулися за участю очей і вух московських з Кремля, мабуть, показали керівництво, що, затиснута в карбі централізму, література втрачає свої суспільні функції, перестає нею бути. І на З'їзді шукали компромісу з письменницькими силами, щоб, не міняючи генерального курсу, поширити літературні форми, допасувати їх до завдань. Партия закликає письменників дерзати, але в тих межах, в яких дозволить прокуратура від літератури. Дозволено відступати від дотеперешнього штампу при показі внутрішнього світу героїв, натяк на психологізм. Цікаво, що навіть в цій атмосфері представник України Бажан не забув пом'янути буржуазний націоналізм, його рецидиви, закликаючи і обіцяючи боротись з ним. Роздратований тон Шолохова, його убивча критика Еренбурга, Сімонова, як і цілого керівництва Союзу письменників, відповідь Гладкова з закликом до Шолохова не забувати про свою відповідальність, є симптоматичними проявами невдоволення на літературній верхівці, симптомами того, що монолітності, про яку говориться в резолюціях, на літературному олімпіві немає.

„Інженерам людських душ”, як недолого колись називав письменників Горній, подаровано нових чотирьох журналах. Для юнацтва — „Юність”, для творів національних літератур російською мовою — „Дружба народів”, журнал „Чужоземна література” і окремий орган „Неву” для

ленинградських письменників. Порівнюючи імперський З'їзд з українським, кидається у вічі те, що в Москві голос письменників вільніший. Діяпозон куди ширший і партійної алілуїїни з клятвами на вірність значно менше. В цьому теж тактика імперського централізму.

НОВА ДОРОГА, СТАРІ ШЛЯХИ

В попередніх числах „Вісника” писалось про скріплення й затиснення дружби між КНР і Сovieтською Імперією. Останні декларації, видані обома урядами, а деякі й трьома (Монгольська Народна Республіка) вказують на те, як напевно розбудовує Москва стратегічні шляхи своєї експансії в Азії. Наводимо уривок з нарису „Дорога через Гобі”, видрукованій в Правді за 10. листопада. Кореспондент „Правди В. Овчінников”, описуючи думки роботів, що працюють в пустелі непомітно говорить і про задуми кремлівських стратегів”.

Клімат в цих місцях суворий. Траса дороги, що сполучить Пекін з Улан-Батором і на 1000 кілометрів скоротиться шлях з Китаїської столиці до Москви, проходить по пів-пустелі і пісках вона пересікає Гобі.

Зрідка зустрінеш тут повстяну „кибітку” скотаря, або нерухому фігуру кіноточка, що чорніє біля отари овець. І знов ніяких ознак життя. Не найдете тут ні сезонових робітників, які так необхідні, ні харчів, ні місцевих будівельних матеріалів. Навіть наліччя для куріння вирубати нема з чого — піде ні кущика. За десятки кілометрів доводиться привозити на будівництво воду.

Раптом становитьсятих. І ось повітря наче виривається з відкіляється, розривається на частини, перший струмінь вітру з свистом несеється по рівнині, пориваючи до гористопів пісчаної пілюги. Як величезні павуки, стриблять по землі зірвані кущики кураю. Невидима сила валить вас з ніг. А робота на трасі не припиняється. Ось вже вкладають по шнуріві шпалі. З платформ обережно вивантажують рейки. Досвідчені руки вкладачів двома-трьома ударами молота забивають в дерево костилі. Чутка про підписанний в Пекіні советсько-китайсько-монгольський договір і про те, що вже в 1955 р. по цій дорозі запляновано відкрити пряме сполучення, окрилила будівельників. Вони почувають, що до них приковано увагу мільйонів людей в трьох братерських країнах, вони думають про одне, скоріше довести колію до монгольського кордону”.

Переповівши далі як робітників після вечері дзвоном скликається на збори, що тривали до світанку, автор продовжує”:

Коли стали розходитись, наш приятель із Дзиніна, заступник начальника будівництва дороги Лінін-Ші сказав: „Знаєте про, що я весь час думаю? Ось тут наші робітники говорять про советсько-китайську дружбу, про будівництво дороги, що сполучить три братерські держави. Яка то велика сила.

Ми підїздимо до китайсько-монгольського кордону. Зпереду лежить невеличке солене озерце Едлян — озеро тисячі кольорів... Поминаємо останній 338 кілометр траси. Кінчилися телеграфні стовпі. І в кількох

М. Садовський

МОЇ ТЕАТРАЛЬНІ ЗГАДКИ

(Уривок)

Граючи з трупою в Новочеркаському, де, треба правду сказати, козаки дуже любили українські вистави, і сам тодішній паказний атаман князь Святополк-Мирський дуже сердечно ставився до нас, а через те всі ті циркуляри міністра внутрішніх справ графа Толстого, що вимагали однакового числа актів як українських, так і російських в той самий вечір, не дуже додержувались, і ми, граючи кожен день українську п'есу, скільки вона не мала актів, обходилися, з додатком одного російського водевіля.

Так от, кажу, граючи з трупою в Новочеркаську, я одібрав з Ктеринограду запрошення завітати й до своїх рідних козаків кубанців. Писали, що там збудовано новий гарній літній театр в саду городськім і що всі козаки дуже бажають, щоб трупа завітала й до них. В доказ свого щирого бажання бачити трупу, дають даровий проїзд залишницею до Катеринодару. Я, розуміється, з великою охотою згодився поїхати й перекинувшись кількома телеграмами з хазяїном театру, кінчив з ним на дуже добрих умовинах (25% валового і всі його вечорові виплатки).

Закінчивши в Новочеркаську, рушив до Катеринодару. Подорож була дуже приемна, це було як-раз наприкінці травня місяця, коли чорноморські козачі степи, мов барвистим килимом, укриті зеленою травою й всілякими кві-

десятках метрів починається друга — уже на монгольській стороні. Це єдина видима ознака на кордоні. На тім боці також кипить завзята робота. Поїзди по новій колії доходять вже від Улан Батора до Сайн-Шенда.

Коментарі до цього нарису зайві. В ньому відображені лінію експанзії большевицької на певний період і темпи підготовних робіт для неї. Нарис дає відповідь і на питання чого большевики так хочуть співіснувати і чому такі уважні до природних і справедливих національних рухів колоніальних народів Азії.

Либонь Петро І сказав: „Нам потрібна Європа на кілька років, а потім ми повернемось до неї спиною”. Ця фраза не втратила свого сенсу і на нинішньому етапові зовнішньої політики Кремля. Кремлівське керівництво домагається співжиття з Європою й Америкою, доки не здобуде політичної переваги в Азії, в колоніальних країнах, не розбудує там своїх стратегічних позицій. В. Іванов в своїй праці „Ми” (Храбін 1929 р.) писав повчаючи: „В Азії — ми дома, ось що має бути усвідомлено, а з цієї короткої фрази випливають перспективи для нашого звернення лицем до Тихого Океану, що станеться протягом цього століття”. І царат в ХХ. столітті повернувся бив лицем до Тихого Океану, а большевики приспішено мостили дорогу через гори й пустелі, щоб стати там міцно імперським чоботом.

Потяг був, як то кажуть, поволий, і вся трупа при першій зупинці його (а він ставав дуже часто) вискачувала з вагонів і розсипалась по полю, рвучи цілими снопами пахучу буркун-траву, волошки та зірбобай, що так пишно й густо вкривали навколо степу. Сліви лунали й далеко розливались по безкрайному степу, і актори, нарвавши цілі оберемки запашних квіток, тягли їх у вагон.

Ця подорож була одна з найприємніших, яку я тільки можу пригадати за всі довгі роки свого циганського кочування з трупою. Сонце сяяло так весело, так ясно, наче усміхалось і раділо, що нарешті на степах запорозьких бідолах, що з примусу покинули колись свої наддніпрянські степи й перейшли сюди, залунали ті пісні, що колись розлягалися по степах наддніпрянських, коли червоно-жупанне козацтво вітало чужий ще їм тоді цей степ своїми рідними сумно-чарівними піснями. Вітрець злегенька повівав, хвилюючи різnobарвний килим степу. Всі актори, що все своє життя повинні дихати брудним повітрям лаштунків, розчервонілись, бігаючи по полю, мов діти, радіючи чистому, свіжому степовому повітря.

Гка приемна була подорож по степах козацьких, таке неприємне враження справило на нас катеринодарське начальство. Тут уперше мені довелось зустрітися з педантичним до неможливості поліцмейстером, до речі сказати, з земляком. Не дурно ж кажуть, нема гірше, як свій, а ще як він чиновник — біда!

Цей катеринодарський цербер, землячок на прозвище Бариш-Тищенко, або, як тамтешнє козацтво, сміючись, звало його — Хабар-Ташенко, бажаючи, відімво, вислужитись перед начальством, поставив мені умови, щоб грati однакове число актів як українських, так і російських в той самий вечір. От про це я й хочу розказать моєму читачеві.

На другий, день після такої, як я казав, приемної подорожі, я приїхав до Бариш-Тищенка, як то подобає з візитою. Дозвіл на право давати українські вистави я вже мав від наказного атамана Чорноморського війська телеграфічно, а до поліцмайстра їхати все ж таки було треба.

Неможна, начальства! Я приїхав і застав його в канцелярії; коли йому доложили про мене, спасібі йому, не довго примусив мене чекати в сінях, а зараз-же попросив до себе. Я ввійшов. Бариш-Тищенко люб'язно підвівся і навіть, привітно усміхаючись, привітав мене по-українськи: „Доброго здоров'я, високоповажний земляче, спасібі, що й до нас завітали! Сідайте”. Я сів. „Добре, що це ви зайшли до мене, мені треба з вами де об чім побалакати. Коли курите, куріть з дороги”, додав він, підсиваючи до мене свою тютюнницю. „От у чім річ, земляче, — вам відомий циркуляр міністерства внутрішніх справ про рівновагу актів як українських, так і російських?”

— Так, — кажу, — але, знаєте, пане полковнику (Бариш-Тищенко був тільки військовий старшина, сірич підполковник, але й навмисне підвищив йому чин): на це

ніхто з начальства не звертає уваги, і ми граємо, приступуючи водевіль російський з одною дією або з двома.

— Е ні, так не можна. Це обхід закону, я дозволити цього не можу...

— Але, подумайте, — кажу, — пане полковнику, це-ж неможливо, щоб, приміром, ішла драма українська на 5 дій, а разом з нею російська також на 5 дій. Хто-ж висидить з публіки ці десять лій? Та й у акторів не вистачить сил на таку працю.

— Так-то воно так, а все ж таки інакше не можна! Та й навіщо-ж в один вечір ставити дві рівноактні п'еси? Ми зробимо так: сьогодні буде йти українська п'еса, а завтра російська на стільки-ж дій; я думаю, що це найкраще буде.

— Але, пане полковнику, воно-то так, але це вже вдариТЬ мене по кешені, бо сьогодні буде збір на український спектакль, а завтра на російський ніякого, бо публіка знає, що я привіз українську трупу, і дивиться, як українська трупа буде грati російську п'есу, нікому не цікаво.

— Е ні, цього не кажіть, у нас така публіка, що з радістю буде ходити і на російські вистави, а особливо, коли будуть грati такі сили, як от вами, — підкідав мені Баріш-Тищенко. — У всяком разі, я повинен вам сказати, що інакше я спектаклів вам не дозволю, як тільки з умовою — сьогодні українська, а завтра російська повинна йти.

— Та що це ви, пане полковнику! Бога бійтесь! — попробував я ще через бога зменшити педантизм чиновника-земляка.

— Нет, нет, никак не могу! — забалакав уже землячок по-російськи.

Бачу, діло не вигорить, і я підвівся, щоб іти.

— Я подписал вам афиша на первый спектакль, а теперь, пожалуйста, пришлите мне афишу и русской пьесы на второй спектакль, и я подпишу, а та афиша, которую вы дали на второй спектакль, пойдет третьим и т. д.

Бачу, балачка далі зайва, і я, уклонившись ласкавому землякові, пішов додому, роздумуючи, як його вискорочити з цієї пригоди.

Вернувшись додому, зібрав я товарицьку раду, розказав про свою розмову з поліцмейстером, питаю — що робити?

— Давайте поставимо комедію „Фофан”, — каже І. Загорський. — У мене роль грана.

Слово по слові, виявилося, що ще де в кого були ролі грані. Дієвих осіб було небагато, через те ѿ зупинились на п'їй комедії на 4 дії. Я зараз призначив репетицію, і сяк-так п'еса готова. Послав афішу. Першим спектаклем ішов „Глітай” і дав повнісінський збір. Публіка вітала трупу щиро, і коли після другої дії викинули афішу „Фофана”, де-кілька з значного козацтва, як от Степан Кухаренко, осаул Шелест та інші — прийшли за лаштунки страшено обурені.

— Що це ви робите, М. К.? — звернувся до мене Степан Кухаренко. — Навіщо ви ставите „Фофана”?

Кажу — так і так, поліцмейстер інакше не дозволяє грati.

— Як? — здивувався Шелест. — Так, — кажу, — як бачите.

І розказав їм про свою розмову з Баріш-Тищенком. Козацтво страшенно обурилось і вийшло, лаючи чиновника-земляка.

На другий день на „Фофана” у мене було в касі всього 25 карб. Хоч і досадно мені було на душі, але скорітіло хоч трохи збити досаду і покинути з Баріш-Тищенком.

Наблизився час початку, і я наказав своєму поміщнику, що коли я з поліцмейстером з'явлюся у театральну залу, він повинен підняти завісу й почати виставу. Сам пішов шукати в саду Баріш-Тищенка. Зустрічаю його, поздоровкалися. Він і питає: „Ну що, як у вас сьогодні? Вчора народу спла була!” Кажу: „Нічого й сьогодні”. — „Ну, от бачите! — Я-ж вам казав, що у нас така театральна публіка, що піде і на російські вистави, а ви не вірили”.

— Ну, ходім, — кажу, — подівіться, як мої актори грають по-російськи.

— Ходім, ходім, мені дуже цікаво, учора я просто закахався у вас.

Так балакаючи, ми ввійшли в театр і сіли в першому ряді. В цей момент світло в залі згасло і завіса піднялася.

— „Що це, вже починають? — спитав мене Баріш-Тищенко, оглядаючи навколо порожню театральну залю. — Ще-ж публіка не зібралася!

— Ні, кажу, вже вся на місці, оце як бачите! Звичайно, що коли в театрі, який містить півтори тисячі, публіки всього на 25 карб., то вона так рідко розкинулась, як волосся на лисій голові.

Баріш-Тищенко завертівся на місці, але виходити вже було ніякovo серед акту, і він повинен був просидіти до кінця дії. Перша дія скінчилася. Завіса впала, і Тищенко похапцем попрощаючись зі мною, вийшов з театру і навіть у саду не застався. Тим часом біля каси публіка стояла натовпом, добиваючись квитків на завтрішню українську виставу, і поки „Фофана” скінчили, каса вторгувала 800 карб.

Другого дня зранку йшов дощ і лив невгаваючи аж до самого вечора. Баріш-Тищенко прислав до мене з питанням, чи буде сьогодні вистава. Я відповів, що, звичайно, буде. Тоді він приїздить до мене сам і каже:

— Невже ви будете грati в таку негоду?

— А чому-ж і ні?

— Дощ-же, — каже. — нікого не буде!

— У мене 800 карб. ще з учорашнього вечора, як-же я можу не грati?

— Та що ви кажете? — здивувався Баріш-Тищенко. — Це-ж неможливо!

— Все можливо, пане полковнику, на світі, коли не вірите, довідайтесь у касі.

— Що-ж це буде, у мене візників не вистачить, — заметувався Баріш-Тищенко, швидко скочив на дрожки і поїхав.

Дощ трохи ущухав, до вечора небо вияснилось, і каса вторгувала ще карбованців з двісті. В антракті вивісили афішу того-ж таки заголовку „Фофан” з додатком: „по желанню публіки”. Публіка, побачивши афішу і збагнувшись, в чім справа, стала просто реготати. А треба сказати, що коли я послав до підпису що афішу, Баріш-Тищенко спершу не хотів її підписувати, а коли я приїхав

до нього запитати, він почав мені доводити, що „збору не буде”. — „Ні, кажу, ви помилуетесь, публіка спершу не розібралась, а через те й не прийшла на виставу, а тепер пішла поголоска, що й'єса дуже добре йшла, і мене просять поставити її ще раз”. Бариш-Тищенко задовільнився моїм доказом і підписав, додаючи: „Я-ж казав, що так буде, бо справді добре грають, я-ж сам бачив”!

В цей вечір п'єса „Фофан” дала збору, — читач не повірить, але запевняю вас честно, — 25 конійок, а щоб зарахувати цей спектакль, грали при порожній залі. Але треба була бачити Бариш-Тищенка, коли я після української вистави прислав йому знову афішу з таким заголовком: „По особому желанню публіки пойдет „Фофан”. Це вже вивело його павіт з рівноваги, і він, запросивши мене до себе, почав суверо:

— Знаете, господин Садовский, всему есть мера. Вы просто издаеваетесь над публикой, ставите третий раз пьесу, которая никакого сбора не дает, и пишете: „по особому желанию публики”. Я вам этой афиши не подпишу.

Вибачайте, пане полковнику, — почав я теж суверо, — ви помилуетесь. „Извательства” тут нема ніякого над публікою, коли і є, то над самим собою, бо відповідає тут моя кешеня, і збитки терплю лише я, а публіці я дам цією афішею кілька веселих хвилин. Вона порегочеться, та й тільки. Що-ж тичиться до того, що ви не підпишете мені афіші, то я повинен вам зауважити, що ви не маєте ніякого, ні законного, ні морального, на це права. Вам нема ніякого діла до того, яку п'єсу я буду ставити чи Фофана, чи Прафофана — байдуже, аби п'єса була цензурвана. Тут відповідальність моєї власної кишені, а вам аби був виконаний законний обов'язок, якого ви є око. Коли-ж ви не підпишете мені цієї афіші, то я пішлю телеграму в головне управління по ділам печати такого змісту: „Господин поліцмейстер города Екатеринограда не позволяет ставить пьесу „Фофан” безусловно дозволенную цензурой к представлению”. Що ви на це скажете?

— Ні, слухайте, земляче, — почав уже м'якшати Бариш-Тищенко і забалакав по-українськи. — Поставте щонебудь інше замість цього „Фофана”, а то вже все місто сміється.

— Ні, не можу, у мене нічого готового нема, а вчити щось нове немає часу.

— Ну, то як-же воно буде надалі? Тепер, скажім, „по особому желанию публіки”, а далі?

— „По настоятельному требованию уважаемой публики”, — додав я, — і так далі.

— Ну, це вже просто юмористика! — засміявся Бариш-Тищенко.

— Єдиний, кажу, є вихід, це щоб ви дозволили мені грati з одним або двома російськими водевілями щоденно, а інакше я буду ставити „Фофана” через день до самого кінця мого перебування з трупою в Катеринодарі.

— Нічого з вами робити, упертій ви чоловік! — усміхнувся Бариш-Тищенко. — Ставте вже спектакль з двома водевілями, тільки, ради бога, здійміть ви з афіші того проклятого Фофана, він мені сплати не дає.

Таким тяжким способом добився я зменшення рівноваги актів. Але-ж, як там кажуть, за терпіння бог дає

спасіння. Справді, ми грали в Катеринодарі півтора місяця, мали великі збори, а коли виїздili, тамтешнє козацтво улаштувало нам пишні проводи. Весь вокзал був переновнений публікою, що приїхала нас проводити. Залія вся була вкітчана вензелями, з літерами значних артистів та артисток, величезний стіл був накритий для спіданку, грава військова оркестра. Промовам не було кінця, і коли прийшов потяг, то його затримали на цілих 10 хвилин, поки не скінчили спідання. Нарешті, коли всі артисти сіли у вагон і потяг почав рушати під гучний марш оркестри, публіка, що заповнила весь перон, вітала нас гучними оплесками і криками „ура”. У відповідь на це хор май заспівав пісню про руйнування січі. Потяг рушив, і довго ще всі ми перемовлялися з категинодарцями, махаючи шапками й хустками, поки нарешті потяг завернув в інший бік і вокзалу не стало видно.

Можу порадувати читача, що на темному небі тогочасної російської безпросвітної реакції, де всякі нікчемні комарі, як от, приміром, Бариш-Тищенко, які, бажаючи прислужитися і заробити від начальства хоч півдулі, аби тільки під самоушику, робили такі утиски, були й інші, що вважали такі утиски за безглузді і глибоко були пепреконані, що такими заходами мети не досягалось, а навпаки, тільки принижувалось все російське і викликало у публіки сміх. Один з таких високих бюрократів був генерал-губернатор Одеської округи Христофор Христофорович Рооп, звичайно, піменець.

Коли славнозвісний сатрап, а ще більше, україножер кіївський генерал-губернатор Дрентельн, про якого я вже згадував, заборонив українській трупі наближатися, як він казав, до Києва на гарматний постріл, і тим викреслив майже всю Україну з нашого маршруту, одеський генерал-губернатор Рооп скрізь по всьому своєму генерал-губернаторству дуже радо дозволяв нам грati і цим самим впродовж 12 років не дав українському театрі зав'янити, не розцівівши. Бо коли-б і він пішов стежкою Дренгельна, то нам не було-б де грati і театр припинив-би сам своє існування.

Граючи в Одесі майже кожен сезон, мені часто приходилося з ним балакати, і він часто висловлював свій погляд на український театр. Раз якось я приїхав до нього з приводу рівноваги російських і українських актів, і він, зустрівши мене дуже прихильно, каже:

— Разумеется, это глупости, кто же будет смотреть дурацкие водевили, съеденные режисурой до потери смысла, для скорейшего хода? Это просто смешно, это продукт какого то недомыслия, которое только унижает все русское перед публикой. Играйте один водевиль для порядка. Я вообще не понимаю, чего собственно желают достигнуть такого рода мерами? Вот вы играете у меня каждый сезон, я просто очарован вашей труппой, сам бы ваю почти каждый спектакль и ничего, кроме художественного исполнения, не вижу, а между прочим, взгляните! — I він показав мені на величезний зшиток діла, що лежав у нього на столі. — Это все переписка о вас. Какие то доносы, о какой то крамоле, которой я то и не вижу. Разумеется, на все эти глупые извести я пишу, что сам бываю каждый день в театре и ничего, кроме чистого искусства, не вижу, но это, видимо, не помогает. У

vas, должно быть, есть много приятелей? — усміхнувшись він.

— Так, видимо, ваше високопревосходительство — відповів я, очима показуючи на товстелезний зшиток.

— Но ви не смущайтесь, — заспокоював він. — Все это одно недомысле. Я им так и пишу.

Що генерал говорив від щирого серця, цьому доказте, що він справді бував майже кожен вечір, і сидячи в своїй ложі переживав все те, що робилося на сцені. На його обличчі, як у дзеркалі, все те одбивалось. Автор хмуриється, і він хмуриється: автор смеється, і на його лиці усмішка, а коли надзвичайно сильна сцена викликала у публіки вибух оплесків, він перший їх починав. Любов його до моєї трупи була просто любов'ю батька до своїх дітей, і через неї у нього сталося навіть непорозуміння з тодішнім градонаочальником Зеленим. Діло було так. Приїхав я раз з трупою до Одеси, маючи, звичайно, дозвіл на право грati від генерал-губернатора. Почались вистави. Пройшла одна, друга, третя, я й питав касира:

— Агент драматичних письменників відбирав гроши за п'єси? (тоді в кожнім місті Т-во драматичних письменників мало своїх агентів, які стежили за тим, щоб кожна п'єса їх члена була оплачена авторським гонораром).

— Ні, каже, не приходив, гроши лежать, але нікого не було.

— А хто-ж тепер агент — той самий, що й торік був?

— Ні кажуть, якийсь інший.

— А де-ж він живе?

— Не знаю.

— В такім разі, пошліть телеграму в Москву і спітайте, хто він і де його адреса.

А треба знати читачеві, що за інструкцією Т-ва драматичних письменників кожний агент повинен виставляти свою адресу в театрі. Посилаю телеграму, відбираю відповідь: агент драматичних письменників Пілікан, адреса така-ось. Хто він, той Пілікан, невідомо мені. Я й кажу управителю — візьміть гроши і повезіть йому додому, може він хворий, що не приходить. Іде мій управитель до нього; виявляється, що агент Пілікан птиця не аби-яка, а зять градонаочальника Зеленого. Прийняв він моого управителя досить грізно і заявив йому, що оскільки я почав вистави без його дозволу і не підписав з ним умови, він вимагає заплатити йому втрічі з кожного акту, інакше подасть на мене в суд і припинить надалі мої вистави. Умови, як бачить чигач, досить варварські.

Їду я сам до нього, в розмові доказую йому, що тут з мого боку ніякого злочину не було, сам він не приходив по гроши, як інші агенти це роблять, де він мешкає, я теж не знав, послав телеграму до Москви (показую йому її), довідався, де він мешкає, і прислав йому гроши, скільки йому слід.

— Для меня его об'яснение не имеет никакой силы; вы обязаны знать, где живет агент, і предварительно должны были повидаться с ним и заключить договор на право постановки спектакля. Вы этого не сделали, и вот теперь мои условия: заплатите втрое за каждый сыгранный вами акт, подпишите условие, тогда играйте, а иначе я вам спектаклей не разрешаю и подаю в суд, об єтом я уже дал знать господину начальнику.

Мене це страшенно обурило, і я йому відповів, що платити втрічі не буду, і даю йому право шукати з мене судом. Що-ж точиться до заборони мені грati, то, думаю, що це не в його компетенції. Сухо вклонившись, я вийшов від нього і поїхав прямо до генерал-губернатора Роппа. Приїхавши до нього, я вже опізнився — прийом скінчився. Що його робити? Я з одчаю рішив іти на іролом. Захожу в прийомну, вартовий ад'ютант сидить.

— Что вам?

Кажу, що мені треба бачити його високопревосходительство.

— Прием окончен.

— Я знаю, але маю пильну справу до генерала, і якщо будете ласкаві, доложіть його високопревосходительству про мене.

Ад'ютант, бачучи, що я дуже схильований, питає:

— Как ваша фамілія?

Я сказав.

Не минуло й п'яти хвилин, як ад'ютант вернувсь і ласково промовив:

— Пожалуйте, генерал вас ждет.

Я ввійшов весь блідий від хвилювання й злости.

— Здрастуйте, господин Садовський, — промовив люб'язно Ропп, підходячи до мене й протягуючи мені руку. — Ну, что с вами? Вы страшно бледны, чем то встревожены? Садитесь, — з почуттям промовив він.

Я сів і, стримуючи хвилювання, почав свою мову так:

— Ваше превосходительство, с тех пор, как вы здесь генерал-губернатором, я и спрашивал и получал разрешение на право представления моих спектаклей только у вас, и никогда мне в голову не приходило, чтобы разрешенные вами спектакли кто нибудь посмел бы запретить, кроме вас; между тем, агент драматических писателей города Одессы запрещает мне дальнейшие представления.

Тут я передихнув і глянув на генерала. Лице його, що при зустрічі було світле і приємне, в момент потемніло, і брови суверо нахмурилися.

— Кто он такой? — спітав він. — То-есть, как его фамилія?

— Фамилія его Пеликан, ваше високопревосходительство.

— Пеликан? Это такой плюгавенький?

— Точно так, ваше високопревосходительство.

— Хорошо, будьте любезни, изложите все это мне на бумаге, — і люб'язно підсунув мені папір. Я сів і все йому висловив на папері. Він взяв, швидко пробіг очима, і лице його прибрало знову світлого вигляду.

— Не волнуйтесь, господин Садовський, не беспокойтесь, — промовив він, лагідно усміхаючись. — Играйте, как играли, а с етим агентом я поговорю. Деньги, которые ему следуют и будут следовать, сдавайте в казначейство в мой депозит. Досвиданье.

Я вийшов з великою полегкістю на душі, а через кілька днів я одібрав від нього копію паперу, який він послав градонаочальнику Зеленому.

Пілікан подав на мене в суд, але вистав моїх не зміг заборонити, і я грав у Одесі до великого посту. Про те, як це діло тяглось й чим воно скінчилось, розкажу далі.

(Життя і Революція — січень 1929 р.)

Майор В. Карай-Дубина

В боях за чужу "родину,,

(Закінчення).

Оточенні.

Негайно старшини роздали всю зброю воякам. Кожний тепер має кріса, гранати, набої, лопатку. Кулеметна сотня дістала кулемети та ленти. Климася скликає старшин на нараду, розглядає з ними мапу, визначає місця для розташування сотень, наказує ще міцніше збільшити шанці та підступи до сотень. Сам особисто з начальником штабу перевіряє розташування сотень та лінії оборони. Всі окопуються ретельно і старанно. Але батальон поступово зменшується. Вояки десь зникають. Просто видають батальон і втікають. Зарадити ніяк не можна. Вояки зникають у полі, а потім переховуються у місцевих селян. Надвечір Климася викликає командир відтинку. Він швидко знайомить Климася з становищем і наказує до 10 години ночі вислати на передову для підкріплення 2 сотні вояків. Над ранок плянується наступ на ворога, з метою прорвати кільце оточення. Чи вдасться?

Десь о 8-ій вечора рантом з передової прийджає мотоцикліст. Він привозить наказ: сотень не висилати, пріготуватись до прийняття на себе німецького удару. Климася радиться знов з старшинами та начальником штабу. Вночі обходить шанці. Заходить до окопів, розмовляє з вояками.

— „Ну-як? Добре улаштувались? — запитує у одному окопі.

— „Добре, але чи витримаємо?” —

— „Чому?” —

— Та ж самі чуєте, тов. командир, що діється на фронті!” —

— „А що ж може іншого відбуватися на фронті? Чи може бажаєте, щоб німець вас цигарками та ковбасою частував?” —

— „Ta воно... Ваша правда, тов. командир. Тільки він такими цигарками частує, що й кісток не позбирав.” —

— „А для чого їх збирати? Треба так робити, щоб німець кісток не позбирав, а не ми.” —

— „Хіба його спиниш. Чуєте як гуде на фронті. А світить ракетами немов удень.” —

— „Нічого що світить. Будемо і ми світити, але німця таки затримаємо. Правда?” —

— „Може й Ваша правда, тов. командир, — везнадійно відповів вояк.

Інші слухали розмову, не втручаючись. Але у кожного на обличчі написано відчай, безнадійність.

Климася почав вояків цигарками і пішов до інших окопів.

В одному вояки приладили накріття, десь роздобули каганець і гралі в карти. Климася пішов далі. Над одним окопом стояла штучно складена копиця збіжжя, що одиночка маячила серед поля.

— „Що це за копицю ви тут намостили?” — запитав Климася вояків.

Вояки нічого не відповіли. Тільки сумно поглядали на Климася.

— „Чому засумував, тов. Нюрась? — запитав Климася вояка, якого він вже знав па прізвище.

— „Чому? Може ось тут нам всім і каюк буде? А жити все ж таки хочеться, тов. комбат.” —

— „Жити хочеться кожному... Немає чого сумувати. На війні, як на війні, одних забивають, інших ранять, а інші живі залишаються. Немає чого сумувати. Треба тільки ліпше приготуватись до бою, а головне не боятись. Німець теж бойтись. Ось напр. Ви... накопичили тут копицю. Для чого?” —

— „Як для чого? Для маскування.” —

— „Маскування дуже зло. На полі ні одної копиці, а тут перед німцем маячити ваша копиця. Перший артилерійський стрілець полетить до вашого окопу. Ось тут і буде каюк. Копиця почне горіти. Чи встигнете живими вискочити. Негайно ж зліквідуйте ваше маскування.” —

— „Нехай забиває, все рівно. Тепер не врятуємо, коли попали в оточення.” —

— „Треба воювати, битись треба.” —

— „Кому те все потрібне. І для чого? Німець навпаки нікому нічого злого не робить. Навпаки — колгоспи ліквідує, землю й збіжжя роздає...” —

— „Звідки ви це знаєте? Що ви були у нього?” —

— „Ні, я не був... Але знаємо. Тут така справа, тов. комбат. Дружина одного вояка приходила до свого чоловіка. Вона й оповідала.” —

— „А вона звідки знає? Що, вона у німців була, чи що?” —

— „Та-а-а... як би Вам сказати... Була. Якась скажена баба через обидва фронти пролізла. Наш батальон відшукала... Баба-бой! Через обидва фронти пройшла за дли чоловіка. Сама вона з Житомира. Так вона й оповідала. А ще, не знаємо чи воно правда чи ні, але оповідала, що у Львові Україну оголосили... „Хто німці?”

— „Каже, що не німці, а українці” —

— „Не чув я такого товариш червоноармієць Нюрась. І-і-і... вашої розмови я теж не чув, так як і ви всі... Зрозуміли?” —

— „Зрозуміли. Але ми до Вас, як до старшого командира...” —

— „Маю на увазі, що все те ніщо більше як німецькі вигадки. До такої розмови повернутись не раджу. А зараз, ліпше закуріть та відпочивайте. Не бійтесь. Все буде добре. Командирі з вами.” —

— „Чорти батька зна які розмови” — подумав про себе Климася, залишаючи окопа. І рантом його охопила злість. На себе, вояків, комісарів, що забивають воякам дурницями голову. Злився на весь світ...

Якась дружина фронт перейшла... Може розвідчиця? Німець землю дає. У Львові Україну оголосили...

Обтер хустинкою чоло. Нічого не розбереш, промовив

сам до себе з досадою... Україна. Німець колгоспи ліквідує. Невно що ніхто воювати не буде за колгоспи.

Клиmasь намагався відігнати такі думки, але вони весь час кружляли у його голові. — „Україна!“ — знову подумав Клиmasь, спрямовуючи свою ходу до штабу.. Тут було спокійно. Ніч промінула без пригод.

Ранком прийшло повідомлення, щоб батальон Клиmasя міцно тримався до вечора, бо німці здається вирішили наступати. Але наступ не відбувся. Німці, як відко, робили якісь перегруповання. О 12-ій годині вночі передова відірвалась від німецького фронту і пересунулась до Борисполю. Повів до Борисполя свій батальон і Клиmasь. Німці ж не поспішались наступати. Вони піdsунулись майже до самого Борисполя, потім зайняли свої позиції на віддалі 5 кілометрів від міста.

А в Борисполі також безладдя, як і перед тим. На фронт проти ворога висилалося нашвидко зібрани полки та батальони, з припадкових вояків під командою припадкових старшин. Свій батальон Клиmasь розташував знову на старому місці, де він був перед виходом на Броварі. Сам вирішив трохи відпочити. До штабу головнокомандувача вислав начальника штабу. Начальник штабу повернувся і приніс наказ, що о 12-ій годині вночі батальон виїде на фронт. Перевівши нараду зі старшинами та зробивши відповідні розпорядження Клиmasь вирішив сам пойти на фронт, щоб домовитися кінцево з командуючим війтником...

Високо у небі почувся характерний згук Німецького літака, що кружляв над Борисполем.

— „Розвідчик“ — стверджив Клиmasь. Чому ж наші не стріляють?

І немов у відповідь на Клиmasеву думку весь Бориспіл роспочав шалену стрілянину. Стріляли з кулеметів, автоматів, десятизарядок, крісів. Але гарматами не стріляли. А літак спокійно зробив п’ять — шість кіл над Борисполем і відлетів. Минуло може з півгодини. В небі загуркотіло, аж повітря заколихалось. Небо вкрили німецькі бомбувальники. Ось від них відділились чорні цятки.

В повітрі почувся тонкий пронизливий свист. Щось плюхнуло в багно. Грязюка і вода полетіли аж на Клиmasя, в багні клекотало і шипіло. — „Бомба“ — скрикнув Клиmasь. — Зараз буде смерть-різонуло мозок. Ноги стали тяжкі, руки вп’ялися пальцями у землю, тіло обважніло. Минуло кілька хвилин. Експлозії не було. Шипіння і клекотання припинилося. Клиmasь зірвався з місця, напруживши всі сили побіг вперед від заклятого болота.

Літаки сипнули ще раз бомбами і почали віддалятися. Клиmasь відрухово чомусь схопив себе за рамена. Так стиснув п’ястки, що навіть відчув біль. Потім відірвав їх від рамен і переніс наділ. Відчув що в п’ястках щось тримає. Підніс п’ястки на рівні очей. Розтулив, а в руках були відірвані старшинські відзнаки.

Не даючи собі відчуту положив їх до кишені. Потім став поволі наблизатись до місця розташування батальону. Навколо все горіло. Горіли стіжки соломи, ітенденські склади, автомашини. На вулицях лежали забиті вояки, стогнили й корчились ранені.. Батальону на місці розташування не було. Лише в садку і на подвір’ї чорніли величезні ями від бомб. Будинок, у якому перебував штаб батальону, горів...

Раптом все пришло до руху: вози, люди, авта, мотоцикли. Все рухнуло з Борисполю в напрямі на Рогозів, а далі на Переяслав.

— „Товариші, товариші — гукали до переходячих вояків сестри-жілібниці.

— „Допоможіть перенести ранених — благали вони.

— Товариші — зверталися вони, хапаючи вояків за шинелі.

— „Йди ти... товариші.. Які ми тобі товариші? Ти — сяка... така ...“ — відповідали брутально вояки, ляючись.

Сестри намагались власними силами переносити ранених з вулиці під тинн, але не вистачало сил. В цей час по вулиці рухнули авта. Сестри, стояли серед дороги, махали руками, галасали, зупиняючи машини. Вулицю закоркувало. Спереду стояли автомашини, а ззаду на них натискали, лаялися, сварка. Хтось стрілив. З’явилася якісь червоноармійці, брали за руки та за ноги ранених і волоком потягли їх під паркані. Ранені кричали, стогнили, зойкали.. Клиmasь підійшов до сестер, допоміг їм порядкувати ранених, заспокоював їх. Сестри обливались гіркими слізми...

Вози і авта довгими колонами у чотирі ряди їхали кудись вперед. Їх обміналі вояки, простуючи поперед себе.. Але, куди?

Вечоріло. Сонце сідало за обрій. Насувалась темнота. А Клиmasь ще не вийшов з Борисполя. Вирішив заночувати у якісь садибі. У дворі і в хаті повно вояків. На Клиmasя ніхто не звертав уваги. Якісь викопали досить широкий і глибокий окоп, наносили до нього соломи і очерету — лаштувалися на ніч. Інші два, острорнь, приладиували цеглу. Між ними наклали патичків та трісок. В котялку мали обірану бараболю, лаштувались варити. Він жадібно дивився на бараболю. Вирішив зайти до хати і попити води. Господиня відповіла, що води немає, а до колодязя йти боїться.

В кімнаті сідів одинцем за столом якийсь полковник у новій уніформі. На столі лежав кусень хліба, розкрайна цибулина, три квасних отірки і пів літра горілки. Полковник наливав до шклянки горілки і поволі ковтав її. Був вже зовсім п’яній. Побачивши Клиmasя, покивав на нього пальцем.

— „Слиш-ти, воїн родіни.. Іді —ка сюда. Випіть хочешъ?“ —

— „Я- не пьющий, тов. полковник.“ —

— „Какой же ты солдат, если не пьешь водкі? Не солдат а... вобщем знаеш что! Всьо равно вайна...“

Він налив повно шклянку горілки.

— „Я не пьющий, а крім того цілій день нічого не єв, тов. полковник.

— „Вот і врьошь мерзавець. По глазам віжу что врьош. Ти — кто будешь? Командір?“ —

— „Ні. Я — сверхсрочник. Командиром не був.“ —

— „Єщо раз врьош. Петлічкі то срезал? Ясно, что срезал. Ето нічево. Все скоро срежем. І я срежу. Всьо равно пагібать. Пей, гаварю. Єслі палковнік пріказиваєт, значіть виконяй, інакше согласно устава застрілю за неісполненіє пріказа...“ —

Полковник ляснув себе по пістолі. Клиmasь подумав: — Здуру, ще пристрелить. — Взяв шклянку з горілкою, піdnis до рота. Ковтнув трохи і поставив на стіл.

— „Да ти, дрдужок, как девіца ломаєшся. Вот загризі огурцом і... пей. Клиmasь негайно взяв огірок, кусень хліба. Майже не прожовуючи з'їв. Випив всю горілку зі шклянки. У голову вдарило алькоголем. Полковник налив собі шклянку і випив за одним духом. Понюхав цибулину. Клиmasь в цей час доїдав вже третій огірок. Полковник знову влив собі горілки і раптом глянув у вікно. Покидаючись швидко виліз із-за столу і вийшов на подвір'я.

— „Что? Пріказа не знаєте? На фронте ви?... Немецькі На фронте ви?... Немедленно затушить огонь. Ви, что? разведчікі, агенти, ішо чо? Огнем сігнал немцам дайтє!”

За цими словами він так копнув котъяком з картонлею, чоботом, що той відлетів метрів на 5. На землю у порох вивалилася недоварена картопля. ЇЇ кинулися підбирати голодні вояки. Лаючись, полковник люто топтав вогонь чобітьми.

— „Я-я-я... покажу вам як подавати сігнали фашистам. Воювати не хочете, подлеци.” — Він вхопив пістоля і спрямував її на вояків. Але навіть не встиг стрілити, як два вояки удалили його по спині кольбами і збили з ніг. Вони копали його ногами, тикали ціпками рушниць у голову, били кольбами. Побачивши таку розправу, Клиmasь тихцем вийшов з хати і подався вулицею. Як покінчено з полковником його більше не цікавило.

— „Розлючені, голодні вояки — майнуло в думці — можуть кого завгодно змасакрувати. Вояки не винні. Кухонь немає, їсти не дають. Приречені на загибел, або до полону. Злість виливають на старшинах... Треба стерегтись. Добре, що я позривав власні старшинські відзнаки.”

Бориспіль горів далі. Десять у напрямі Рогозіву вішов нічний жорсткий бій. Чути галас, стрілянину вибухи. Небо прозрівало горючими ракетами... Цо з того — запитав себе Клиmasь. Ситуація безнадійна. Військо виходить з під послуху. Люди не хотуть загибати, як барани...

На якомусь подвір'ї побачив великий стіжок соломи. Заліз до середини і п'яний, міцно заснув...

Ранком наступного дня знову рух пожавився. Валки сунули на Березань, там десь кипів бій. Командування немов би вирішило прориватись у той бік.

Клиmasь вийшов на вулицю і пішов разом з усіма. Шляхом сунули авта, вози, гармати, тачанки, вішли вояки, все пхалось на Березань. Військо сунуло, звиваючись дорогою, перетинаючи поля, обмінаючи яри та горби. Де знаходився фронт, ніхто не зінав. Він був всюди — збоків, спереду й ззаду...

Клиmasь помітив, що частина вояків сходили з дороги, збирались невеликою купкою у одному місці, щось оглядали, потім простували знову вперед. Дійшов і Клиmasь до того місця. Звернув з дороги і підійшов до гурту вояків. На віддалі може 20 метрів від дороги лежали поряд щось понад 40 трупів. У деяких очі зав'язані хустиною, у більшості руки скручені дротом. Це були розстріляні німці. Було пізнати, що постріляні недавно. Лежали, як лежать звичайно розстріляні. Одні — в чоло, дехто у груди, але більшість у потилицю. Можна було зробити висновок, що їх постріляло військове НКВД (Особий Отдел). Советські вояки оглядали трупи, мовчки відходили, прямуючи знову по дорозі.

„— Оце й здайся до полону” — почулося серед гурту. Так само буде й з нами у німців, як роблять їм у нас...” Всі мовчки переглянулись. Постріляні німці в більшості були молоді, добре одягнені. Клиmasь глянув ще раз на жертви НКВД і пішов журлово по дорозі.

Над вечір військо прибуло до с. Вітовці, спокійно переночувало. Ранком знову посунуло на Березань. Всі йшли і йшли направом на Скопці.

На леваді, тином, під високими вербами Клиmasь побачив групку людей. Підійшов до неї. Вони оточували стіл, накритий червоним полотнищем. За столом сиділо Троє в уніформі НКВД. Навколо стояла з автоматами і кулеметами охорона, війська НКВД.

Ось до столу підводять вояка, оточеного конвоєм. Якийсь енкаведист-оперуповноважений докладає: — Задержане колодца. Без вінтовки. Заявляє, що вінтовку потеряє.”

— „Чому кинув зброю?” — запитує один з них, що сидить за столом.

— „Я не кинув, відлучився тільки попити води. Кріс передав товаришеві.”

„Наказ знаєте? Вам читали його, що зброю нікому залишати не можна?”

— „Алеж я її не кинув на землю. Зброя у селі, у товариша.”

— „Приказ що каже? Ни при яких умовах не залишати навіть коли поранений.”

Допитувач звертається до двох останніх: — „Гадаю, що немає причин заштутувати і пояснювати, чому залишив зброю. Цілковите порушення наказу. Ваша думка?” — до голови суду.

Запишіть: Боец 148 полку, Українського фронту, з 2-ої сотні, Григорій Кузмич Каліберда, народження 1901 року, одружений, колгоспник, з села Великі Каратулі, Київської області. Самовільно залишив зброю, чим порушив наказ про незалишення зброї при всяких умовах. Приговор — кара смерті через розстріл. Хто „за?”: Члени суду піднесли до гори руку.

— „Писуд виконати негайно” —

Засудженого тут же відвели до найближчого болота. Почулися стріли. Присуд виконано.

— „де ваша зброя?” — запитує голова суду чергового нещасного. Також сама процедура, той же вирок. До болота ведуть одного за другим.

Клиmasь залишив суд, пішов далі понад болотом. Побачив як полями і шляхом гасали вояки заградотряду. Ловили кожного. Хто був без зброї — спрямовували до полевого суду, останніх формували тут же на шляху у сотні. Було лише одно слово: — „в бой” —

Сформовані на швидку руку спрямовували шляхом десь в напрямі на с. Скопці.

— „Тов. командір”, — раптом звернувся один з „особистів” до Клиmasя.

— „Получайте роту.”

— „Я-нестроєвой.”

— „Без разговоров? Нет строевых ілі нестроевых. Все в бой. Прінімайте роту.”

Клиmasь не заперечував. Інакше під судом. Він прийняв сотню, що стояла вже вишикованою на шляху і повів її вперед.

— „Ведіть вперед, до командуючого оточенням. Він за тим горбом на могилі. Понятно?” —

— „Так є зрозуміло.” —

Перший горб, спустились у вибалок. За ним була могила, на якій маячили постаті. Клиmasя зустрів верхівець.

— „Новосформована?” — запитав верхівець у ранзі полковника, зупиняючи коня.

— „Так є, тов. полковник,” — відповів Клиmasя.

— „Негайно у наступ. На село Скопці. Ось воно,” — ткнув полковник пальцем на мапі.

— „Я мапи не маю,” — зауважив Клиmasя.

— „Вона вам непотрібна. Йдіть шляхом. Побачите лісок. Направо. Вибалкою підійдіть до ліска. Запитайте командуючого відтінком командира батальону Крюкова. Зараз одержуйте набої.” —

— „Де я їх одержу?” — запитав Клиmasя.

— „Тут, за горбком. На командному пункті. Попереджую — не думайте втікати. Заду діє заградотряд. Розстрілює на місці. Виконуйте завдання.” —

Клиmasя вивів сотню на горбок. Дійсно всі з за могили несли набої.

Одергав і Клиmasя. Роздав воякам, переформував сотню, розподілив на чоти і рої, виділив з вояків старшин і підстаршин. Наказав рухатись до переду у невідомий бій.

На передовій кипіло. Сотня Клиmasя вже йшла розгорнута в бій. Клиmasя глянув у далековид. Під селом помітив німців, які безперерви стріляли з кулеметів, гранатометів, автоматів. Клиmasя наказав воякам залягти та пересуватись роями, тримаючи віддалю 50 метрів. Ворожі кулемети досягали сотні. Вогонь був густий і шалений. Люди не могли відриватись від землі. Деякі перебігаючи, посувались допереду. Поле вкрилось забитими і раненими.

Вураганий вогонь збоку німців посплювався. Кулемети цокотять як січкарні. Сотні вояків, кинуті в чолову атаку гинуть від німецьких куль. Клиmasя підривається і біжить вперед, через зв'язкових наказує просуватись далі. Сотню зустрічають німецькі гранатомети. Всі приплюсали до землі. Знову ударила німецька артилерія, заклацали кулемети, мінометний вогонь посплюється. Німці переходять до наступу. Все в паніці тікає. Втікає й Клиmasя. Навколо свистять кулі, вибухають стріли. Клиmasя припадає до землі і знову втікає. Добігає до якихсь конопель і зникає серед них. Лізє коноплями не знаючи куди. Разом з ним лізує цілі сотні вояків. Десь почулося шаленне „гура”. Стріляє совєтська артилерія, вибухають гранати...

Бій розгоряється. Поле риють німецькі стрільни...

Бій скінчився.. Шляхом сунуть знову вояки і авта. Село знищено дощенту, зрівняне з землею. Тепер рухаються всі спокійно. Де ворог — невідомо. Рухаються на Березань.

Ішли до півдня. Шлях перерізав невеличкий лісок і вперся у болото. І в цей час раптом розпочалась мінометна стрілянина. Німці стріляли прямо по шляху. За мінометами ударили гармати. Війська кинулись до болота. Але стрільна досягають й туди. Назад рухатись неможливо. Шлях відступу німецькі війська перетяли.

Единий вихід — тільки у болото. Спереду було болото, а ззаду весь час прибували війська. Дальше йти нікуди.

Німецька артилерія посилила вогонь, але по болоті ще не стріляла. Якісь старшини й вояки виявили ініціативу. Руйнували стодоли, хати, тини, забирали ворота, носили сіно, солому, бадилля. Все це брали з маленького хуторя, що стояв над болотом. Кидали до болота, намагались загатити і збудувати шлях. Але матеріял кидано як у прірву. Міномети й артилерія поступово переносили вогонь вже й до болота. Счинилася жахлива паніка. Палили й підривали автомашини, забивали коней, перевертали і руйнували вози, підривали вибуховими речовинами військове майно, горіла бензіна. Единий вихід — тільки лізти до болота, на другому кінці якого чорні ліс.

Спираючись на рушницю, обережно нащупуючи твердий ґрунт, Клиmasя брів до протилежного берега. Ножем різала тіло холодна вода.

Клиmasя вперто простував через болото. Одяг намок, обважнів, тягнув каменем на дно. Автомат, противогаз, наплечник та далековид, мов залізом, тисли спину, тягли донизу. Осока, очерт, якісь водяні корчі застуپали шлях, перешкоджали брести.

Утомився. Вирішив перепочинти... Прислухався. Навколо у воді, тисячі вояків. Всі рятувались від наявної смерті, всі прямували до протилежного берега.

„Психологія маси — психологія отар!” — подумав Клиmasя. — Військо грізне під твердою рукою, і — анархічне без командування.” —

Побрів далі. Гущавиною стояв очерт. А болотом брели й брели. Міномети та стрільна вибухали вже в болоті. Чулися крики, вигукі, зойки. Кричали ранені, блашаючи допомоги. На те відсутні звертав уваги. Кожний рятував тільки власне життя.

Клиmasя брохався у очерті, плутався, збивав його рушницею.

Ось і берег... На березі сиділи вояки.

Скинув чоботи, вилляв воду. Витрусив пісок. Потім скинув одяг, викрутин. Стало легше. Разом з вояками пішли до лісу, перетинаючи його. Стався вибух... Мік деревами в галавині вибухнуло німецьке стрільно. Всі кинулись в розітчу. Бігли невідомо у якому напрямі. Знову зупинило болото. Воно простягалось на декілька кілометрів... Збоку почулись стріли з автоматів. Не міркуючи Клиmasя кинувся у болото і побрів.

Брів довго і уперто. Може три, а може й чотири години. Нарешті досяг якоїсь гори-острова, що стояла серед болота. Вона вся була вкрита вояками. Горіли вогні, варили їжу, дехто спав. Більшість сиділо навколо вогнищ чекаючи ранку...

А ранком... всі дісталися до полону. Росплачались тортури полонених. Гнали полонених довгими шляхами. Німець святкував перемогу. Глумився з соток тисяч українських селян та робітників.

(Кінець)

Головна Управа ООЧСУ просить членів ООЧСУ передплатити „Історію Русів” і організувати передплату серед українського громадянства.

З суспільно-політичного життя

Е. М.

З НОТАТИКА

12.I.55. Здавалося б, що в галузі музики, яку подають тут, радіостанції, вже ніщо здивувати не може. А, однаке, сталося так, що чоловіка аж заціпило з переляку: зазвучав фокстрот, зроблений, ні більше ні менше, як з... Недокінченої Симфонії Шуберта!

Це було, справді, досягнення. Досі приходилось чути фокстроти, роблені з романсу „Очи чарніє” або одесько-революційного „Яблучка”, часом з якогось елементу музика Шопена, але з симфонії, і то такої, як Шубертова Недокінчена, — ніколи ще чути не доводилося.

„Прогресс” — що й казати.

Ранком, перед працею, людина хоче почути щось бадьоре, енергійне, побуджуюче. Але найбільш „інтелігентна” радіостанція подає якщо не музику своїх придворних капельдудкінів, то або Равеля, або Прокоф'єва, або Дебюсса... Хоч би вже якийсь найпримітивніший полковий марш!

І часто згадується, що в заповіті Чінгіс-Хана було написано: „плекай музику, яка ослаблює ворога”. А старий на тім де-що знався.

15.I.55. Один лондонський публіцист в досить неповерховім репортажі з Єспанії сентенційно зауважує, що, підтримуючи „ресурсбліканців” у внутрішній війні р. 1936, „ми (т. зв. демоліберальні тодішні європейські сноби, до яких належить автор) зробили помилку”.

Що ж, ліпше пізно...

Цікава аргументація автора, як і де-які „дрібнички”, в роді того, що „в самім Мадриді республіканці розстріляли коло 40.000 душ... загальна ж кількість забитих ними в Єспанії жертв рахують на мільйон”. „Нарід єспанський одержав з тієї війни потрійну науку. По перше, що немає нічого гіршого за неї, по-друге, що анархія допроваджує до неї обов’язково. По третє, що демократія, принаймні в Єспанії”, є джерелом анархії”.

Пікантно! А як ще недавно бідного Франка прозивали не інакше, як „кровожерним гангстером фашизму”. Гай-гай.

Автор пише „принаймні в Єспанії” (що ми підкresлили), але нашим „теж — демократам” і „лівим” взагалі варто було б подумати, чи то відноситься лише до одної Єспанії. З тією різницею, що коли вище згадана „кратія” є в Єспанії „джерелом анархії”, то в деяких інших і більш близьких нам країнах Сходу Європи — є вона джерелом чогось ще гіршого: джерелом національного пораженства, тради-

ційним троянським конем традиційного ворога і мікробом моральної гнилі... понадто в традиційно незавершенні організмі нації.

6.II.55. Надто часто читаємо в рідній пресі мелянхолійно-самовпевнені твердження, що про те а те у нас, розуміється, мало знають (або не чули) і от я, мовляв, вперше одкриваю цю Ameriku... Без сумніву, існує занадто багато речей, про які в нашім суспільстві, не чули й не знають, але, коли людина щось твердить прилюдно, оголошує щось друком, тим більш має якийсь фаховий титул до того, то елементарно необхідним є: ознайомитися перед тим з „предметом”, з матеріялами зв’язаними з темою.

Істина елементарна, але щоденна практика переконує, що цю істину треба таки щоденно пригадувати.

Вчений літературознавець в статті про французького поета Поля Валері авторитетно твердить (десь перед двома роками), що про Валері у нас „нічого не знають”, що його „не перекладали” і т. інше. „Громадськість” це читає і мелянхолійно зітхає, мовляв, „де вже нам про таке”... В дійсності ж (і п. літературознавець мусів би про це читати) Поля Валері — ще пів десятків літ тому — перекладала Наталія Холодна, цілими уступами цитував в своїх ессеях Юрій Липа, а перед самою І. Світовою Війною дав прекрасні переклади його поезій Юрій (Бурггардт) Клен. Літературознавець може приватно про це не знати, але, забираючи голос публічно, про це знати мусить, щоб даремно не відкривати вже відкритих американів, попутно, даремно й несправедливо не збідновати нашої культури. А оце у вчорацій „Свободі” близче нам не знана пані Олександра Копач відкриває — нікого іншого — як... Сковороду („актуальність філософії Гр. Сковороди”) і, як авторка досить дивно називає, „сковородинщину” (?). В досить великий статті є єдине справедливе твердження, а саме, що твори Сковороди у нас досі в цілості не видані. Але, яку ж легковажність (щоб не сказати більше) треба мати, щоб року Божого 1955, пишучи досить живу й, по-своєму потрібну статтю про Сковороду, по-кликуватися лише на Єфремова та на Франка (який, до речі, Сковородою спеціально не займається) і промовчувати про праці, що вийшли протягом останнього чвертьстоліття, зокрема про автора ряду студій (не лише українською мовою) про Сковороду та монументальної монографії про нього (вид. Варшавського Наукового Інституту) — Дмитра Чижевського!

Цей стиль „відкривання давно відкритих американів” — треба рішуче закинути. Ми ж ще не живемо в джунглях Центральної Африки, а таки в країнах, де існують університети й публічні бібліотеки.

КІЛЬКОМА СЛОВАМИ ПРО РІЧНУ РОБОТУ ОЧСУ

Добре було б, щоб делегати VIII-го Річного З'їзду й громадяни, що беруть участь в ньому, бодай побіжно ознайомились з резолюціями попереднього З'їзду й пригадали обстановку, в якій він відбувався (Вісник за квітень 1954 р.). Це б може облегчити дати об'єктивну оцінку, з погляду українського рацію, діяльності всієї ОЧСУ-івської громади й Головної Управи, що за ту роботу відповідала, унапрямлюючи її на протязі року. Коли ми навчимося оцінювати діяльність суспільно-політичних організацій (а їх в нас більше, ніж треба) не за діла „предків”, що Рим рятували, а за їх власні, тоді багато неподобних речей відпаде в нашому житті. Тоді не буде „двоєнь” і подвійних свят державності, не поможет подолати оте „коли не така Україна, як в батьків була”, то відзначимо її для себе. І одні відзначають, а другі цьому потурають, щоб потім мирити з титулом незаступимих діячів.

Чим кермувалась ГУ в напрямних діяльності протягом року? Резолюціями VII-го Річного З'їзду і то у всіх ділянках. Чи вірно передбачили ці резолюції розвій суспільних подій на фоні загально-політичної ситуації? Мов би вірно. З'їзд ухвалив: „що боротьба проти комунізму є невід'ємною від боротьби проти російсько-большевицького імперіалізму” і кермуючись цим, переводили всі Відділи політичну роботу на зовнішньому відтинкові. Факти.

Широка протестна акція проти Переяславської легенди в большевицькому оформленні, ініційована ГУ і Відділами вилізла вліті в політичну маніфестацію цілої української спільноти в Америці, яка в противагу нинішньому московсько-большевицькому — „на віки разом” заявила: „ніколи разом”. Відділ ОЧСУ всебічно підтримали політичні акції ПАБН восени під лозунгом „Не допускайте Китаю в ОН”, „Поможіть поневоленій Україні й іншим народам позбутися большевицького вандалізму, бо без свободи народів не буде ні миру в світі, ні волі”. Деякі патріоти з вдачею пічкурів, пробували кепкувати з цієї акції, мовляв, не культурно повеліся з Вишнівським, обкідаючи його автомашину яйцями й помідорами. Іхня реакція нас не дивувала, бо то характеристично для вдач, що дуже люблять чийогось пана.

Відділ ОЧСУ під керівництвом Г.У., помагали й то активно комісії Керстена дослідити вандалізм большевизму на Україні. Головна Управа мала критичні зауважі до способу організації роботи української Комісії, але це не стало на перешкоді її вкласти багато праці в роботу Комісії. В багатьох стейтах Управи Відділів в тісній співпраці з іншими організаціями в філіях УККА домоглися, що губернатори стейтів і майори міст 22. і 23. січня проголосили дніми Української Державності. Цього року і в Нью-Йоркові український державний прапор повів над міською ратушею, а на „давнівні” лопотіли українські прапори над будинками, в яких живуть українці. Над цим працювали люди з ОЧСУ разом з всіма конструктивними організаціями, а диференціатори української спільноти на „пострах націоналізові” організували для себе свято їхньої Республіки.

Щодо зовнішньої інформативної роботи, то ГУ трималася й тримається думки, що лихо не стільки в непоін-

формованості світу про нас, як в злій інформації, яку дехто пробує вести з вузько партійних чи групових інтересів. Коли політичний діяч доручає своєму заступникові доносити на інше українське середовище, що воно перевищено агентурою, без жадних доказів, це показує, як уміє дехто інформувати чужинців. Від таких інформацій Україні й людям її тільки шкода. Не більше користі і від відозви, укладеної в ню Йоркській і детройтській „демократичній” партійній лябораторії, яку підписали наспіх кілька людей „вільних духом” в Канаді на мистецькій зустрічі. ГУ вказала українській спільноті на джерело нахилення того провокативного витвору „вільних духом”.

За цей рік ГУ з ЛВУ видали англійською мовою працю „Українсько-московська угода” Проф. О. Оглоблина і розіслали її в руки тих, що формують чи впливають на політику, другу частину допоміг розіслати УККА. Зусиллями людей цілого Визвольного Фронту видано англійською мовою брошуру М. Чировського та розповсюджувано видання, надсилені з Європи. Поважний вклад зробили Відділи й представники ОЧСУ в Об'єднаному Комітеті для видання книжки про УПА англійською мовою. Коли б інші організації, що так домагаються все рецензувати по своєму, працювали в міру сил в цьому напрямкові, то наша інформація поставлена б була куди краще. Защитаймо тих, що побирають „державну позику” й дотації з УККА та все лають нас, що вони конкретно зробили? Щоб не робити кривди їм, треба призвати, що заходами людей, що поборюють Визвольний Фронт, вийшло дві брошурі англійською мовою, про український комунізм. Така праця з погляду українського рацію то не інформація, а дезінформація світу про українську визвольну боротьбу. Лише в тому, що національно чесні наші вчені це розуміють, а відваги не мають сказати: Схаменітесь, не накидайте Україні комунізму, бо він їй соціологічно чужий, він є російським імпортом на Україну.

Про видавницчу роботу Головної Управи не має потреби багато говорити. Вона була, як на наші бідні спроможності достатня. Видано українською мовою сім книжок, тиражем по 3.000. Крім того видано відзнаку до 25-річниці ОУН, великоні картки й разом з СУМА календар на 1955 рік. Відділ, що нарікали на нас за те, що багато видаємо, не мали рації. ГУ вважала і вважає, що це мало, треба більше й краще це робити. УВАН за кошти східно-європейського фонду видала роман Підмогильного „Місто” і на титульній сторінці написала, що видає це „як документ доби”. Тим приписом зроблено тільки лихо для доби, про яку йде мова. Бо якою-ж була та доба, скажуть люди, читаючи цю візитівку, типовим героем якої був глиняний, недовченій сільський парубійко, який приїхав у Київ здобувати місто, а замість того, здобуває міських красунь, міняючи їх кілька разів на рік. Чи так здобувало село місто в національній революції? І чи не вдалий розпусник міг бути типовим героєм доби, яку ми звемо ренесансом, відродженням іншим? Не для критики роману Підмогильного згадуємо про вивіску УВАН, а для того, щоб узагальнити наші видавничі пляни. Чи то в „Нарисах історії нашої культури” Євгена Мала-

нюка, чи то в „Українсько-московській угоді” Проф. О. Оглоблина, чи в брошурі „Крим”, проф. Січинського, чи в „Пансловізмі” проф. В. Гришка та інших виданнях ми намагалися дати читачеві джерела нашої історії, становлення нації, щоб протидіяти бодай мінімально тому спущенню в національній культурі, яке там на Україні роблять большевики. Були такі з „батьків народу”, що глузували з наших плянів. Така вдача людей, що все життя люблять ходити між дощем.

Багато верещали диференціатори української спільноти про агресивність ООЧСУ, про „опанування” громадського життя. В тому верескові ні крихти правди. В суспільно-політичному житті серед української спільноти ГУправа й Управи Відділів кермувались засадою національного єдиномислія й братолюбія в роботі з суспільними силами, що ведуть працю. Але працю, а не ошукування одиного з-за репрезентації. ГУ не визнавала й не визнає слушності за тими, що своє вузько партійне тіло й душу прикривають безпартійним лахміттям і кричат про відполітикування молоді, щоб накинуті їй згубни непротивенську філософію. Живемо в часі, коли все життя є юлітичним, бо йде напружена боротьба нації за свободу і незалежність, проти сил зла і московської сатани. Тому й діяти мусимо так, як велить раціо нашої Батьківщини. Наша суспільно-політична робота була пройнята одною думкою: Об'єднувати всю спільноту навколо ідеї нації, її боротьби й чинів іншіших і вчораших, щоб у вирішний час та спільнота знала свій національний шлях, щоб не блукала по манівцях „інтернаціонального комунізму”, федерації і не шукала загально-людських ідеалів, забуваючи ідеали свого народу. Народне прислів'я каже, що „під лежачий камінь вода не потече”. Тому в роботі ГУ і Відділів провідним мотивом було: працювати в спільноті для неї, а з нею для добра загально-національного. Коли хтось робить краче за нас, то помагати йому, а не перешкоджати. Найяскравішими суспільно-політичними акціями, що їх організувала Головна Управа й Відділи були: протестна маніфестація проти нових затій Москви в 25-ту річницю ОУН, зустріч в Канаді та інші. В одному Бамброкі на маніфестації було понад 5.000 учасників, так само тисячі людей в Дітройті, Клівленді, Чікаго та інших протестували проти московських затій. Уряджена спільно з канадськими організаціями зустріч українців на відзначення 10-ти річчя УГВР і 25-ти річчя ОУН, перетворилася у величаву маніфестацію українства, в якій взяло участь біля 12.000 людей. Скептик запитає, а що з тих маніфестацій? На це ми відповідаємо, що участь в них українська спільнота демонструвала свою політичну волю, переконуючи світ, що український націоналізм, який єдинонеділінці звуть фашизмом, є надійний союзник вільною людністю світу в його боротьбі проти большевизму за свободу народів й людства. Вперше на території ЗДА, після другої світової війни, український націоналізм заявив голосно, за що він бореться й чого домагається. Всенаціональні маніфестації в містах ЗДА літом минулого року мали дуже прихильний відгук в американському політичному світі. В багатьох містах в них брали участь сенатори й конгресмени особисто, або надсилали свої побажання. Не переоцінюємо цього, але якийсь вплив і відповідні наслідки це мало. Маніфестації були підсумком

щоденної роботи ГУ і Відділів, в місцевостях поселення українців, яка переводилась там пляново й систематично. Деякі відділи крім стислої суспільно-політичної роботи, чимало уваги приділяли недільним школам українознавства, при деяких Відділах організовано хори й гуртки, а в Нью Йорку за ініціативою СУМА й ООЧСУ другий рік працює УНУ. За різноманітними формами діяльності не загублено основного: політикуму. Навпаки, різні форми діяльності у відділах, стали тими струмками, через які здійснювалася політичні позиції організації. І тому можна було почути від недругів Організації, що „ОЧС таки працює”.

Голосною в цьому році стала справа непередрішенства. Наші позиції, щодо нього були й залишаються безкомпромісовими — державно — самостійницькими. І їх ГУ по-слідно трималася й буде триматись в своїй роботі. Нас не раз дивувала й дивує постава деяких людей, які в розмові визнають, що нам на співпрацю з єдинонеділінцями йти нема чого. А коли доходять до практичних висновків, про остерогу „великої політики”, то вони мовчать, вичікуючи. Оця, невтіральність в так напружений час, піяк не є корисною для візвольної справи. Дуже відрадним є те, що загал-спільнота засудила ті непередрішенські стрибки, так званої „великої політики”. Але це не значить, що той осуд вплинув на творців її. За законами політичної інерції, вони й далі будуть діяти на „пострах націоналізму” й на шкоду Україні. Нашим завданням є злотити спільноту, щоб вона побачила, що „вершник без голови”, як називав УП непередрішенські авдіїї радіозвівлення до українського народу, а з нашого погляду тим вершником безголовим є вся та політика, що ті авдіїї монтували, не принесе добра Україні, а шкоди робить багато. Люди з ВО, заманені на єдинонеділімські стратегічні позиції, бояться сказати про свою непередрішенську практику і в Інституті, і радіостанції, а пробують зачіпувати свою шкідливу роботу фразами про консолідацію. В пресі, на вічах ГУ наслідували як є з тими стрибками в чужі сільці, яка небезпека тайтися за виломом з єдиного національного фронту людей з ВО і НР. Нашим завданням було й є остерегти тих нерозважливих, легковірних політиків і змусити їх повернутись до єдиного національного фронту. Ми не мали на меті когось валити, як то писали й пишуть (бо немає чого валити), ми кермувались одним завданням; оборонити самостійницькі позиції, які вгинули люди з ВО непередрішенською практикою. ГУ працювала над тим, щоб вирівняти лінію фронту на відтинкові Харків-Курськ. Ця лінія була й є найбільш вразливою. Крику про нас було багато, але з того крику виходив піск. Бо ті, що хотіли кричати, не мали чим заперечити своєї шкідливої практики. І це поволі розуміють всі. Найбільше зло від тії безрозсудної політики в тому, що політики потягли за собою в Інститут для вивчення „совєтознавства”, частину наукових сил, щоб за допомогою їх помогти москалям утворити на території Советського Союзу після повалення большевизму „єдину сім'ю народів Росії”.

В УУКА Головна Управа поспідово обороняла незалежність цієї поважної установи українців в Америці від спроб „центрів” опанувати її. ГУ зайняла виразне становище при розділі фондів. Абсурдом є говорити, про кон-

солідациою політичних сил і ділити спільноту поділом фондів на прихильників двох еміграційних центрів, майже бездіяльних. Ще більшим абсурдом є, коли львина доля з народного фонду йде не утримання центрів, тоді як українські науковці не знаходять матеріальної підтримки. І це в той час, коли там в імперії йде такий советознавчий тиск на українську науку й культуру. Говоримо про гармати — українську науку для Визвольного Фронту, а науковців тягнемо до Інституту для вивчення советознавства. Фігулярно какущі наші „великі політики” випозиціонили свою наукову артилерію єдинонеділінцям в час бою, а декламують перед громадянством про патріотизм. На форумі УККА і перед громадянством ГУ виступила проти такої політики і в своїй заяві — становищі вимагала матеріальної підтримки українських наукових сил, що працюють над національно-визвольною проблематикою. Ми є певні, що кошти, які витрачає УККА щороку на утримання центрів, проєктуючи цим політичний двоподіл спільноти, далеко краще забезпечили б наших науковців, як то роблять єдинонеділінські хлібодавці з Інституту.

А ці кошти значно збільшилися би, коли б спільнота бачила конкретні дії, протиставлення тому наступові на нашу духовість й культуру, який ведуть большевики в Україні. Нашу пропозицію, чи домагання переголосовано одним, чи двома голосами. Але ми будемо послідовно її обороняти, апелюючи до спільноти й думаемо, що вона поможе оборонити. Наші політичні позиції в УККА були відразними й ми їх обороняли, зміцнюючи його, як американську установу українців, що чують голос землі своєї й допомагають тим, що боряться за державну незалежність уярмленої нації в окупованій державі.

Напрямні й принципові засади своєї суспільно-політич-

ної роботи висвітлювалось на сторінках „Вісника”. Неповно, через недогляд відділів, там подавалося й про роботу відділів. За цей рік Вісник, як нам здається, знайшов більше коло читачів. Фінансово сам себе виплачує, коли після платники стануть передплатниками, то всі труднощі, пов’язані з виданням його відпадуть. Це у великий мірі залежить від Управ відділів і членства. Чи захочуть вони виконати ухвали попереднього З’їзду, чи будуть нарікати на труднощі. Подивіться на балянс, і побачите, що мусите зробити, щоб розбудувати й поліпшити журнал. В 12 числі журналу за 1954 рік подано зміст Вісника за минулій рік. Ви читали і скажете, що було добре, а що зло. Вважаємо за позитив, що Редакції вдалося залучити до співпраці в журналі наукові й творчі сили та започаткувати літературний відділ. Недоліків в журналі було й е багато. А найгірше є справа з коректорою. Редакція це бачить, розуміє, червоніє за помилки технічні, намагаючись позбутись їх, але то не було в силі через те, що передплатники воліли бути післяплатниками-боржниками.

Балянс Головної Управи в якійсь мірі відзеркалює діяльність Організації й стан її. Відрядним є, що цього року виконність відділів і членства перед організацією в фінансовій частині (членська вкладка) досягла понад 60%. Це поступ проти минулого, може й потішаючий, але стан ще далекий від нормального. Справа очевидно не тільки в центах, які вносять кожний член, а в почутті відповідальності членства і відділів. У нас має місце іноді приkre і неконструктивне явище. Ми уміємо давати добре поради комусь, зокрема Головній Управі. Це добре. Але не уміємо, чи не хочемо бачити у себе, у Відділі, недоліків і то таких, що їх видно здалека. Часто люди вказують на другого: „оце не так”, „не так сказав”, „не так поступив”, а

**БАЛЯНС ГОЛОВНОЇ УПРАВИ ООЧСУ
на 31. грудня 1953 року.**

А К Т И В

Каса	737.42
Банк (поточні р-ки)	2.086.99
Література	1.902.12
Майно (інвентар)	1.095.71
 Дебітори:	
а) передплатники	1.692.50
б) Кольпортери:	
1. Відділи ООЧСУ	6.737.45
2. Інші	431.01 = 7.168.46
в) Дебітори різні	3.902.60
Депозити та уділи	3.443.28
 Балянс	22.029.08

П А С И В

Кредитори різні	1.325.24
Фонди Гол. Управи	19.892.04
Амортиз. Фонд	811.80
 Балянс	22.029.08

**БАЛЯНС ГОЛОВНОЇ УПРАВИ ООЧСУ
на 31. грудня 1954 року.**

А К Т И В

Каса	171.40
Банк	3.777.54
Майно	760.85
Запаси видань	1.999.80
Депозити та уділи	4.317.26
 Розрахунки з різними особ. та устан	
а) безнадійні	1.095.40
б) Поточні розрахунки	3.257.34 = 4.352.74
 Передплатники:	
1) за 1953 р.	1.489.25
2) за 1954 рік	1.867.01 = 3.356.26
 Кольпортери:	
1) до січня 1953 р.	5.621.18
2) за 1953 і 1954 роки	6.563.83 = 12.185.01
 Взаємні розр. з в-ом	122.40
 Балянс	31.043.26

П А С И В

Кредитори різні	1.681.45
Амортизаційний фонд	446.04
Фонди Управи	28.915.77
 Балянс	31.043.26

Голова Г. У. Управи ООЧСУ (І. Вовчук)
Фінансовий референт (Г. Дудка)

НЕЗВИЧАЙНИЙ ДЕНЬ В УНУ

Двадцять дев'ятого січня ц. р. УНУ за ініціативою слухачів і Управи відзначив 35-річчя наукової праці історика проф. О. Оглоблина, 30-річчя творчої діяльності поета-письменника Є. Маланюка і 35-річчя наукової діяльності проф. Ц. Січинського. Зали була переповнена слухачами. Проф. Оглоблин прекрасно прочитав глибоко-змістовну лекцію на тему „Гетьман І. Мазепа і Москва”. Після лекції голова Управи УНУ проф. С. Вожаківський, вітаючи ювілянтів сказав:

Сьогодні для нас присутніх є незвичайний день, незвичайна лекція. Український Народний Університет сьогодні відзначає 35-річчя наукової діяльності Олександра Петровича Оглоблина, 30-річчя творчої діяльності поета — письменника Євгена Маланюка і 35 річчя творчої праці проф. В. Січинського.

Слово для привіту ювілянтів має проф. Вовчук.

Достойний Професор! Достойний поете й письменнику! Мені припала єсть від Управи УНУ та особисто від себе вітати Вас, синів Української Землі, вченого історика Оглоблина й поета-письменника Маланюка.

Кучерява, барвиста Чернігівщина дала нам історика Оглоблина, а розлогий просторий південь-поета Маланюка.

Ви різні в своїх творчих виявах, але в ідеї спільні. Різні життєві шляхи Ваші, життєві дороги, але мета одна. 1920 року молодий Олександр Петрович здобуває науковий ступінь в Києві і від того часу без перерви працює над історичною наукою. Документи історичні, цифри про взаємини Росії з Україною, якими стверджується боротьба, буття й становлення української нації, стали змістом його життя. Яку би працю проф. Оглоблина не взяли, чи то буде промисловість XVIII. століття, чи то будуть економічні взаємини між Росією й Україною, чому надто багато, приділяв уваги історик Оглоблин, Ви найдете одну провідну думку: Україні накидають колоніалізм, а Україна тому протиставиться. В тих працях находимо одну цікаву деталь: процес опанування України не закінчився. Ми чули прекрасну некцію про трагедію під Полтавою, але в Оглоблина вона

породжує поспілення ідейного росту. Оцей оптимізм в науковій праці, побудований на об'єктивних джерельних даних — характеристичне для творчої праці проф. Оглоблина. Історик Оглоблин — залоблений в державотворчих періодах української історії, в їхніх творців Хмельницького й Мазепу.

Дехто каже, що це старе. Ні, це не так. Минуле творить проекцію майбутнього. Історик Оглоблин своїми працями про минуле помагає найти вірний шлях в боротьбі за державу нашу і завтра.

Друга світова війна. Зруйнований в загарниках Київ. Проф. Оглоблин, який досі жив і кохався в історичних документах, стає на чолі Києва, міським головою.

Важно те, що історик — вчений в хуртовину, коли треба було, стає мужем громадським. То істотна й важлива деталь.

Інші шляхи, у письменника Маланюка. Найпритаманішим для цього великого сина України південної те, що стихію, часто розгойдану, необмежену поет — письменник Маланюк убрал в математично точні поетичні форми, пройняті національною ідеєю. Він часто повторює одну деталь: Якби ми зрозуміли нашу аксіоматику і догматику національну.

Один з людей нової еміграції, — лідер політичний, розпитував скільки в батька поета було десятиріччя землі? Йому бідоласі і в голову, мабуть, не приходило, що в батька Маланюка не було під п'ятдесят, ні двадцять, ні п'ятнадцять, а тільки чотири, але був дух хазяїна землі української. І цей дух господаря перелився в сина вояка, офіцера Української Армії. Поет був близько до Петлюри, до Тютюнника і до генералів тодішньої доби, але на еміграції не став ні полковником, ані генералом, а навіть офіцерський чин свій здав. Поет не сююкає, відтворюючи в поетичних формах ті велики часи, а розкриває причини чому так сталося.

На Маланюкову поезію і публіцистичну творчість з шаленою лайкою накинулась советська критика і публіцистика, бо та творчість була духовною зброєю для національної молоді, яка шукала відповіді на питання: хто і коли надів ярмо неволі.

Два різні життєві шляхи: вченого і поета — письменника.

Що спільнога між ними? Державно-творча ідея, що вела їх, незалежність думання, критицизм думання.

Передаю від нас всіх привіт проф. Січинському, 35-річчя наукової праці якого кілька тижнів тому відзначив Літературно-мистецький Клуб.

Вітаючи Вас, Достойні сини української землі, в Вашому імені, я дозволю собі привітати Незалежну Українську Науку і Культуру.

В. Омельченко

Вельмишанові Явілянти!

Мені припала сьогодні велика честь від імені Спічки Української Молоді Америки і, якщо мені буде вільно сказати, від колишніх студентів Українського Вільного

Головна Управа ООСЧУ.

Б. Кравців

ЗА ДЕРЖАВНУ БРОНЗУ

Тридцять років тому — 1925 року — у видавництві „Київ” з Української друкарні в Подебрадах (Чехословаччина) тиражем 500 примірників і в чепурній обкладинці Петра Холодного (молодшого) вийшла друком збірка віршів Євгена Маланюка під назвою „Стилет і стилос”. Це був початок поетичного шляху недавнього вояка, що не відмовився від зброї, але поставив її поруч свого пера.

Зібрані в книжечці вірші датовані роками 1923-1924. В другій збірці віршів „Гербарій” (позначені Гамбургом, 1926) поезії датовані роками 1920-1924 — так, що сьогодні ми мали б деяке право відзначувати не тридцятілля а тридцятьп'ятиліття Поета, мистця поетичного слова, що ним визнали зразу ж Євгена Маланюка не тільки рецензенти, але й такий суровий критик, як Юрій Липа.

Шлях до „Стилета і Стилоса” і „Гербарія” не був легкий. Це повних п'ять років еміграційного поневіряння по тaborах полонених, по чужиних бруках, по редакціях вбогих еміграційних видавництв. Настрої цих років висловлені ясно, яскраво й до болю широко в циклі тогочасних віршів „Під чужим небом”:

... Не треба ні паризьких бруків,
Ні Проги вулиць прастарих:
Все сниться матерні руки,
Стара солома рідних стріх.

Все сниться гук весни і вітер,
Веселій вітер світлих літ.
А — тут — молюсь, убогий митар,
Шукаю твій вогненний слід...

*
...Десь сіре поле в чорних круках,
Що пророкують: карі! кар!

Університету і особисто від мене, привітати з нагоди 35-ої річниці наукової діяльності проф. др. Олександра Петровича, українського історика, державника і хай мені буде вільно сказати, моого духовного батька і друга. Одночасно хотів би я привітати від імені СУМА поета письменника Євгена Маланюка й проф. Січинського.

Ці три постаті нашого культурного світу є тісно звязані з ірацею і діяльністю Спілки Української Молоді. Вони тісно співпрацювали з Спілкою Української Молоді. І тому, щоб не затримувати уваги, дозвольте мені ще раз від імені Української Молоді й рівночасно від мене особисто побажати Вам щастя, сили й здоров'я на благо нашої Вітчизни.

Прийміть від Спілки Української Молоді і від мене особисто найкращі побажання. Пошли Боже Вам сили й здоров'я в творчій праці на благо нашої Батьківщини.

А я тут, на чужинних бруках,
Чужий — несу чужий тягар.

А я на полум'ї розлуки
Назавше спалюю роки,
І сниться степ Твій, сниться луки
І на узгір'ях — вітряки.

Там свист херсонського простору!
Там вітер з кришталевих хвиль!
А тут: в вікні опустиш стору —
І п'єш самотній, смертний біль...

По далеких Прагах, Парижах, Берлінах
зажди і зезупину:

...сниться синя Синюха і верби над
плесом
Вільний вітер Херсонщини, вітер-дудар.
Сниться гомін дубів прадідівських та
річки,
Бідна хата та тепла долоня сестри...
Тільки б рідного поля зворушлива
стрічка!
Тільки б сіра солома прабатьківських
стріх!...

Ці настрої наглибіші, найболючіші в перших роках поетичного шляху Євгена Маланюка і до них вертається він по десятиріччях особистих і загальних іспитів, вишроб, поразок і перемог у зворушливому вірші, присвяченому малому синові, що шукає-питає дороги до батькової Батьківщини:

А син питає: як дійти? де шлях?
І просить рисувати все те саме:
Тополі, хату, соняшні поля,
Вітряк понад вишневими садами

І річку, що як стрічка, чи як спів
Пливе в хилясту далеч...

Сину, сину,
Як з'ясувати, що шлях той — помста їй
гнів,
Що треба йти в незнане до загину...

Мотиви туги за батьківчиною, шукання шляху до давньої дідизни — це ліричне підґрунтя, основа Маланюкової поезії, але ж вони не вичерпують всього широкого діапозону його поетичної творчості. В безпосередньому контакті з поезією Заходу Євген Маланюк відгукується не тільки на всі новини й течії в мистецькому житті, але й на всі тривожні й болючі проблеми сучасності. З того погляду наш Ювілят єдиний з-поміж цьогообічних поетів, що встигав і вмів реагувати безпосередньо й активно на всі, навіть злободневні явища й події. Його „Посланіє” 1926 року, сповнене пророцького патосу й вогню, сколихнуло гнилим плесом підсоветської літературщини і ті, що їх „партия веде”, — Тичини, Рильські, Сосюри, були примушенні давати на-

казану відповідь: захлинатися лайкою і погрозами. Це посланіє і відповіді на нього залишаться документами доби, що за визначенням Ольжича була „жорстока як вовчия”.

Від перших сторінок „Стилета і стилоса” до останніх, виданої в 1951 році теж у видавництві „Київ” (вже не подебрадському, але філадельфійському) поезії книги шостої „Влада” вірші Ювілята багаті на історіософічні міркування і шукання. Історія України — перехрестя доріг Європи й Азії — сповнена, як може рідко яка із країн світу, гомоном мандрівок народів, наїздів кочовничих орд, безупинних воєнних походів і боїв. Історичні рефлекси і рефлексії пронизують всю творчість Євгена Маланюка, що намагається знайти відповідь на трагічні питання сучасності і що сповнює свою поезію гнівом і картанням, які дорівнюють патосом пророцьким подражанням Шевченка.

Тому теж ваблять і зачаровують його історичні постаті минулого України: Мазепа, Орлик, малоросійський Єремія — Куліш, „бунт буйних майбутніх рас” Шевченко. Петлюра — і портрети їх виводить Поет в окремих віршах і згадками про них пересилує залишки свою поезію. У вірші „Уривок з поеми”, цитуючи Верхарна „Я є сином цієї раси”, Маланюк визнає:

Внук кремезного чумака,
Січовика блідий праправнук, —
Я закохавсь в гучних віках,
Я волю полюбив державну...

Полюбивши цю волю, Поет усвідомлює, що для її державного здійснення треба знайти для України — Степової Геллади — за його названням — державну бронзу і цим треба пояснювати його захоплення Хмельницьким, Мазепою, Орликом — всіма тими, що хотіли знайти синтезу варязької сталі і візантійської міді.

Здійснення своєї візії поет бачить у майбутньому, в новій українській людині, в нових українських поколіннях, і їм співає свою „Оду до приїдешнього”:

Бачу їх — високих і русявих,
Зовсім інших, не таких, як ми, —
Пристрасників висоти і слави,
Ненависників тюрми і тьми.

Ось їх стислі руки, ясні лиця,
Голос невблаганий, як наказ,
В гострім зорі зимно-синя-криця —
Вірний щит від болю і образ.

Спадкоємці бою, бурі діти!
Загримить ще раз така пора —
Сміливо могили переїдіте,
Коли треба — розтопчіть наш прах.

Щоб без вшанувань, без академій
Кров жадала неминучих кар,
Криця зустрічала серця кремінь,
Викресала іскрами удар!

Щоб тверезі зимно-сині очі
Загорались гострі і палкі,
Лиш тоді, як обрій зарокоче,
Boem зустрічаючи полки!

Здійснення цієї візії — приходу нової людини й нової України, як єдиного й найкращого, чого можна чекати, бажаємо сьогодні з Ювілятом, найвидатнішим поетом нашої сучасності, всі ми, для яких, як і для поета:

Нема на світі інших Батьківщин
Понад одну, що є — наказ і чин!

Проф. М. Чубатий

Пані й Панове! Мені дійсно є велика пріємність вітати моого колегу проф. Оглоблина, як найбільшого українського історика, якого я нині уважаю. Що це є історик? Дехто думає, що чоловік, який має повну голову дат, фактів, а я скажу, що історик це є мистець, це є мальяр що уміє Вам представити минуле так, як воно дійсно її нині є. Ми тут чули доклад професора, і хтось з присутніх сказав, та тож змінить тільки дати, то будуть наші часи. Слушно. Професор сказав не було в нас російської орієнтації, але було маса агентів російських. Зовсім нинішні часи. Але, коли Ви чули цей цілий доклад і так вдумалися в те, що проф. Оглоблин на підставі фактів, зібраних матеріалів казав, то ми бачили добу Мазепи, немов жили в ній, — в тім саме є вага історика. Не уміти цитувати багато фактів і дат, але уміти по мистецькі подати картину, представити її такою, якою вона була.

Хто замкне очі й слухає проф. Оглоблина, він бачить того Коцубея й Іскру, Ломиковського і Войнаровського. Оце є правдивий історик і в тім його вага. І для того, коли я сказав на початку, що я вітаю проф. Оглобліна, — найбільшого нашого історика, я говорив це з найглибшого переконання, бо це є історик з натхнінням, а таких у нас не багато.

Тепер позволяю собі сказати кільки слів про другого моого Друга, — інженера Маланюка. З ним я зустрівся в Америці і так відразу ми до себе прилипли. Якось нам довелося говорити в Неварку, то ми віднайшли спільну мову між Львовом і Києвом. Я висунув думку, що наша українська концепція, це є концепція еліпси не кола, де є два центри, західний центр Львів і східний Київ. Ті два центри творять добре замкнену цілість, яка добре функціонує, коли згідно працює і згідно діє. Так само думав поет Маланюк, тепер показується, що ми так дуже близько духовно були.

Я не є в силі такими гарними словами, як наш молодший поет ред. Кравців представити Пана Маланюка. Я є звіайний історик, який так само представляє ту справу реалістично. Але я ска-

жу одне, що коли я маю вільну хвилину й хочу душу наповнити глибокою поезією, такою, як є шекспірівська поезія, то я беру Маланюка, бо в ній нахожу великий талант, глибокий талант, якого поезія це не є гра, як райдужна гра красок, але глибока думка, яка спонукає людину до творчості.

Ми тут маємо і третього нашого приятеля проф. Січинського, моого приятеля, ще у Львові, в Науковім Товаристві, ми разом працювали. Я бачу в нім незвичайно талановиту, працьовиту людину. Рідко, я сказав би, є людина, яка б стільки вкладала праці з тою прецизістю архітектора, історика мистецтва, як професор. І коли нині ми переглянемо його праці, його твори, то направду з радістю може не сам професор, але можемо бути горді, що він це створив. Я вам гратулую Пане Професоре.

Віддаючи їм належне, ми віддаємо честь українській культурі. Невмирущій культурі, яку Москва нищить і нищить та не годна знищити, і я вірю, що не знищить. Бо український народ, що має своїх ліхіх прикмет в собі, має однаке й духа, репрезентованого п. Маланюком, Гелляди полудневої, невмирущої Гелляди. Ми є дітьми твої Гелляди, якій якраз найближчою була Херсонщина з духом п. Маланюка. Всім Вам Панове всього найкращого.

Др. В. Вишніваний

Панове Ювілянти!

В той час, коли на терені Нью-Йорку групці людей заманулося святкувати друге своє свято Соборності, ООЧСУ, і СУМА, члени об'єднаного Комітету, святкують 35-ий Ювілей вченого історика проф. Олександра Оглоблинини, поета інж. Маланюка, та професора мистецтвознавця проф. Січинського. Перед нами мужі науки; син київської землі — проф. Оглоблинин, син херсонських степів-поет Євген Маланюк, який ще в мої студентські роки був для нас світочем і дорожковказом.

Коли в Інституті Советознавства, люди опрацьовують чужі справи, наші ювілянти працюють на те, щоб піднести українську історичну науку і культуру на найвищий щабель, на найвищі верхів'я. І тому я є з ширістю від Об'єднаного Комітету Українських Організацій м. Нью-Йорку, вітаю Вас, Шановні й Дорогі Ювілянти, та бажаю Вам багатьох і благих літ. Жийте на добро Української Справи, і незалежної Науки.

Е. Лозинський

Достойні Ювілянти, Шановні Гости!

Від імені Українського Союзу Політичних В'язнів я щиро вітаю Вас. На творчості поета Маланюка виховувалися революціонери, пізніше українські політичні в'язні. Поет Маланюк різьбив характер українського революціо-

нера, який незломно боровся за Українську Незалежність. Високо цінною працею для українських політичних в'язнів проф. Оглоблина, який, приїхавши до Німеччини, став редактором журналу мартірольгії українських політичних в'язнів. І там ми з ним і близьче пізналися. Високо цінною пionером української культури проф. Січинського і теж політичного в'язня. Ми українські політичні в'язні здаємо собі справу з того, що може і найбільшою зброєю, понад атомову бомбу, є українська наука, тим більше в сьогодніших часах. І тому ми Вас за те дуже високо цінимо. Ми бажаємо Вам багато здоров'я й сил, щоби Ви дальніше могли працювати для української культури.

Усні привіти склали ще проф. Москаленко, ред. Косаренко-Косаревич, др. К. Кохно, від учнів проф.. О. Оглоблина, від слухачів УНУ М. Комарницький, п. Повзанюк. адв. Романишин.

Писемні привіти надіслали: Український Вільний Університет, Наукове Т-во ім. Шевченка та громадські організації.

Е. Маланюк

Я чув дуже багато приємних речей, але вони не осолодили того факту, що все таки кожний Ювілей є свого роду похороном. З тою різницею, що на нормальнім похороні небіжчик мовить звичайно, а тут кандидати в небіжчики мусять щось ще говорити. Очевидно належить велика подяка присутнім, які являють собою, хочеться вірити в це, дійсне справжнє суспільство, якого так брак відчуваємо цілий час, а спеціально відчуваємо ми, люди, які працюємо в царині культури, бо все таки це ніби дуже політично виглядає там про одного вояка, що можна щось самотньо творити, але так є в більшості в поетичній уяві. В дійсності треба завжди мати якийсь круг, без нього не можна розгорнутися, не можна стати, не можна розквітнути чимсь, завжди треба відчувати це. І коли отак кидаєш, як казали провінційні репортери, ретроспективний погляд, то брак цього суспільства завжди відчувається і в моєму особистому житті, тільки в дуже рідкі моменти приходилося таки натрапляти на щось співзвучне і таким співзвучним на цьому терені, де може особливо трагічно відчувалось самотність, була ця ідея Народного Університету. Вона дала можливість все таки якось почути під ногами ґрунт, все таки якось людина хоч раз почула себе, що вона не існує в якомусь емігрантському вазоні, а все ще є якийсь кавалок рідної землі, на якому можна пустити якесь коріння, щось створити. І тут не тому, що ювілейно урочисто піднесений настрій, я хотів би дійсно піднести мою особисту, передусім подяку проф. Вовчукові, в якому я зустрів власне організатора ґрунту. Із широго серця мушу йому подякувати за те, що він дав мож-

ливість мені творити на таку скалю, на яку я собі міг тут позволити, бо скажемо поезія вже по-троху кінчиться, але є ще можливість, де я дійсно можу щось творити і знаю, що може, навіть, гордо кажучи, замість мене ніхто того не створить.

О. Оглоблин

Дорогі Друзі!

Я глибоко зворушений тими ширими словами, що були сказані сьогодні на мою адресу і на адресу моїх дорогих друзів поета п. Євгена Маланюка і проф. В. Січинського. Я глибоко вдячний ООЧСУ і СУМА, вдячний всім, хто те свято вшанували. Не тому, що це є свято мое, або нас трьох, а тому, що коли б навіть нас тут не було, це є свято української науки, української культури, українського мистецтва. Нас могло не бути, але українська наука й українська культура все одно, були б жили, росли, розвивалися і перемагали б у боротьбі з усіма тими, хто не визнає тої науки і культури, хто зневірює її, хто зневажає її і перемогли б, в цьому нема ніякого сумніву. Те, що й п. Євген Маланюк, наш поза всяким сумнівом великий український поет, і п. Володимир Січинський найвизначніший тепер історик українського мистецтва, і історик Оглоблин живі і ще можуть робити, то є ознака вічності й непереможності нашої нації й її культури. Не в нас справа, особах, хоч ми також попрощували де-що. Я про себе не хотів би говорити сьогодні, бо якось не випадає говорити, але трохи мушу сказати. Мое життя, життя українського історика, не можна відділити від української історіографії, не можна відділити від сучасної української історичної науки. На великий жаль, мені довелося жити й працювати в ту добу української історіографії, яка була добою, мусимо визнати це з великим сумом, поразки наших визвольних змагань.

В 1919 р. я почав свою самостійну наукову працю. Дев'ятнадцятий рік, Дорогі Друзі, це був рік вже поразки наших Визвольних Змагань. І вся дальша наукова діяльність моя, бо я мав нещастя, а може з іншого боку щастя працювати на Батьківщині. Ця наукова діяльність пройшла в умовах поразки наших Визвольних Змагань і це визначило все. Це визначило праґнення душі людини до визволення, але це так само примусило душу в певних моментах коритися, схилятися, ламатися. Але, коли я тут, я мушу з глибоким переконанням, з глибокою вірою й подякою Божому Милосердю сказати, що ця душа не заламалася і дай Бог, щоб не заламалася до кінця.

Мені хотілося б сьогодні, коли перший раз в моєму житті відзначають мою скромну наукову працю, згадати тих, дорогих друзів моїх,

як старших так і молодших. Декого з них вже немає, дехто є, дехто росте і дай Боже вирости. Мені хотілося б згадати сьогодні моїх старших Дорогих Друзів, які відійшли від нас: академіка Дмитра Івановича Багалія, професора Дмитра Івановича Дорошенка, того, хто за свою працю для української науки й української культури був засуджений на повільне вмирання десь там по тих страшних таборах, академіка Михайла Олексієвича Слабченка, якого я мав честь бути близьким другом. Й ще одне ім'я мені хотілося б згадати, з старших моїх друзів, ім'я якого я зараз не назву, але ім'я, яке знає вся культурна Україна, людини, яка присвятила свою наукову діяльність українській історіографії цілком і яка останні 10-11 літ мусить поневірятися під советським батогом. Я хотів би сьогодні ще згадати моїх Дорогих молодших друзів, моїх учнів і тих, що в Київському Університеті 1920 роках мріяли разом зі мною про створення нової історично-економічної школи в українській історіографії, заснованої на засадах Української Державності, і які майже всі загинули, або були знищені московським большевизмом саме за те.

Мені хотілося б згадати учнів 1930 років, які здебільшого залишилися там на Батьківщині. Дехто з них займає навіть високі посади в науковому житті підсоветської України. Я не називаю їх, але я знаю, їх душу, знаю їх серце, і ручаюся за них, що у відповідний час вони стануть з нами по українськім боці барикад. І останнє мое слово перед цим збором дуже близьких і мілих мені людей, де я бачу всю Україну. Я бачу тут насамперед свою Наддніпрянщину, яку я безмежно люблю, я бачу тут Галичину, з якою зв'язані в моєму житті дуже багато і наукових, і дружніх, і особистих зв'язків. Я бачу тут Зелену Буковину, яку я пізнав тут після кількох років розлуки з Мюнхену.

На пам'ятнику покійного Дмитра Івановича Дорошенка, фото якого я дістав цими днями, написано коротко: Дмитро Дорошенко, — український історик. Я хотів би до кінця своїх днів залишитися українським істориком і хотів би, щоб на моєму нагробникові було написано ці самі слова: Український історик, бо це найвище й найдорожче, що може бути для мене. Остання думка моя сьогодні, хай буде присвячена тій, про яку один з наших найвизначніших поетів сказав: „О, як забути тебе, єдину в світі! Я дозволю собі процитувати один вірш невідомого поета, але вірш щирий, на мою думку: Чи мені сумувати за тою, що тюром для мене була, Я її називаю святою, і возношу в своїх валах, Тиха ніч і містечко заснуло. Розділили нас тисячі миль, Я не можу забути минуле, вгамувати не в силі свій біль. Батьківщино! Ти в серці зі мною, відчуваю Тебе в кожну мить, I нема твої сили земної, що здолала би нас розлучити.

РІК РОБОТИ ВІДДІЛУ ООЧСУ В КЛІВЛЕНДІ

25-го грудня 1953 року відбулися Річні Загальні Збори Відділу ООЧСУ в Клівленді, які обрали Управу на рік 1954-й. Управа при допомозі всього Членства за рік проробила поважну роботу на відтинку внутрішньої й зовнішньої політики.

Силами Відділу при співучасті організацій Визвольного Фронту відзначено в місяці березні 4-ту річницю трагічної смерті сл. пам. Ген. Тараса Чупришки. Вперше на українській національній імпрезі в Клівленді був присутнім конгресман Фатган, який в своєму виступі висловив співчуття великій втраті для України і солідаризувався із визвольною боротьбою українського народу за свою Незалежність. В місцевій американській пресі були поміщені статті, присвячені цій даті. Силами ООЧСУ було відзначено Акт 30 червня 1941 р. про відновлення Української Державності.

Згідно з резолюціями 7 З'їзду та вказівками Головної Управи ООЧСУ про відзначення 25-ти ліття ОУН та протестної акції проти фальшивання 300-ліття Переяславської Умови — Управа Відділу зробила всі заходи, щоб дві імпрези були переведені на високому рівні. Управа Відділу, беручи за взірець почин в Нью Йорку, вирішила звернутися до Відділу ОДВУ з пропозицією спільного відзначення 25-ти ліття ОУН. Для остаточного домовлення була створена Контактна Комісія з представників згаданих Організацій. Контактна Комісія, обговоривши всі справи 24-го квітня підписала остаточний протокол — домовлення. У вступі цього протоколу між іншим було сказано:

„Представники Відділів ООЧСУ та ОДВУ на спільній нараді в справі відзначення 25-ти ліття ОУН прийшли до висновку, що як українська внутрішня, так і зовнішня політична ситуація, як рівнож роля ОУН в українському Визвольному Рухові ставлять вимогу до всього націоналістичного руху, а в тім і до обох згаданих Організацій в конечних справах об'єднати свої сили й діяти спільно.“

В процесі технічної підготовки до самого Ювілею було взаємне розуміння і погодження. Ювілей відбувся 20-го червня величаво при участі найширших кол українського громадянства.

Дня 11-го липня 1954 р. у великий музичний залі Паблік-аудіторіум відбулася велика українська Маніфестація проти фальшування Переяславського Договору. Маніфестацію підготували Громадський Комітет, в склад якого входили представники майже всіх політичних середовищ, які є на терені Клівленду. На маніфестації, де було присутніх понад 1000 українців, промовляли: проф. Добринський — голова УККА, Я. Гайвас і проф. І. Вовчук. Маніфестація дала широкий відгомін в американській пресі.

Вітали маніфестацію з висловами солідаризації Губернатор Лявіш, Сенатор Бурке, Конгресман Фатган та представники поневолених Москвою народів. Маніфестація була одною з найуспішніших зовнішньо-політичних імпрез українців Клівленду за останні два роки. В місяці жовтні силами ООЧСУ і Організації Визвольного Фронту відбулося відзначення 12-ої річниці УГВР.

На першому засіданні Управа Філії вирішила відбува-

ти найменше раз на місяць для членства і громадянства дискусійні вечори. Для цього було організовано Раду Лекторів при ООЧСУ, в склад якої увійшли визначні наукові й педагогічні сили Клівленду, серед яких: проф. Радзинкевич, проф. Коровицький, ред. Ємець, сотн. Гончаренко, проф. Плююко.

На протязі року відбулося 7 дискусійних вечорів на такі теми: 1) 12 загадок Сфінкса, 2) Війна в Індокитаї, 3) Криза духовості (два вечори) 4) Виховна роль українського театру, 5) Наш Клівленд, 6) Український Визвольний фронт і Хвильовості. Дискусійні вечори при ООЧСУ — стали предметом зацікавлення не лише членства ООЧСУ, а також і громадянства. Поважну культурну роботу виконує Укр. Нар. Хор при відділі під диригентурою проф. Я. Барніча. На протязі року хор дав декілька виступів через телевізію і радіо та декілька концертів у більших укр. скupченнях стейту Огайо.

З днем 15-го січня ц.р. Відділом кермує нова Управа в такому складі: Вол. Хома — Голова, п. Кігічак — Заст. Голови, п. Вільшанецький — секр., п. Г. Ямковий, п. Клішук, Незнаний, п. Шудан, п. Жук, п. Озарко, п. Мазур, п. Гумановський, п. Ляшук — члени.

Контрольну Комісію очолює: п. В. Мудрак.

Новообраний Управі треба побажати успіхів в роботі
В. Мазур

ПОСВЯЧЕННЯ ПРАПОРУ 18-ГО ВІДДІЛУ ООЧСУ

В неділю 30-го січня 1955 р. в Трентоні українська громада була свідком урочистостей посвячення пропору 18-го Відділу ООЧСУ. Пропор посвятив о. мітрат Мих. Запаранюк. В коротенький науці з нагоди свячення о. мітрат вказав на велику символіку пропору та побажав донести його до столиці України — Києва чим скорше.

Голова відділу п. Копецький запросив усіх присутніх до залі „Сокола“, де при удекорованій сцені 12-ма пропорами за столами засіло біля 100 відпоручників старшого громадянства, гостей та членів організацій визвольного

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ „ВІСНИКА“

Передплата на рік \$4.00

Передплата на півроку 2.25

Ціна окремого примірника ..... .50

Всі передплати, зокрема з Канади, треба надсилати грошевим переказом (монеї ордер), або в звичайних листах, на адресу адміністрації журналу.

Банкові чеки й грошеві перекази треба виповнювати на адресу:

**“V I S N Y K”
P. O. BOX 304, Cooper Sta., New York 3, N. Y.
O. D. F. F. U.**

Про всякі зміни адреси прохаемо негайно повідомляти адміністрацію, рівночасно подаючи і свою дотеперішню адресу.

Адміністрація.

“ВІСНИК” — ОРГАН ООЧСУ

Редактує Колегія

Головний редактор

I. Вовчук

фронту. Почесний кум проф. Ів. Вовчук, вказавши на завдання організації Визвольного Фронту в боротьбі за волю України, передав прапор голові відділу, який з своєї черги передав його прaporonoносцеві І. Понятишинові. Потім слідували привіти усні й письмові. Усні привіти зложили: від Союзу Гетьманців полк. Долинський, від УНС-Трентон САБАТ, від філії УККА Нью Йорк др. О. Соколишин, від СУМА Пасейк Яремко, від СУМА Трентон голова Анд. Турчин, І-ий Від. ООЧСУ мгр. Пришляк, від ООЧСУ Пасейк Озарук, від ООЧСУ Джерзі Сіті голова Цолько, від Просвіти Трентон Гоянюк, від Днівізійників Трентон Б. Дубник, від тов. б. вояків УПА учасник рейдуючих частин УПА на захід Шевців, від Від. ООЧСУ Бейон голова Кармелюк, від поневолених народів голова словацького „СОКОЛА” п. Зофчак.

Від багатьох організацій надійшли писемні привіти, які зачитав п. Шевців. Того самого дня увечорі відділ ООЧСУ відзначив 37 річницю КРУТ, де святочне слово виголосив полк. Р. Долинський. Він вказав на науку, яку слід передати нашим поколінням з Крутянської трагедії.

Мішаний хор під керівництвом І. Бігуна виконав кільки пісень. Леся Понятиншина, Кардаш декламували, артистка Ц. Цебенко відспівала декілька пісень. Академію закінчено національним гімном.

БІБЛІОГРАФІЯ.

BOROTBISM A chapter in the History of Ukrainian Communism by Ivan MAJSTRENKO. Research Program on the U.S.S.R. New York 1954.

Після недавньої появи книги бібліографії про „український комунізм” Дивнич — Лавриненка, з'явилася на 225 сторін книжка Майстренка-Бабенка під назвою: Боротьбізм, розділ історії „українського комунізму” у виданні Програми досліду СССР. Отак досліджають. А земляки аж потіють, силкуючись довести, що комунізм на Україні мав коріння, а не імпортований з Росії, як було справді. А наука наша на те заплюшає очі. Передмову до книжки написав молодий професор Торонтського Університету Гр. Луцкий, який і перекладав ту річ з проф. Ів. Рудницьким. Книга складається з таких 9 розділів: Історичні попередники: Драгоманів, якого названо „батьком” українських політичних партій, РУП, Спілка; УПСР — попередник Боротьбістів; УПСР в 1917 р.; Боротьбісти під гетьманатом; Боротьбісти в повстанні проти гетьмана Й. Директорії; Другий період большевицької влади в Україні; Боротьбісти в підпіллю Денікіна; де підрозділ є про формування „української” комуністичної партії (Боротьбісти) УКП(б); Третій період большевицької влади на Україні, де є підорзділ про „українських” большевиків; Боротьбісти в КП(б)У. Книга обіймає п'ять додатків серед яких знаходимо Меморандум Боротьбістів до Екзекутивного Комітету Третього Комуністичного Інтернаціоналу. Книга ще обіймає 6 карток бібліографії та одну мапу. Ціна її \$ 4.50, формат вісімки.

ПРЕС ФОНД „ВІСНИКА”

Інж. Ляхович — Маямі \$10.—, П. Северин — Нью Йорк \$2.—, П. Рудяк і П. Кецко по \$1.—.

„В. Ф.”

П. Іслям Гасан — Петерсон \$10.—, Др. Кіпель і п. Держко по \$1.—.

Збірка на „Коляду” 1955 р., Осередку ООЧСУ в Байон

По \$10.00; о. Юрій Паздрій. По \$5.00; Осип Комарницький, Лев Федак, Микола Кормелюк, Мирон Кушнір, Михайло Кудитин, Лесь Гриник, Григорій Стасюк, Анна Бойко, Василь Чалий, Микола Гаврилюк, Іван Свишук, Йоган Вонпелла, Дмитро Онуляк, Іван Ванько, Аль Пасічняк, Вільям Когоот, Пилипчій Михайло, Пукос Микола, Ди лягчук Михайло, Бойчук Дмитро, Равриш Евстахій, Ярослав Шеремета, Шельман Теодор, Василь Віントонів.

По \$4.00; Микола Дворський, Михайло Хмельницький. По \$3.00; Михайло Шкодин, Степан Тріско, Іван Ярошевский, Текля Ружило, Олекса Шкрамка, Микола Смерека, Роман Филип, Василь Полтавець, Микола Шишка, Б. Гупаловський, Василь Феско, Юрій Грабовецький, Нестор Столлярчук, Григор Саган, Василь Сірий, Анна Гінка, Василь Шклярський.

По \$2.00; Катерина Кушнір, Франк Кушнір, Теодор Музичка, Михайло Міндяк, Том Араганчук, Василь Іванішин, Василь Ошуст, Степан Онисик, Анна Фамула, Лесь Теплишин, Роман Филип, Микола Маньків, Михайло Білик, Шіллям Катериняк, Мас Смітг, Mr. Вангероф, Mr. Снір, Василь Швидко, Мирон Данько, Василь Салій, Іван Шкапяк, Степан Думський, Петро Скоблик, Степан Якимець, Василь Грушка, Гогра Степан, П. Волошин, Яків Лаврів, Март. Арганчук, Кате. Капець, Іван Матіяш, Іван Лагай, Софінські Валтер, Микола Капуста, Микола Згода, Мих. Букшований, Мирон Сірий, Ярослав Сірий, Михайло Мікула, Микола Писарський, Василь Гальма, Іван Дрозд, Теофіл Бреславський, Петро Буковинський, Іван Маньковський.

По \$1.00; Дмитро Чиж, Михайло Пилипчій, Йосиф Бойко, Юрій Мончак, Катерина Курило, Іван Кушнір, Mr. Снір, Йоган Томський, Іван Малюта, Васильовський Митрофан, M. Турко, Теодосія Воробець, Антін Пахолок.

„КОЛЯДА” НА ВІЗВОЛЬНИЙ ФОНД З 9-го Відділу ООЧСУ в Картерет Н. Дж.

По \$5 зложили: А. Кіндженський, І. Петришин, Т. Дроботій, Д. Сенюк, М. Хомут, В. Хомут, М. Гнідзік, І. Трунко, О. Рейнарович, І. Глушник, В. Дитиняк, І. Лукач, І. Лисек, Л. Рахман, В. Кагур, В. Кармазин, Я. Турко, П. Брикайло, Брави, В. Матлага.

По \$4.— Е. Ільницький, О. Рик, В. Клебан.

По \$3.—; М. Шманько, М. Гидзік, М. Кухта, О. Рубас, С. Конів, С. Ткачик, В. Смеречинський, От. Роскович, Біжуб, О. Глушник.

По \$2.—; П. Брус, С. Боднар, Dr. Сайкевич, М. Зила, Я. Зубенко, Ф. Білинський, О. Осип, І. Мартинюк, Т. Маслюк, І. Жуковський, М. Хімяк, М. Кіра, В. Іваницкий, М. Шевчук, Фешур, М. Маркович, М. Бобенчик, Ю. Шманько, Укр. Амер. Клуб, М. Канвік, К. Симчак, Т. Каськів, І. Середоха, С. Юзеф, І. Козар, І. Чвартакій, Р. Теребецька, П. Калічинський, О. Смолинець, М. Подубинський, В. Бережинська, М. Поточняк Поточник, М. Синишин, М. Головчак, В. Вадяк, І. Савчак, З. Клебан, І. Клебан, В. Гнатовський, П. Оначишин.

По \$1.—: Г. Романюк, Т. Клебан, М. Крупа, А. Бобенчак, О. Пукаш, В. Бамбурак, М. Харовський, Маркович, В. Павлик, М. Музика І. Келман, М. Кралік О. Гудз, М. Кноль, Т. Клебан, М. Фицула, О. Гінда, Г. Семененко, А. Гірняк, Абеліт, Т. Якубович, В. Ханенко, С. Цегоцький, О.

(Закінчення в наступному числі)